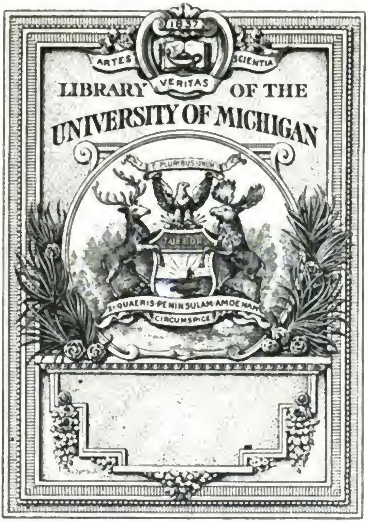

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

M. ANNÆI LUCANI

PHARSALIA.

EXCUDEBAT A. MOESSARD,

TYPOGRAPHUS.

M. ANNÆI LUCANI

PHARSALIA

CUM THOMÆ MAII SUPPLEMENTO

ITEM

RERUM ET VERBORUM INDICE

QUEM DISPOSUIT ET EMENDAVIT

PETRUS-AUGUSTUS LEMAIRE

IN SCHOLA NORMALI PROFESSOR.

VOLUMEN POSTERIUS.

PARS ALTERA.

PARISIIS

COLLIGEBAT NICOLAUS ELIGIUS LEMAIRE

POESEOS LATINÆ PROFESSOR.

MDCCCXXXII.

SUPPLEMENTUM

LUCANI

LIBRI SEPTEM

AUCTORE THOMA MAIO ANGLO.

SUPPLEMENTUM
LUCANI.

LIBER PRIMUS.

ARGUMENTUM.

Rex Ptolemæus, a Cæsare dimissus, bellum parat. Oraculum Serapidis. Ptolemæi mors.

PERDIDERANT freta sæva minas; et ab æquore tutus,
Tutus ab insidiis imbellibus et scelerata
Ægypti rabie, consedit litore Cæsar,
Vindictam spirans; tantaque efferbuit ira,
Quantam non Pharii potuit restinguere regni
Exitium. Justa est belli data causa gerendi:
Sed pudor, et magnam premit indignatio mentem,
Bella dari tam justa, aut mollem audere Canopum
Cæsareas iras, infestaque tela mereri,
Quæ vix armipotens est ausa lacessere Roma;
Nec damno tantas iras leviore luisset,
Quam libertatis jactura, et funere Magni.
  Quod tamen incolumis per tanta pericula Cæsar
Evasit, Superis poteras ignoscere, Roma,
Si sola Ægyptus redivivæ vulnera dextræ
Et sævos posthac gladios sensura fuisset.
Inferias tibi, Magne, pias hæc bella dedissent
Et gratas Latio. Pharia de clade triumphum
Victori placida donasset fronte senatus,

Templa coronasset votis, plausuque superbum
Spectasset læto currum Romana juventus.
Hæc patriæ forsan victoria conciliasset
Cæsaris arma suæ, ni dira sequentia bella,
Ni Libycæ clades, et tristis funera Mundæ
Victrices alio fœdassent crimine dextras.
At Nili scelerata cohors, quæ sceptra dedisset
Reginæ Arsinoe, subito mutata rebellat,
Femineum imperium, fastusque exosa superbos
Eunuchi Ganymedis, et implet castra tumultu.
Nec pavidum murmur; consensu audacia crevit,
Tantaque turba metu pœnarum solvit ab omni.
Nec mora : delecti ad tentoria Cæsaris ibant,
Invita Arsinoe, pacem regemque petentes,
Et delictorum veniam, dirumque Pothinum,
Ut scelerum auctorem, et sævum exsecrantur Achillam,
Qui facinus merita jam tandem morte luissent.
Ausonius ductor, quamvis jam fervidus ira,
Pacem optans, Phariaque timens regione teneri,
Dum procul Emathiæ coeant fragmenta ruinæ,
Dum, quas dispersit clades Pharsalica, rursus
Jungantur vires, et castra hostilia crescant,
Castigat primo dictis; mox, fronte serena,
Dat veniam precibus; nec tanta Cæsaris ira
Dignatur viles populos, impendere totos
Irarum fluctus cupiens civilibus armis.
Nil, nisi Romani imperii patriæque ruinas,
Aut scelera esse suis aut digna pericula fatis
Credit, et imbellem Ptolemæum in regna remittit.
Quid tandem, miserande puer, tibi proderit ista
Libertas, quam morte lues, regnique ruina?
Tutior ah! longe custodia Cæsaris esset,
Quam data libertas; nec quum captivus agebas,

Esse nocens poteras. Te sævi Cæsaris ira
Liberat, ut fieres. Phariæ nam noverat aulæ
Perfidiam, moresque tuos, tua crimina sperans,
Ut mox justa cadas Cleopatræ victima regno;
Cujus adulterii pretium Nilotica sceptra
Donabit Cæsar, dulcique impendet amori.
  Nec Latium versuta ducem spes ista fefellit.
Namque infelicem Ptolemæum in regna remissum,
Sive Ægyptiacæ fuit inconstantia gentis,
Seu regis vitium, confestim oblivio cepit
Et dextræ fideique datæ : nova bella parabat,
Consiliis pravis, et spe delusus inani;
Inque suam accelerat properantia fata ruinam.
Et ne subsidiis adcrescant castra marinis
Cæsarea, instructam disponit in æquora classem,
Qua levis Ægypto disterminat unda Canopum.
Incœptum visa est primum fortuna juvare.
Incidit in classem hanc, sociis divisa carinis,
Cæsaris una ratis, quæ fortem Euphranora vexit :
Hanc omni Phariæ puppes statione solutæ
Circumeunt : periit numeris oppressa triremis.
  Regius interea per Deltam exercitus ibat
Terrestris, multasque via muniverat arces.
Jam belli molem pulcherrima Delta tenebat,
Delta, Ægyptiaci decus atque opulentia regni;
Per cujus virides sinuato gurgite campos
Huc illuc ludit Nilus, gyrisque recurrens
Nunc ambit, nunc implicitis intersecat undis
Pinguia culta suis, et nigra ditat arena.
Huic nomen terræ dat litera Delta triformi.
Oceano boreale latus defenditur, in quem
Infundit sese septeno gurgite Nilus.
Quæ restant latera inde duo, duo brachia Nili

Ultima constituunt. Hæc inter brachia, quinque
In mare gurgitibus per Deltam volvitur amnis.
  Magnus ab Æthiopum campis nigrantibus amnis
Volvitur, atque uno longe decurrit in alveo
Usque ad planitiem, qua surgit maxima Memphis,
Pyramidum aggeribus totum celebrata per orbem.
Indulsit nimium faciles telluris opimæ
Fertilitas fruges populo, nimiumque pepercit
Agricolæ manibus, tanti jactura laboris
Ut fieri possit; moles ut vulgus inanes,
Vanaque pyramidum miracla stupesceret orbis.
Tot potuere manus steriles invertere glebas,
Emendare solum, muris circumdare terras,
Et tanto imbellem munimine cingere gentem,
Ut non incursum populi timuisset eoi,
Non Persarum acies, pharetrataque robora Susæ;
Nec Macetum æratæ cessisset præda phalangi
Fertilis Ægyptus; sed inexpugnabilis armis,
Atque sui juris seclum mansisset in omne.
  Volvitur a Memphi partito gurgite Nilus;
Extremoque, Eurum versus, ferit æquora cornu
Ad Pelusiacas arces; at gurgite mollis
Adluit occiduo litus portumque Canopi.
Huic dedit antiquum Menelai navita nomen,
Litore, si famæ credas, tumulatus in isto,
Quum Pharii justus tenuit diademata regni
Proteus. Eripuit Paridi castissimus ille
Tyndarida, et nullo vitiatam crimine servans,
Post Trojam excisam ferro flammisque, marito
Reddidit. Hæc tellus inter duo flumina Delta est
Dives opum, dives pecorum, lætisque colonum
Frugibus exsaturans, atque urbibus inclyta magnis.
Quid Butum, Butive lacum, quo gentibus olim

Niliacis responsa dabat Phœbeia mater?
Quid sævam hospitibus memorem Busiridis urbem,
Funestasque aras? Teve, urbs pulcherrima, nomen
Cui Venus ipsa dedit? vel te delubra Minervæ
Alta tenens, Sais, quam rex Psammiticus olim
Condidit? antiquæ juxta stant mœnia Mendes,
Qua Deus Arcadiæ Pan pastoralis in urbe
Relligione patrum colitur. Cum matribus illic
(Ut perhibent) capri coiere, et, semine misto,
Fœdavere uteros. Olim sic ille creatus,
Qui pueri nimio Cyparissi ardebat amore.
Ante tamen quam rex Ptolemæus ab urbe Canopo
Per Deltam transire parat (nam nota Canopo
Templa Serapis habet) scrutari oracula Divum,
Et belli casus cupit explorare futuros.
Hic Deus alta tenens molli delubra Canopo,
Quem serpentina Nilotica terra figura
Vicinique colunt, non voce oracula reddit,
Corniger ut Libycis colitur qui Syrtibus Hammon;
Non esuve, fameve, velut Memphiticus Apis,
Certa boni, fative mali præsagia pandit;
Nec Phœbo similis Cyrrhæo, virginis implet
Concussos artus miseræ, quam pœna recepti
Numinis, aut pretium mors immatura sequatur:
Erudit at placide humanam per somnia mentem,
Nocturnaque quiete docet; nulloque labore
Hic tantum parta est pretiosa scientia, nullo
Excutitur studio verum. Mortalia corda
Tunc Deus iste docet, quum sunt minus apta doceri,
Quum nullum obsequium præstant, meritisque fatentur
Nil sese debere suis; tunc recta scientes,
Quum nil scire valent. Non illo tempore sensus
Humanos forsan dignatur numen inire,

Quum propriis possunt per se discursibus uti,
Ne forte humanæ ratio divina coiret.

Jamque sacerdotes regem in penetralia templi
Duxerunt. Tyrio resplendens sanguine et auro
Stratus erat lectus, quo tu, Ptolemæe, recumbens
Fatidici infelix captas præsagia somni.
Sacratos intrant templi sola illa recessus
Somnia, quæ Deus ipse creat: nam cætera cuncta,
Quæ vel temperies varias, variosve sequuntur
Corporis humores, vel quæ repetita diei
Aut studia, aut curæ finxerunt, somnia templo
Exteriore volant, multas imitantia formas.
Illic præ reliquis fuscam exhilarantia noctem
Formosa specie, roseisque volantia pennis,
Sanguinea apparent, templique in margine ludunt.
His quoque de Veneris campo, placidoque vireto,
Mille pharetrati fratres, gens mollis Amorum,
Occurrunt noctu, et templo consortia jungunt.
Illic flammatis alis, vel fulguris instar
Nocturnæve facis, per summa cacumina templi,
Somnia de flava nascentia bile, volatu
Irato strepitant, tamquam hostem quærere semper
Audacem, et sævas assueta lacessere pugnas;
Excelsoque parant cælum superare volatu.
At contra timide tenebrosa per atria templi,
Quæ nigra de bile fluunt, demissius ibant;
Nocturnæque ut aves, strident feralibus alis,
Inter busta volant, et fœdis sola sepulcris
Invitant Stygios mœsta ad consortia manes.
Illic per postes, albataque mœnia templi,
Ignavo incessu, tardæ testudinis instar,
Somnia, quæ pituita creat, trepidantia serpunt;
Ne si forte cadant, liquidis mergantur in undis:

Nam semper vana falluntur imagine lymphæ.
Hæc inter volitant imitantia mille figuris
Quidquid agunt homines passim; totidemque feruntur,
Quot patitur magnus diversa negotia mundus,
Aut objecta tenet. Cedunt hæc somnia cuncta
Divinis, quæ dat Numen; longeque remota,
Non audent templi sacros intrare recessus.

Nocte fere media Ptolemæi pectora somnus
Vicerat optatus, quum jam divina Serapis
Somnia, mutandum Ægypti narrantia regnum,
Miserat. Incessu tardo delubra petebat
Bos niger ingenti specie; geminisque micabat
Pelle insignitus stellis : quarum altera tergo,
Altera fronte fuit media. Lugubre videtur
Mugire, atque oculis lacrimas effundere nigris,
Confectus macie, tamquam qui pabula nulla
Gustasset mœrens. Post, majestate decora,
Incedit, quamvis pullato femina cultu,
Turrigero laceros effundens vertice crines,
Atque catenatos tendens post terga lacertos.
Tum, velut inferni plorarent carcere manes,
Erupit subito tumulis lacrimabile murmur
Ex imis; scindi regalia Mausolea
Vidit, et erupto Ptolemæum exire sepulcro
Lagæum primo; reliquos hunc ordine reges
Pone sequi, miseræ crudelia fata gementes.

His vero attonitus visis Ptolemæus (ab omni
Nam gelidus trepido manavit corpore sudor)
Excusso somno, templum circumspicit omne,
Talia Divorum quærens ostenta; sed illa
Quæ vidit clausis, oculis non vidit apertis.
Jamque sacerdotes veniunt, et somnia regis
Audita horrentes, hinc lamentabile fatum,

Atque propinquantem regni dixere ruinam
Niliaci. Tum Dis patriis lustrantur, et aras
Incendunt votis. Sed Di propiore ruina
Te, Ptolemæe, premunt. Casus, miserande, futuros
Dum patriæ narrat, celat tua fata Serapis.
  Interea valido Mithridates agmine, nuper
Per Cilicum populos Syriæque extrema coacto,
Ad Pelusiacam properans pervenerat arcem,
Quæ viridem Ægyptum Syriæ disterminat arvis.
Nam tota Ægyptus claustris munita duobus
Nititur : accessum prohibens arx ista pedestrem,
Ut Pharos æquoreum : tanti sunt mœnia regni.
Sed non egregium omnino Pelusia tardant
Claustra ducem : una dies arcemque expugnat et urbem.
Inde rapit celeri Mithridates agmine cursum,
Et se Cæsareis properat conjungere castris.
Hoc metuens, equitum præmiserat agmina turmis
Obvia Cæsareis Ptolemæus; dum sibi castra
Colle locat celso, late qui despicit omnem
Planitiem, Ægyptus qua terram effusa patentem
Explicat. Est proprio mons undique robore tutus :
Difficilem declive solum, præruptaque saxa
Una parte dabant adscensum : tuta palude
Pars alia est : rapido pars tertia cingitur amne.
Sola angusta aditus ad montem præbuit isthmos.
  Sed non castrorum tanto munimine tutum
Se satis esse ratus, procul illò arcere parabat
Cæsaris occursum; pontes, aditusque remotos
Milite custodit præmisso, et dissita longe
Flumina necquidquam infelix! defendere tentat.
Nam neque Romanis animis fiducia cessit
Contra hostes, contraque locos pugnare paratis;
Virtutem Phariæ nec sustinuere catervæ

Ausoniam. Cedunt ripis, et terga per agros
Præcipites dantes, victoribus omnia linquunt.
Contectam vidit castris Ptolemæus ab altis
Corporibus terram, rubefactaque cæde suorum
Prata, quibus steterant, proprii præsagia fati
Tristia concipiens animo; dum castra petentes,
Quos fuga servavit, pauci, non viribus augent
Auxiliove suos, implent sed cuncta timore.
Quorum victores fugientia terga sequuti
Instabant; acrique ad regia castra tumultu
Perveniunt : quæ jam Cæsar conamine toto,
Dum fortuna calet, dumque omnia plena timore,
Impiger adgreditur. Nec adhuc victoria certa
Esse videbatur, Pharii dum castra tenebant.
« Ite, viri, dixit, belloque imponite finem :
Virtutis pretium, mercedem sanguinis, auro
Argentoque referta tenent tentoria regis :
Niliacas gemmas, Erythræo e litore conchas,
Totque simul procerum congestas undique gazas;
Quæ vobis debentur, ait, nunc sumere restat,
Et rapere a victis ». Nec prædam quærere tantam
Segnis erat miles; parvam primo occupat isthmon :
Sola aditum hæc præbens disjungit ab amne paludem.
Illam præcipue pubes Ægyptia servat :
Illic concurrunt, oriturque miserrima cædes.
Hos formido ingens, et, si vincantur in armis,
Desperata salus : prædæ spes excitat illos.
Illic immensa rabie decernitur; amnis
Atque palus multo fœdantur utrimque cruore;
Semianimesque artus, et saucia corpora volvunt,
Quæ gemino pereunt fato. Dumque hostibus hostes
Conseruere manus, alternaque brachia nexu
Robusto tenuere, cadunt in flumina juncti;

Nec furiosa illic linquunt certamina : pugna
Contendunt ambo, collapsi flumine, vana;
Nam victum Stygias sequitur cito victor ad umbras.
Dumque omnes illa castrorum parte feroces
Concurrere manus Phariæ; celsum undique Cæsar
Contemplans montem, prærupta parte videbat,
Qua miseris est collis inexpugnabilis esse
Niliacis visus, nullo custode teneri;
Confestimque leves illuc jubet ire catervas,
Quas Carfulenus duxit. Nec dura videntur
Hæc mandata ducis : scandunt acclivia saxa,
Præcipitemque locum capiunt. Mors opprimit inde
Niliacos, poterat minimo unde labore repelli.
Jam Carfulenus per collem adscenderat audax,
Cumque levi intrarat Ptolemæi castra cohorte.
Attoniti fugiunt custodes; castra tumultu
Implentur; subitis perculsi casibus omnes,
Huc illuc miseri discurrunt : quidve relinquant,
Quidve petant, capti non norunt. Cæsariani,
Dum trepidant intus, dum conficit omnia terror,
Acriter instantes irrumpunt undique castris.
Implorat frustra veniam gens victa : furentes
Nec tenuit Cæsar gladios : mactare nocentes
Imperat, invisoque orbem purgare cruore.
Pars turbæ miseræ Latiis nutrita sub armis,
Et de Romuleis legionibus ante fuisset.
Hos olim e Syria duxit Gabinius audax
Exsulis auxilio regis; belloque peracto
Pila satellitio Phario Romana reliquit.
Tempore torpuerant vires; luxuque Canopi
Cœperunt fracti veteres dediscere ritus,
Atque Ægyptiacos paullatim adsumere mores.
Non procul a castris fugiens conspexit in undis

Rex miser haud magno pendentem a fune carinam;
Et cito conscendens, comites de litore jussit
Solvere : purpureos humeris dejecit amictus,
Ne nosci fugiens posset. Sed dura salutem
Fata negant; misero detracta insignia solum
Hoc, Ptolemææ, dabant, ut vilior umbra jaceres.
Namque hanc de castris Ægyptia turba carinam
Adsequitur fugiens, properantque adscendere cuncti.
Cæsarei urgebant gladii post terga; fugabat
Jam timor officium : pavidis reverentia nulla
Regis erat, nimio dum pondere victa carina
Deficit, et rapidis Ptolemæus mergitur undis.

Plebeio exstinctus fato, gelidoque sepultus
Rex, Ægypte, tuus Nilo jacet, ultima tantæ
Et miseranda domus soboles! non Mausoleis
Excelsis habitant manes; non regia templis
Condita, marmoreis aut montibus ossa quiescunt,
Lagææ de more domus, quæ funera luxu,
Divitiisque solet nimiis violare sepulcra.

Quam breve crudeles regnum, Ptolemææ, dederunt
Di tibi! non aliter Pharium diadema gerebas,
Hostia quam tristem gestat moritura coronam.
Sed breviora tamen si Di tibi regna dedissent,
Ad Styga venisses felicior umbra, priusquam
Sanguine Niliacas perfudit Magnus arenas,
Depulso qui sceptra tuo dedit ante parenti.
Te nunc occisi, rex ingratissime, Magni
Manibus inferias Cæsar, quem demeruisse
Crimine sperasti, mittit; generique perempti
Ne possit debere nefas, ulciscitur ipse,
Inque tua titulum pietatis cæde requirit.

Pellæam tendens victor jam Cæsar ad urbem,
Ne ducis adventum tanti, justasque timeret

Iras victoris sibi conscia turba rebellis,
Præmittit veniam cunctis, trepidantia solvens
Corda metu : leges populo, proavitaque jura
Se concessurum adfirmans, et debita stirpi
Lagææ dudum Pharii diademata regni.

SUPPLEMENTUM
LUCANI.

LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM.

Cæsar, amore Cleopatræ captus, in Ægypto moratur, dum L. Scipio cum rege Juba bellum in Africa renovat. Cæsar Pharnacem vincit.

Splendida Pellæam celebrant jam festa per urbem,
Et ducis Ausonii laudes ad sidera tollunt
Servati cives, dum passim altaria fumant,
Votaque Dis solvunt. Nescis, gens impia, nescis
Cui causæ hanc debes veniam, patriæque salutem.
Non hanc semideive canes, aut barbara præstant
Numina, queis ritu persolvis vota profano;
Nec ducis inflectunt animum fulgentia tecta,
Non veterum monumenta ducum, non templa Deorum,
Nec Macetum cineres regis, quos Cæsar adorat
Plus aris templisque tuis: sed inania sacra,
Infirmosque Deos facie Cleopatra potente
Protegit, et stupro redimit Memphitica sceptra.
Nec visum est æquum cælestibus, ut meliori
Deberent causæ tam turpia regna salutem.
Jamque sui Pharias regnans Cleopatra per urbes
Auctorem fati regali splendida cultu
Excipit, et magno celebrat convivia luxu.
Atria fulgebant tali laqueata paratu,

Qualem magna solent, sed jam ruitura, studere
Regna, quibus veteres, quas longa potentia fecit,
Ostentantur opes, vitiis alimenta futuris.
Sed non divitiæ, non auro fulva supellex,
Gemmative tori passim, pictive tapetes
Cæsareos pascunt oculos; nec talia curat,
Dum prope sidereo cunctis splendoribus ore
Præradiat, vultuque movet Cleopatra superbo.
Hanc videt, huic oculis et pectore totus inhæret;
Quoque magis cernit, magis ardet; cætera visu
Splendida quæ primo, sordent objecta secundo :
Femineus decor augetur, crescitque revisus.
Purpureas stupet ille comas, et candida colla,
Queis gemmis lux major inest. Abscondere formam
Divitiæ eximiam, non exornare videntur;
Quamvis non desunt Erythræo e litore gemmæ,
Non spolia Eoi Gangis, non quidquid in undis
Volvitur Assyriis, aut dives mittit Hydaspes;
Non Arabum ex petris viridi splendore Smaragdus,
Nec lapis auratus, quem dat Mareotica tellus.
Sidereis adamas radiis hebetatur ocelli;
Quoque minus lucet, formæ magis auget honorem.
Sapphirum pulchro pendentem pectore vincunt
Cærula venarum violaria; labra rubinus
Non rosea æquaret, nisi primo victa fuisset,
Et pudor augeret, quem dat Natura, ruborem.
  Ausonius ductor, jamdudum saucius, ignem
Concipit inde novum, nimioque accenditur æstu;
Nec placidam celare studet, sed pascere flammam :
« Quænam, inquit, nostris obstare potentia votis,
Aut quæ fama potest? quid sic durissima virtus
Oppugnata ageret? Facies absolveret ista
Judice raptorem cælo : nam talia quondam

Stupra Deis summis celebres tribuere poetæ,
Æthere qui toties posuere Tonantis amicas,
Et forma eximias fecere Heroidas astra.
Temporibus si visa illis Cleopatra fuisset,
Non coma Niliacæ Berenices aurea cælo
Fulsisset, pulchræ nec Pleiades astra fuissent;
Non stupri pretium radiantia plaustra tulisset
Callisto, aut Bacchi conjux formosa coronam,
Donec partem aliquam Cleopatræ stella sereni
Nobilitare poli certam dignata fuisset.
Jupiter exemplum mihi sit, quem sæpe coegit
Sævus Amor magno furtim descendere cælo;
Vel potius nostra absolvant delicta Tonantem,
Cæsareumque Jovi veniam det nomen amoris ».

Ne, Cæsar, tua vota time : non pervigil ista
Hesperidum serpens fulgentia poma tuetur :
Nec nimio forma est hæc custodita pudore.
Sed puerilis Amor, vanique Cupidinis ignes,
Pectora qui stimulare solent innoxia vulgi,
Pastoresque rudes urunt, rurisque puellas,
Non tibi rem peragunt, Cæsar : nec causa domare
Vulgaris potuit reginæ corda superbæ;
Formosamve tuis Cleopatram amplexibus offert
Dulcis amor veneris : sed regni insana cupido,
Majestas, nimiisque optata potentia votis.
Hic amor adfectus alios Ptolemæidis omnes
Pectore sustulerat. Penitus si nullus inesset
Venarum calor, aut artus depasceret ignis,
Lascivos tamen amplexus in Cæsaris isset
Frigida, et ambitio solvisset tanta pudorem.
Quæ te causa fidem, Cæsar, violare coegit,
Visceraque in patriæ sceleratos impulit enses,
Emathios Latio perfundens sanguine campos;

Illa pudicitiam reginæ in pectore vicit,
Prostituitque tibi. Nec quisquam Cæsaris altos
Suspiciat posthac animos, quum spiritus idem
Femineum impellit pectus. Qua Cæsar, eadem
Ambitione nocens facta est Cleopatra : fidelis
Nec manet hic civis, nec conjux illa pudica.
Ne tamen illicito Cæsar videatur amori,
Non patriæ vicisse suæ (nam Ægyptia tellus,
Victa licet, nondum Latia est provincia facta,
Sed sceptro subjecta manet), veritusque rebellem
Niliacum subito populum, si regna teneret
Femina, dum stirpis Lagææ mascula proles
Vivat adhuc, puerum Ptolemæum lustra videntem
Vix bina, Arsinoes, quam duxerat ante, sororis
Conjugio avulsum Cleopatræ jungit; et illum
Immaturum annis Phario diademate cingit.
Hunc vocat Ægyptus regem; Cleopatra maritum;
Defunctique locum fratris supplere videtur
Conjugio et regno. Quid præter nomina vana
Conjugii regnique, puer miserande, tenebis?
Quid præter titulos, thalamum dum Cæsar adulter
Possidet, et regnum conjux Cleopatra gubernat?
Nec rivalis adhuc fieri puerilibus annis
Cæsareive potes thalami, regnive sororis.
Sed tenera poteris felix ætate videri,
Qua non incesti cognosces gaudia lecti,
Obscœnoque carens fructu, noxaque carebis.
Conjugium innocuum magis hoc est, quo minus aptum;
Conjugis incesti sine crimine nomen habebis,
Et sine curarum retinebis pondere regnum.
Humenti nox atra polos involverat umbra,
Inque vicem Phœbi redeuntia sidera cæli
Ornarant varie faciem, quum captus amore

Illicito ductor Latius, vinoque solutus,
Dulcibus indulget votis, tandemque cupito
Reginæ fruitur thalamo, pulcherrima lecti
Gaudia degustans : tantum suadere potestas,
Donaque, et illustris gestarum gloria rerum,
Femineæ poterant menti! Nec crimen inesse
Concubitu nimium tali, Cleopatra, putabunt,
Qui Ptolemæorum thalamos, consuetaque jura
Incestæ novere domus, fratremque sorori
Conjugio junctum, sacræ sub nomine tædæ
Majus adulterio delictum. Turpius isset,
Quis credit? justi ad thalamos Cleopatra mariti;
Utque minus lecto peccaret, adultera facta est.
  Pœna tamen sequitur : furtivi pignus amoris,
Cæsario infelix, fatis generatus iniquis,
Cæsaris Augusti cadet olim victima ferro,
Cæsareos tristans cognata cæde penates.
  Tempora dum Phario ductor dependit amori
Ausonius, Libycis iterum fragmenta ruinæ
Thessalicæ terris coeunt, quæ magnus agebat
Scipio dux belli. Cum quo, jam Cæsaris hostis,
Quamvis ille truces toties sub Cæsare Gallos
Stravisset, fortis stabat Labienus in armis.
Hic sanctus Cato, privata non concitus ira,
Sed patriæ imperium et communia signa sequutus,
Militat; injustis hic stat Petreius in armis,
Oblitus fidei, terris quem Cæsar Hiberis
Donasset vita; et Varus, cui cesserat omnis
Africa, Romanis quæ tum sub fascibus esset,
Quam ditione potens olim Carthago tenebat.
Delectas Libyæ turmas, et Punica secum
Agmina ducebat Varus, fallacia corda,
Membra leves : rubris induti vestibus ibant,

Ut fusum in bello hac celarent arte cruorem.
Sub Varo populos sitientibus arida venis
Cyrene, Barceque, suos ad prælia mittunt,
Quæque Afris Siculos permiscuit Æa colonos;
Tabraca bellantes Tyrio de sanguine turmas
Mittit, et antiqua Phœnicum stirpe creatos
Dat populos Libycis dilectus regibus Hippo;
Atque Utica, et tanto Thapsus post inclyta bello.
Advenit his Libyco regum Juba maximus orbe,
Qui jam Cæsarea lætum de clade triumphum
Duxerat infelix cecidit quum Curio fraude
Deceptus. Domino imperium non latius ulli
Contigit : occiduo de cardine terminat Atlas;
Parte alia Thera, et confinis Syrtibus Hammon.
Undique diversæ gentes, populique remoti
Conveniunt ad signa Jubæ. Fulgentia signa
Medorum antiqua Mauri de stirpe tulerunt;
Atque inopes, qui cum mundo commercia solis
Naufragiis, Nasamones, habent; Garamantes iniquo
Sub cælo positi, steriles qui semper arenas
Squalidaque arva tenent solis fecunda venenis;
Cumque his Marmaridæ medicas egere catervas,
Serpentum morsus cantu curare parati.
Audaces Numidæ, et frenorum nescia turba
Massyli, levibus norunt qui flectere virgis
Ora ferocis equi; gregibusque assueta ferarum
Gens Getula, viros mittit, qui cominus iras
Indomitorum ausi sunt irritare leonum.
Autololesque vagi, pedibus qui vincere cursum
Venatoris equi celerem, cervique fugacis
Assueti; atque Mibæ vicino sole perusti,
Qui ferrum infamant, scelerataque tela venenis;
Et membra hirsuta capri qui pelle teguntur,

Cyniphii venere Macæ; fortisque juventus
Quam Vaga, quamque Uzzita dabat, quam regia Zama
Nutrivit, vexilla Jubæ comitantur euntis.
Scipiadæ Latiisque aquilis hæc agmina jungit
Rex Juba; jamque actis intendunt viribus omnem,
Quum primum Zephyro putris se gleba resolvit,
In Latium belli casum transferre futuri.
Sed celer in cunctis, semperque inferre suetus,
Numquam bella pati Cæsar, mox irrita fecit
Hæc decreta ducum, bellumque huc attulit omne.
Heu nimium cito Marmaricis cernetis in oris,
Quem vos Hesperia statuistis quærere terra!
Dulcibus interea illecebris, luxuque Canopi
Captus, et adflatus fallente cupidine Cæsar,
Lascivas ducit, Veneris sub numine, noctes,
Oblitus Libyæ tantas coalescere vires,
Fortunamque suam, et surgentia regna morantes.
Talibus illecebris, et molli fractus amore
Formosæ OEchalidos reginæ dicitur olim
Maximus Alcides: humeros non fulva leonis
Terga Cleonæi velant, nodosave fortem
Clava armat dextram; domitores mille laborum
Desidia incipiunt duri torpere lacerti.
Nec jam vindicibus pacati viribus orbis
Terrentur reges: sed plus Junonis iniquæ
Spes sævas facie formosa femina juvit,
Quam poterant ferratæ acies, aut omnia terræ,
Aeris, Oceanique, et Ditis monstra profundi.
Sed longo Fortuna ducem torpere veterno
Non patitur tantum, medio nec Cæsaris acta
Deficere in cursu: sive accelerare ruinam
Romanam cupit inconstans, exosa potentem
Jam populum, et vires nimias, quas fecerat ipsa;

Sive Deam puduit, leges, venerandaque jura
Cæsaris ignavæ solum debere salutem
Desidiæ, et potius statuisset perdere marte,
Quam sic servare; ut bellum, quod struxerat olim,
Destrueret rursum imperii fastigia tanti;
Nec plus res Latias facie Cleopatra nocente,
Quam gladii ultores, et Thessala castra juvarent.
Non tamen a Phariis primo civilia bella
Deliciis traxere ducem, tantumve soporem
Excussere tubæ Latiæ. Rex debilis illum,
Et cito casurus, Pharnaces excitat: ut non
Ipse ruat solus, sed secum nobilioris
Fata trahat populi. Sic quum leo magnus apertis
Dormivit campis, passim formidine nulla
Illæsi carpsere greges sua pabula; parvus
Forte culex stimulis audacibus ora leonis
Quum pupugit, somno excusso, fera nobilis, ira
Infrendens magna, postquam protriverit hostem
Exiguum, nondum vindictam nactus, in omnem
Prosiluit campum, grassataque sanguine multo
Stravit equos, stravit tauros; armentaque tota
Exigui culicis temeraria facta luerunt.
Munere Pompeii Pharnaces impius olim
Cimmerium, pretium sceleris, diadema recepit.
Natus erat magno Ponti Mithridate, potentis
Qui populis Asiæ quondam, Graiisque subactis,
Æmula Romanis per terras arma gerebat.
Qui victus tandem, et Pompeii viribus omni
Exsutus regno, nati impietate nefandi
Proditus est, ceciditque minor sic gloria Magno.
Pharnacem, nimia nunc ambitione tumentem,
Quum paribus dudum signis concurrere signa,
Romanasque acies, et tantæ robora gentis

In se civili novit conversa furore,
Quærendi regnum pepulit spes vana paternum.
Quem fallax primo juvit Fortuna, futuris
Deceptura malis; urbisque ad mœnia magnæ,
Quam debellati Mithridatis struxerat olim
Pompeius monumentum ingens, devicit iniquis
Te, Domiti infelix, fatis : ad nota tulerunt
Mœnia barbarici Romana piacula manes.
Lucida jam novies repararat cornua Phœbe,
Ex quo Niliacas devenit Cæsar in oras,
Reginæque tument vitiati pondera ventris.
Quam verbis abiens solatur Cæsar amicis :
« O fortunarum rectrix Cleopatra mearum,
Cæsaris et fatum, qui cætera fata gubernat,
Me nunc bella vocant. Crudelis amantibus, arma,
Crudelisque sibi, Pharnaces impia movit,
Exitioque suo nostrum interrumpit amorem.
Tu cohibe lacrimas : devictus sentiet hostis
Cæsaris armati gemitus; et clade suorum
Agnoscet, quanta Cleopatræ amplexibus ira
Divellor. Sed non nostris concurrere turmis
Debilis audebit Pharnaces : arma relinquet,
Quæ temere sumpsit, subito; nomenque fugabit
Cæsaris invalidas acies. Avellor amori,
Non ad bella vocor; citius victoria cedet
Nunc, quam pugna mihi; facilis venit ecce triumphus.
Verum ut te caream, nec erit victoria læta,
Nec laurus jucunda mihi; non ipsa, triumpho
Quæ comes est, tantum pensabit gloria damnum.
A te discedam tristis, pulcherrima rerum,
A te, quæ fusca Ægypti lucentibus arva
Irradias oculis, et splendidiora Deorum
Tramite cælesti, cui lactea nomina Græci

Antiqui tribuere, facis; sine qua mihi tellus
Nulla placet, triste exsilium Roma ipsa videtur.
Sed nos hinc majora vocant certamina; nondum
Attigit optati Cæsar fastigia regni.
Quantos debet adhuc nobis fortuna triumphos!
Quantaque civilis, quod restat, præmia belli
Te, Cleopatra, manent! formam hanc venerabitur orbis
Sideream. Australi populi qui litore degunt,
Et numquam Oceano fulgentia plaustra Bootæ
Mersa vident; et quæ septem subjecta trioni
Gens jacet, in cujus numquam regione Canopus
Cernitur, hoc tantum cælo contenta vagari,
Nomen adorabunt Cleopatræ; litore gentes
Occiduo, et quæ surgentem videt India solem.
Cum Nilo Tibris tibi serviet; et tua regna
Defendent aquilæ nostræ, Romanaque signa;
Dum reges inter famulos Cleopatra superbos,
Et sceptris subjecta suis nova sceptra videbit.
Talia nam, si nota satis mihi numina, spondet
Hoc bellum, regina, tibi. Nunc fata sequenda,
Et cito, quo ducunt. Uteri per cara tumentis
Pignora, civilis belli post fata revertar ».

At blandis Cleopatra dolis instructa, venustas
Cui niveæ frontis tanta est, ut luctus, et ipsæ
Vel lacrimæ deceant, lacrimis sic infit obortis :
« Non tanti facio, Cæsar, mea vota precesque,
Ut decreta ducis tanti mutare valerent,
A quibus humani generis fortuna per orbem
Pendet; queis stellæ, queis numina cuncta vacabunt.
Audax relligio nimium, pietasque superba
Censetur, quæ magna optat mutare Deorum
Consilia. Ah! potius flammæ, votisque resistam
Ipsa meis, dulcemque sibi Cleopatra negabit

Cæsaris adspectum, quam tanta negotia, totque
Bellorum laurus tardabit nostra voluptas.
Sed tamen ignoscas paullum si, Cæsar, amori
Indulget Cleopatra suo, si vivere tecum
Exoptat, si castra sequi victricia. Non pax
Tutior ulla mihi, quam classica Cæsaris essent.
Quo propius bellum, sub te ductore, sequuta,
Hoc magis a belli fuero terrore remota.
Sed jam jussa sequar, Phariisque videbor in oris
Tutela secura tua, magnique putabo
Cæsaris, occiduis Alcidæ a Gadibus usque
Eoum Gangen, victricem extendere dextram,
A Thule ad populos Austri. Tam dissita mundo
Litora nulla jacent, ut jam divortia longa
Inter nos faciant, si sit tam Cæsar amando,
Quam vincendo, celer ». Lacrimas tum sponte cadentes
Combibit ore avido Cæsar, repetitaque jungit
Oscula. Niliacis tandem digressus ab oris,
Tendit in Armeniam, Libycis velocior Austris,
Pharnacem exquirens; altæ hunc prope mœnia Zelæ
Invenit, et solo conspectu fundit inertem.
Tam cito devictus, pugnæ non ulla reliquit,
Sed tantum monumenta fugæ; nec fama loquetur
Pharnacis de bello aliud, quam tempore Cæsar
Quod venit, viditque hostes, et vicit eodem.
  Heu! quantum famæ Magni fuga detrahit illa
Pharnacis timidi, dum Cæsariana juventus
Mollitiem cernit gentis? Non digna triumpho,
Nec titulis tantis jam Pontica regna subacta
Armeniosque putant victos : non destruit illo
In bello Cæsar tantum diademata regis,
Sed Magni decus; exsultans quum talia fatur :
« O felix Pompei! cui nomina tanta subactæ

Degeneres istæ gentes, laurosque dederunt,
Quando ego pugnaces Gallos, fortesque Sicambros
Vincendo, nullum videor meruisse triumphum.
Fatum bella tibi si transalpina dedisset,
Nostrarum forsan nosses discrimina laudum :
Non hæc omnino civilia bella fuissent.

Sed majora vocant illinc discrimina belli
Victrices aquilas. Libycis consedit in arvis
Scipio, Romanis cinctus legionibus; hostis
Securus nimium, gelidi quum jam Capricorni
Terga premens, horas contraxerat inde diurnas
Phœbus; et acris hiems cursum frænarat aquarum,
Nudaque vestierat niveis nemora alta pruinis.
Sed præceps Cæsar, quem numquam in bella ruentem
Tempestas, tristesve hiemes potuere morari;
Ter jam Romulea factus dictator in urbe
Vela dedit ventis, paullumque moratus in oris
Sicaniis, iterum Lilybæo a litore solvit,
Et prætervehitur magnæ Carthaginis arces
Semirutas; Clupeamque videns, male litora nota
Damnat, ubi infelix perituris Curio turmis
Adpulit. Infaustas oras, Uticamque relinquit,
Quam Cato tum, legum vindex justissimus, armis
Præsidioque tenet, nomen qui sumet ab urbe,
Æternamque urbi reddet per sæcula famam;
Inde Adrumetum tendens, ubi Scipio, belli
Ingentis ductor, Romanis stabat in armis.

SUPPLEMENTUM
LUCANI.

LIBER TERTIUS.

ARGUMENTUM.

Levia aliquot ducum prælia. Cn. Pompeius fil. a Catone objurgatus, in Hispaniam navigat. Pugna Thapsiaca; et victoria Cæsaris describitur.

JAMQUE propinquabat bellum, Libyaque nefandi
Concurrunt iterum gladii, quos Thessala tellus
Vidisset. Pugna cur, Dî, voluistis in illa
Restare exiguum necquidquam sanguinis Urbi?
Ut flueret torrente novo, fieretque secundum
Hic civile nefas? una num clade pudebat,
Quantumvis magna, Romanam exscindere gentem?
Aut una tanti populi regione jacere
Non est passa graves tristis fortuna ruinas?
Jam Roma in Libya est. Latii quæ terra triumphos
Spectasset toties, jam tristia vulnera spectat.
  Sed levibus tantum pugnis contenta parumper
Fortuna, extremi differt certamina martis,
Tot subito gentes, perituraque millia leto
Condemnare pudet; nec adhuc feralia Thapsi
Arva Jubæ casus magni, vel triste videbunt
Scipiadæ exitium, donec coeuntia signa
Ductorum, atque aliquos belli Rhuspina tumultus
Vidit, et exhibuit tantæ præludia cladis.

Scipiadæ a castris rex, in sua regna reversus,
Quæ longe infestis populatur Sittius armis,
Discedit paullum; plenamque hostilibus armis
Advenit Libyen una legione, relicto
Robore militiæ Lilybæo in litore, Cæsar.
Nec, de more suo, dederat mandata relictis
Militibus, quo conveniant, quæ signa sequantur,
Quemve petant portum, permittens omnia fatis,
Fortunæque suæ fidens. Cur, Cæsar inique,
Non pudet in minimis toties instare favori
Fortunæ, et toties casus tentare per omnes?
Non tibi sat visum est, bello quod semper aperto
Res agit illa tuas, et tantos conficit hostes,
Quum plena pugnas acie; sine milite ni te
Protegat, et tua prospiciens temeraria cœpta
Dirigat in melius, ducis objectumque periclis
Privatis toties redimat caput? An tibi parvum est
Effugisse Phari insidias, parvaque carina
Nocturni tutum vicisse pericula ponti?
Cur Divæ, imperium tibi quæ promiserit orbis,
Casibus exiguis pretiosum absumis amorem?

Postquam Adrumeti frustra corrumpere fidum
Confidium, qui Scipiadæ servaverat urbem
Præsidiis, Cæsar tentaverat, ordine certo,
Instructaque redit legione, nec urbe potiri,
Sed tuto remeare cupit. Sed vix fuga tanto
Induperatori concessa est tuta; frequentes
Confidii erumpunt equites, atque agmina turbant.
Summaque ductoris laus est, et Cæsare digna,
Rhuspinam salvis potuisse redire catervis.
Sola, urbes inter Libycas, jam Cæsarianæ
Perfugium tenui restat Rhuspina cohorti.
Hinc iterum ductor fatis egressus eisdem

Dum cepit Leptim, et firmavit robore, pæne
Amisit rursus reditum. Labienus in armis
Acer erat, validisque vias præcluserat omnes
Insidiis : virtute opus est, et Cæsare toto;
Fortunaque ejus summa jam tempus egebat.
Et vicere viri virtus, fortunaque. Visæ
Tempore sunt apto insidiæ; victorque cruento,
Perque viros, perque arma, viam mucrone recludit;
Bisque fugam Cæsar solam vincendo paravit.

Dum prope signa ducum vidit Rhuspina duorum,
Infestasque aquilas, Uticæ Pompeius agebat.
Hanc Cato præsidiis tenuit; quum sic Cato sanctus
Adloquitur juvenem, et dictis castigat amicis:
« Surge animis, Pompei! magnum patris adsere nomen,
Et generis fatum tanti. Scrutare remotos
Terrarum tractus; per regnaque dissita, quære
Quantus erat fama genitor, quantasque reliquit
Nominis hæredi, solo vel nomine, vires.
Pompeii nato gladios quæ terra negabit?
Quæ tibi non classes, armis pacata paternis,
Æquora præbebunt? Hostis te viribus æquum
Tanta facit fama, et mundo venerabile nomen.
Si libet occiduos orbis tentare recessus,
Hispanosque armare truces, tua signa sequetur
Cantaber, et Celtis sociatus nomen Hiberus;
Et tota Herculeis pubes a Gadibus, altos
Ad Pyrenæos, extremaque litora mundi.
Si nihil omnino patriæ miseranda moveret
Adflictæ facies; si nil moritura moveret
Libertas, possesque hilaris servire tyranno;
Te privata tamen facerent mala Cæsaris hostem.
Si pater arma tuus pro libertate gerebat,
Nullus in Emathiis plus, quam tu, perdidit arvis :

Sed sibi si genitor campo pugnavit in illo,
Multo sunt tua damna illic majora, tibique
Abstulit imperium victoria Cæsaris orbis.
Sed bona, quæ moriens genitor tibi vera reliquit,
Sunt vitæ exemplum, et gestarum imitatio rerum.
Hæc tibi perpetuo, quæ non invisa potestas
Cæsaris, aut fortuna potest auferre, manebunt.
Labentem patriam teneris suscepit ab annis,
Nullus adhuc titulis, nulloque insignis honore;
Nec vires habuit nisi quas virtute paravit.
Quantos ille duces juvenili ardore subegit,
Quum Marii mœstam lacerasset factio Romam,
Et miseram assiduis implesset cædibus Urbem!
Quot tum pro patria felicia bella peregit!
Illius auspiciis audax est Carbo peremptus,
Et cecidit terris Sertorius exsul Hiberis.
Præclarum Libyco, dignus tunc nomine Magni,
Duxit, adhuc Romanus eques, de rege triumphum.
Hæc fecit, nondumque tuos excesserat annos.
Sed tu cur Libycis resides privatus in oris?
Unius auxilium dextræ præstare valebis
Hic tantum patriæ : prócul hinc tu collige vires,
Et libertati ductor succurre cadenti :
Vel dignam tantis natalibus oppete mortem ».
  Nil contra juvenis : sed tamquam Roma Catonis
Ex ore admoneat, promantve oracula vocem,
Obsequitur citius dicto, et, dans carbasa ventis,
Digreditur Libycis, numquam rediturus, ab oris,
Ut cadat Europa magnus, ductorque per agros
Tot ferat Hispanos Romanæ vulnera gentis,
Quot prima Emathiis victoria Cæsaris arvis,
Proxima vel faciet Libycis. Nimis invida quamquam,
Nobilis o Pompei, longæ tibi fata negarunt

Quæ patri dederant, felicia tempora vitæ:
Morte tamen patrem æquabis, magnaque ruina,
Nec fera fatalem vincet Pharsalia Mundam.
Sicaniis Cæsar vires jam nactus ab oris,
Protinus Uzzitæ excelsum prope mœnia montem
Occupat. Huc ducunt, collatis undique signis,
Rex Juba Scipiadesque suas ad prælia turmas.
Conspectu Uzzitæ bellum jam constitit omne.
Scipio detrectat pugnam; nec dulcia tantis
Uzzitæ fato damnantur cladibus arva:
Quamvis ter Cæsar, certaminis acer amore,
Instruit armatas acies, ter provocat hostes.
Sed nullam pugnæ quum spem superesse videbat,
Destituit rursus montem; et, læto omine, Thapsi,
Nocte iter emensus, fatalia venit in arva.
Illic Vergilius valido castella tenebat
Milite, Scipiadæ fidus causæque senatus.
Scipiadæ regisque Jubæ vexilla sequuntur
Ad Thapsum, quamvis cladis præsaga futuræ
Æthera non cessant dare signa minacia. Lumen
Horridius tenebris præbebant fulgura; stellæ
Insolitæ visæ; intonuit sine nubibus aer;
Et fragor armorum nocturnas terruit auras.
Ærata mœstus manavit casside sudor;
Et dura attonitis ardebant pila maniplis.
Vix poterant, infausto examine tecta, revelli
Signa solo; noctu Libycorum audita leonum
Murmura sæva; solum Thapsi, montesque moveri
Cæliferumque Atlanta putant. Non læta videtur
Ulla avis: infaustus bubo, nocturnaque castris
Strix queritur. Nec quum Superi mortalibus ista
Prodigia ostendunt, clades vitare futuras,
Sed tantum trepidare docent. Feralia Thapsi

Scipiadæ peritura acies jam venit in arva,
Quæ tot damnassent crudelia fata ruinis.

Æquore, quo Siculis Libye disjungitur oris,
Adluitur longo tractu peninsula Thapsus,
Qua spectat Borean : adversa parte palude
Cingitur : in medio est aditus terrestris ad urbem.
Hanc isthmon, quamvis non late extenditur, altum
Dividit in medio stagnum, binasque relinquit
Angustas utrimque vias. Hæc Cæsar ad ora
Exteriora isthmi pervenerat agmine læto,
Castraque munierat vallis, fossaque profunda,
Qua Thapsum spectant : ne forsan terga suorum
In pugna opprimerent hostes ex urbe ruentes.

Sed fauces pæne angustas obsederat isthmi
Scipio; Cæsareis adversaque castra locasset,
Magnum opus intendens, si non cita pugna daretur,
Aggeribus structis, ductaque ad litora fossa,
Deceptos illis includere faucibus hostes.
Sed cœptum celare suum, vel ferre paratus
Incursum belli, pulchro instruit ordine turmas.
Romanas medio legiones ipse gubernat;
Tot varias dextrò gentes sua signa sequutas
Rex Juba ducebat cornu; lævumque tenebat
In Libycis Varus, Gallis Labienus in armis
Teutonicisque ferox; alarum frontibus, altis
Aggeribus bello similes stabant elephantes.
His juncti Getuli equites, Numidæque steterunt.
Pone feras, variæ gentes levia arma gerebant,
Armati jaculis Mauri, pharetrisque, veneno
Illita, gestabant scelerati spicula Mibæ.

Cæsaris at postquam instructam procedere vidit
Scipiades aciem, clara sic voce cohortes
Incitat : « O Romana manus, spes sola senatus,

Et patriæ tutela, animis si robora posset
Addere ductoris facundia, quanta diserto
Argumenta darent miseræ tot vulnera Romæ,
Viribus exstinctæ leges, venerandaque jura,
Ipsaque libertas armis oppressa nefandis?
Si patriæ clades, si publica damna movere
Nil poterant mentes, cui non Pharsalia luctus
Exhibuit proprios, privataque funera? Quis non
Aut fratres illic, aut natos mœret ademptos?
Jam nunc ultrices spectant tot pignora dextras,
Tot cari manes. Tanto hic nos justius arma
Induimus, quam Thessalicis Pompeius in arvis,
Quanto Thessalicis augentur crimina campis
Cæsaris. Accedent tam justæ Numina causæ:
Nec, quoniam Emathia cecidit sub Cæsare Roma,
Vos transisse Deos, Romanaque jura perosos
Credite. Pompeio solitum Fortuna negavit,
Non Urbi, auxilium; toties lassata triumphis
Privati, verita est ne, si cecidisset inarvis
Emathiis Cæsar, deceptus crederet orbis
Non Romæ, sed Pompeio, donasse triumphum,
Privatique fuisse Deam. Non amplius urbem
Destituet Fortuna suam; fatisve nefandi
Cæsaris Ausoniæ sacras succumbere leges,
Imperiumque sinet. Non sunt hæc signa Deorum
Iratorum Urbi, si me non omina fallunt,
Ductorem, vobis Libyco pugnantibus orbe,
Quod dant Scipiadem. Felicia nominis hujus
Fata hic, aut Afros non est memorare necesse,
Quos non ulla potest regio nescire, triumphos.
Talia fas nobis sperare est: non minor armat
Nos pietas; Latii nec nominis Hannibal hostis
Cæsare deterior. Patriæ junxere salutem

Cum vestra Superi : manibus reddetur eisdem
Roma sibi et vobis. Virtute accersite fatum.
Communi proprios cum libertate penates,
Conjugia atque domos istis conquirite campis. »
  Militis erigitur virtus; animosa cohortes
Ira subit Latias, pugnæque accendit amore.
Nec minus interea vario clamore fremebat
Dissona turba Jubæ, et belli undique signa petebat.
  Cæsar, ut optatum Dis advenisse secundis
Pugnandi vidit tempus, sic voce cohortes
Incitat audaces : « Dextris victricibus iste
Ultimus en sudor, qui tot mercede labores
Pensabit digna; qui tot livore negatos
Hactenus, et magna meritos virtute triumphos
Adferet. Ista dies quascumque aut Gallia laurus,
Aut Rheni gentes, aut victa Britannia debent
Virtuti dudum vestræ, nuperve subactæ
Promittunt gentes, invitis hostibus, omnes
Invito livore dabit; longeque triumphum
Majorem de rege Juba victoribus addet.
Nec dubitare mihi fas est : fallentia numquam
Signa, truces oculos video, vultusque minaces.
Victores novisse suos, fragmenta ruinæ
Emathiæ discant ». Dixisset plura; repente
Quum fera de dextro cecinerunt classica cornu,
Prosiliuntque acres (nec eas retinere tribunus
Centuriove potest) ad prælia sponte catervæ.
Non inhibet Cæsar, sed laxat fræna furori.
Carcere sic pronus nimium ad certamina currus
Quum forte erumpit, lorisque auriga retentis
Frustra inhibere studet; dat tandem victus habenas.
  Utraque jam tanto concurrunt agmina motu,
Quanto, si longæ flexum natura Maleæ

Donaret nautis, adversis bina coirent
Æquora gurgitibus. Pulsat fragor æthera : montes
Undique vicini excipiunt, resonantque furentes
Pugnantum voces. Siculas it clamor ad oras;
Huncque repercutiunt Lilybeia saxa, timentque
Vel sonitum belli terra retinere quieta.
Non ita, pinifero Boreas quum Thracius Ossæ
Incubuit, resonant quassatæ turbine silvæ;
Murmure nec tanto Nilus, quum de cataractis
Præcipitat duris illisas cautibus undas
Astra lavans, surdas habitantibus obstruit aures.
  Scipiadæ dulcis stimulat vindicta catervas :
Cæsareas ingens premit indignatio turmas,
Quod nova defuncto succedant prælia Magno;
Inventusque alius ductor civilibus armis.
Sanguine merguntur campi, vicinaque multo
Tincta cruore palus, et quod tot vulnera rubrum
Emittunt flumen, fecundam putria terræ
Adligat in glebam, et steriles connectit arenas.
Inter utramque aciem volitat feralis Enyo,
Lampada funestam quatiens : reseraverat antrum
Tartareus rector pallens, utque arma nefanda
Spectarent, caperentque sui solatia fati,
Invisas illuc Libyes emiserat umbras.
Undique consedere arvis, nigraque corona
Infecere diem, versatilis umbra Jugurthæ,
Hannibalis sævi manes, captique Syphacis :
Qui nunc eversas secum Carthaginis arces
Ignovere Deis, postquam feralia campi
Prælia Thapsiaci, et Latios videre furores.
Sed tamen Ausoniæ civilia vulnera dextræ
Afra luet tellus; et plus vastabitur, ætas
Proxima quam reparare potest. Inarata jacebunt

Arva, ruentque suis vacuatæ civibus urbes;
Quæque viri coluere, feræ nunc rura tenebunt.
Qua reges olim per gentes jura dederunt,
Tigris erit, pardusque, et habebunt regna leones.
Innocuus vivet serpens; et nulla, venenis
Dum deerunt homines, pestis censebitur orbi.
Cæsareis leviter percussi pectora telis
In sua conversis elephantes agmina frænis
Præcipites rabie currunt: tum robore densos
Indomito turbant cuneos, atque agmina regis
Prosternunt confusa Jubæ. Nil arte valebant
Rectores miseri, nil vi; Fortuna regebat
Sola feras, contraque suos pro Cæsare misit.
Illi hostes, illi socii, dum nemo gubernat,
Quos Fortuna facit. Vicinum elephantibus agmen
Gætuli, Numidæque equites crudeliter illic
Calcabantur humi: vasta pars mole ferarum
Contrita est; fossas pars præcipitatur in altas.
Tunc infelices tutela orbati elephantum
Tot Libyæ populi, et gentes levia arma gerentes,
Cæduntur cumulis passim, jugulisque fatigant
Cæsareos solis; nec stantes amplius, hosti
Hic bellum, sed præda manent. Hastilibus igne
Duratis quid Bamuræ jam nuda juventus?
Quid levibus contra Romanos cominus hostes
Autololes jaculis? nil illis ignea plantæ
Vis prodest, cursusque levi velocior aura.
Non bene Cyniphiis hirsuti tegmina capri
Pectora defendunt: vix contra Cæsaris enses
Æs ferrumque valent. Implentur sanguine fossæ:
Mœsta madet tellus, et de tot gentibus unus
Purpureus cæsis infecit pascua torrens.
Non Juba per mortes hominum, privataque fata,

Sed gentes pariter cæsas, populosque jacentes,
Metitur quantis pereunt sibi regna ruinis.
Nec sua post tantam cladem munita putavit
Castra satis, miseram victis præstare salutem;
Sed cum Petreio fugiens tentoria cunctis
Splendida divitiis hosti permisit avaro.
Quæ cito Cæsarei victorum terga sequentes
Diripiunt, opibusque Jubæ, tantisque potiti
Bellorum exuviis, operum mercede, priusquam
Sanguinolenta fuit victoria plena, fruuntur.
Sed non tam celeri bellum pro Cæsare cursu,
Qua Latiis stabat vallatus Scipio turmis,
Atque pares fulsere aquilæ, Fortuna peregit.
Hic incerta diu varii stetit alea belli:
Hic hæsit fatum, et dubiis victoria pennis
Inter utrumque agmen visa est volitare; repellit
Viribus hæc acies vires; alternaque dextras
Crimina civiles fœdant; dum maxima regnant
Hic odia, hic cædes; animos in prælia tamquam
Causa mala augeret, tantoque ardentior ira,
Quo scelerata magis. Dubitant ostendere fata
Quid tandem Romæ fortunave Cæsaris esset.
Ex acie tandem Libycæ fugere cohortes,
Quæ duce sub Varo steterant; dare terga coactus
Dux simul; et tu, Gallorum, Labiene, tuorum
Corpora cæsa videns, Thapsi funesta relinquis
Arva gemens; aliis demum civilibus armis,
Romanisque iterum servate furoribus, arvo
Pars Latiæ cladis Mundano magna jacebis.
Nec fato occumbes, acerrime Cæsaris hostis,
Dum potis est certare suo cum Cæsare Roma.
Scipio, ut adversas videt increbrescere vires,
Cedentesque suas, nec jam reparabile bellum,

Fluctuat ancipiti divisus pectora cura;
Ingerat an medios sese moriturus in hostes,
Ut populi caput Hesperii, ductorque senatus
Summo in honore cadat felix, Stygiasque per undas
Maxima Romani descendat nominis umbra;
An speraret adhuc, atque ultra fidere fatis
Ausoniis, tantoque velit superesse dolori.
Decepit tandem fiducia vana futuri
Successus miserum, pulchrumque excussit amorem
Mortis: ut Emathia, caput oblatura superbo
Victori, Magnum spes dira fefellerat olim.
Hos animo casus volventem concitus aufert
Scipiadem ex acie sonipes; quum territa passim
Agmina cœperunt toto discurrere campo;
Cedentesque equites tutas petiere latebras
Montibus Uzzitæ: peditum pars magna petebat
Castra Jubæ, si forte brevem præstare salutem
Defessis alti poterant munimina valli.
Sed postquam se deceptos, et castra cruentis
Cæsareis possessa vident, tum tela cohortes
Victæ projiciunt, et inermia brachia tendunt.
Sed nihil, o rabies civilis dira furoris!
Profuit heu miseris submissio. Cæde nefanda
Sternuntur, quamvis gladios inhibere suorum
Contendit Cæsar frustra, et clamore furentes
Increpuit magno: « Cives nunc esse memento,
Non hostes, miles; partum virtute triumphum
Cur feritate nova maculas? hæc, sanguine sero
Quam paris, invidia est plus quam victoria nobis. »
Sæpius hæc mœstus clamat; pars nullaque belli
Civilis tum Cæsar erat. Sed perdere cives
Quæ toties poterant, non jam servare valebant
Jussa ducis. Jugulant miseranda cæde cohortes

Scipiadæ, strictisque odium mucronibus explent,
Invito duce, Cæsarei; et qui jussa per annos
Tot ducis implessent magni crudelia semper,
Nunc solum, quum justa dedit mandata, rebellant.
Jam vero ingentem pro Cæsare fata ruinam
Sparsissent campis; et tecta cadavere tota
Planities funesta jacet: tandemque sequendo
Defessas Cæsar revocans ad signa cohortes,
Prospera divitiis regum certamina donat.

SUPPLEMENTUM
LUCANI.

LIBER QUARTUS.

ARGUMENTUM.

Juba et Petreius se mutuis vulneribus interficiunt. Scipionis et Catonis fata describuntur.

Non funesta tamen clades, quas fecerat, omnes
Terra capit Thapsi; tantæve jacere ruinæ
Angusto potuere loco. Quot fata per oras
Thapsiacæ spargent ingentia vulnera pugnæ,
Ne non diversis famam regionibus olim
Funera tantorum faciant divisa virorum!
Rex Juba, Petreio èt paucis comitantibus, urbem
Ad Zamam, imperii sedem, qua pignora cara
Uxoresque suas, gazasque reliquerat omnes,
Advenit infelix. Sed jam clausere rebelles
Zamenses regi portas, victoque negarunt
Introitus, odium sævi crudele tyranni
Ausi, fortuna tandem pereunte, fateri.
Nil precibus, mixtisve minis, vultuve moventur:
Perdita majestas victo; penditque prioris
Jam Juba sævitiæ pœnas. O sera tyranni
Cognitio! dum regna manent, se nescit amatum,
Invisumve suis. Adfectus sola latentes
Servorum pandit Fortuna adversa: sed illa,

Quæ post regna venit, cui nulla potentia juncta est,
Cognitio torquet miseros; nec reddere grates,
Nec licet ulcisci. Seros, et non nisi tantum
Ut doleant, oculos aperit Fortuna tyrannis.
Exclusi rapido fugiunt per devia cursu,
Et villam, paucis equitum stipantibus, intrant
Rex Juba Petreiusque simul. Tum fessa quiete
Corpora componunt stratis, ægrosque per omnes
Devolvunt animos casus, solamina donec
Ultima lassatis ingens audacia præbet.
Continuo instaurant epulas, plenisque Lyæo
Discumbunt mensis. Postquam compressus edendi
Est amor, intrepido tandem sic inchoat ore;
Petreiumque toris Juba rex adfatur ab altis :
« En, Romane, vides quo nos fortuna redegit :
Sola relicta salus clementia Cæsaris; at non
Nos duo tam fuimus temnendi Cæsaris hostes,
Adversusve illum tam innoxia gessimus arma,
Ut veniam liceat salvo sperare pudore,
Oblatave frui. Quæ non dant arma salutem,
Dent libertatem nobis. Me certa manebit
Libertas ferro; nec dignam credere vitam
Hanc possum votis, ut supplice rege superbus
Intumeat Cæsar; nec, quem vidisset honore
In summo forsan, si vel Pompeius in arvis
Thessalicis olim, vel nostris Scipio terris
Vicisset, me jam captivum Roma videbit,
Regia præbentem ridenda Quiritibus ora
Ante triumphantes currus, ut victa Syphacis
Atque catenati traxerunt colla Jugurthæ.
Nec Juba ridendum, nec erit miserabile nomen
Cæsareis. Non corda mihi, non tela, manusve
Ad letum desunt : sed te, Petreie, supremæ

Participem facio famæ, mortisque decoræ.
Causa reos eadem junxit, fortunaque victos;
Nunc eadem virtus morientes jungat utrosque.
Stringe ensem, et mecum pariter nunc utere dextra.
Quæramus pulchram per mutua vulnera mortem,
Et libertatem citius quis donet amico
Contendat feralis amor. » Petreius ense
Sic breviter stricto : « Libycorum maxime regum,
Cujus honoratum per sæcula nomen habebit
Ausonia, hanc laudem cui me debere fatebor,
Nec pudet : Hesperium ductorem discere, tanto
Rege docente, mori; Latius gaudebit honore
Hoc genius, ne te captivum Roma videret,
Quem libertates nostras legesque tuentem
Laudavit toties, sociique infamia regis
Cæsaris injustos posset decorare triumphos.
Roma Jubæ, sicut Masinissæ, nomen amabit;
Nec meliore nota signabit Cæsaris acta,
Quam Catilinæ olim, et diri consulta Cethegi. »
Dixerat, et totis concurrunt viribus ambo,
Grataque dant referuntque per ictus vulnera crebros.
Crederet hoc quisquam, tanto conamine, tanta
Pugnatum virtute mori, non vincere? tandem
Petreius cecidit. « Retine, Petreie, parumper
Festinantem animam, clamat Juba, dum comes umbræ
Umbra tuæ hoc gladio ad Stygias demittitur undas.
Quis regni posthac confidet viribus? aut quem
Gloria decipiet sceptri, soliive superbi
Lubrica majestas? Cunctis desertus, ad umbras
Nudus eo, nuper Libyco Juba maximus orbe.
At vobis, populi infidi, et tibi, Zama rebellis,
Sit Latium precor usque jugum grave; perfidiamque
Hanc vestram domino domino pejore luatis. »

Tunc iterum gladio pectus ferit; evolat acer
Spiritus, æternæque oculos clausere tenebræ.
Ecce alios luctus, aliudque per æquora funus
Nobile Thapsiacis Fortuna vehebat ab arvis.
Scipio dux belli, tanta de clade superstes,
Non dedignatus parva tentare carina
Et sola Libycum pelagus, properabat ad oras
Hispanas, ubi Pompeii civilia cogunt
Rursus in arma viros; sed tempestate repulsus
In portum Hipponis vehitur. Se Scipio sentit
Cum nave amissum; nec portum evadere vento
Opposito licuit. Clara tum voce dolorem
Testatus clamat : « Pelagusque, ipsæque procellæ,
Et conjurati pugnant pro Cæsare venti.
O utinam Thapso cecidissem, strage virorum
Mixtus! nec tanto placuisset vita superstes
Imperio : ductor summo Romanus honore
Ad Stygias venissem undas. Aut ante tulisset
Hanc male servatam potius Pharsalia vitam,
Quam Thapso infelix duxissem bella senatus,
Ultaque Scipiadem vidisses, Africa, victum!
Vos, claræ majorum animæ, quos Africa sensit
Sæpe triumphantes, ut cum Carthaginis altæ
Excidio, captusque Syphax, claraque fugatus
Hannibal ex acie testantur, fata nepotis
Ne pudeat vestri, miserandaque bella videre :
Nam neque me Libye vicit : sed viribus ipsa
Scipiadem, seseque suis hic Roma subegit.
Cum patria a patria vincor, moriorque cadente
Libertate libens. Misere hunc Numina ventum
Adversum, ut morerer; ne, spe delusus inani,
Optarem forsan tanto superesse dolori.
Hispanas iterum Romana ad prælia gentes

Pompeii cogant juvenes, legesque requirant,
Et libertates : mea tunc fortuna peracta est.
Et quamquam hæc armata manus testabitur orbi
Me terra potuisse mori, placet æquore mergi,
Ignotumque illic funus per sæcla manere.
O numquam veniat fluitans ad litora truncus,
Ne Libyca condatur humo; victique futuris
Scipiadæ ostentent monumenta nepotibus Afri. »
Tunc latus ense fodit; nec eo contentus in æquor
Prosilit; emissi spargit pars transtra carinæ
Sanguinis; æquoreos tingit pars altera fluctus;
Migrantique animæ fatum non sufficit unum.
Demersum monstris jacet, eheu! præda marinis
Nobile Scipiadæ corpus; nec colliget urna
Flebilis hos cineres; nec tanto nomine dignas
Exsequias tibi Roma dabit; passisve capillis
Scipiadem, extremum generis, lugebit ademptum.
Agmina de campis passim fugientia cunctas
Implerant magnis Libyæ terroribus oras.
Præsidiis tum forte Uticam Cato nobilis urbem
Ausoniis tenuit; qui, nota clade senatus
Scipiadæque fuga, victorem arcere parabat,
Hortaturque suos alacer defendere muros.
Sed frustra, heu! nimium trepidantia pectora sensit,
Et victum fama non visi Cæsaris agmen.
Tum Cato militibus, vultu immutatus eodem,
Ignovit pavidis. Ultro fugientibus ipse
Prospexit, classes portu contraxit ab omni
Vicino, remosque dedit properantibus aptos.
Cunctorumque, suam quamvis projecerat ipse,
Non dedignatur ductor curare salutem.
Solatus cives Uticæ, et trepidantia verbis
Pectora confirmans placidis, quam certa supersit

Spes illis veniæ, victis clementia quanta
Cæsaris, edocuit. Talis cupit ipse videri
Civibus, ut qui non donatam a Cæsare vitam
Sperneret. Illum etiam, cui non durissima virtus
Adfectus celare suos permiserat umquam,
Quem nullus simulare timor docuisset, aperto
Vel deflexisset rigidi de tramite veri,
Tandem mortis amor cogit simulare Catonem.
  Orbarant homines jam luce silentia noctis
Inque vicem fessis donarant regna quietem;
Quum gratos cuncti, quos cura dolorque sinebant,
Carpebant somnos : sed non tranquilla Catonem
Exemit virtus curis mortalibus, alto
Ut jaceat somno oppressus : sed libera mentis
Erigat ut se vis, contempleturque futura
Sæcula, et æternos vitæ immortalis honores.
  Ante tamen contemplatrix quam dogmata veræ
Scrutari possit sophiæ, moralibus apte
Præceptis purganda anima est; prius ejiciendi
Adfectus pravi, cunctæque e pectore sordes,
Ira nocens, et luxuries, et fœda libido.
Hos igitur motus animi, purgantia sicut
Corporis humores pravos medicamina tollunt,
Moralis plene educat medicina, priusquam
Divinum summumque bonum scrutarier ausa
Sit contemplando, ne, densis pressa tenebris,
Mens erret cæca, et vitiis decepta fatiscat.
Sic longa virtute fuit mens sancta Catonis
Purgata; atque illi vitæ immortalis honorem
Jam contemplanti divini fata Platonis
Phædonem tradunt; quum lætus talia fatur :
« Salve, sancte liber, Superis demisse Catoni!
Dirige tu cursum, vitæque extrema meantis

Instrue : non alium moriturus quæro magistrum ;
Nec restare alias voluerunt numina curas.
Jamque mori certo liceat mihi discere, quid sit
Mors, quid vita fuit, quid erit; num nulla futura est;
An vivant animæ post funera; præmia justis
Quæ restent; quæ sacrilegos vindicta manebit. »
Dum contemplatur, mentis se libera tollit
Nec turbata acies, abstractaque corpore, vires
Exercere suas contendit pura facultas.
Tunc volitans excelsa petit, nimiumque remota
A terris, quo non oculi, non organa sensus
Corporei penetrare valent, fulgentia cæli
Corpora scrutatur; nec eis contenta, requirit
Splendoris fontem cuncti, lucisque beatum
Principium, æternique Dei vestigia adorat.
Hæc magis atque magis cælestia discere tentat
Contemplans anima; at cæcis obducta tenebris,
Et depressa gravi connexu corporis, ipsa,
Se non posse videre, videt. Solatia sola hæc,
Quod meliore frui post mortem lumine sperat.
Immortalem animam spes hæc probat : aut tibi frustra
Spem dedit omnipotens : frustra te jussit amare
Quæ nunquam poteris cognoscere. Cur sapientes
Dum terris vivunt, spernunt terrena, nec aurum,
Regna, voluptates quærunt, quæ sola videntur
Splendida; sed quæ non cernunt cælestia tantum
Depereunt, si non cælestia gaudia tandem
Exciperent? sed non illuc adscendere possunt
Corpora, quæ gravia, et terrenis mixta creantur
Principiis, in quæ tandem resoluta redibunt,
In terramque cadent. Animæ est cælestis origo,
Igneus atque vigor, substantia pura, suique
In toto similis : variis nec partibus illa

Composita est; ideo nullo dissolvitur ævo;
Sed sibi corporeo laxata a carcere vivit.
Felices posthac animæ, quas corpora nullis
Fœdarunt vitiis, nullaque libidine mersas
Detinuere olim; quæ, dum sub carne latebant,
Contemplatrices abstractæ a carne volarant
Sæpius ad cælos; cælis, post fata, quibuscum
Fœdera sanxerunt viventes sacra, locantur,
Æternaque illic lætantes luce fruuntur.
At tenebrosæ animæ, nimium quæ carnibus olim
Demersæ jacuere suis; queis tetra libido
Atque voluptates, solum quas sensus alebat,
In terris notæ; posthac de carne solutæ
Adspectum cæli, cum quo commercia nulla
Viventes habuere, timent, nec luce fruuntur:
Sed tenebris dilecta nimis prope corpora semper
Ferales errant umbræ, mœstæque sepulcra
Bustaque fœda colunt. Hinc noctu spectra videntur,
Quæ terrent homines: animæ sunt ista malorum,
Quæ, quoniam crassæ sunt, corporeæque, videntur.
« Quam diversæ, inquit, restant post funera sortes!
Credo equidem, divine Plato, te dogmata vera
Hæc ipsum docuisse Deum. Deus ipse sequendam
(Aut natura homines ratioque innata fefellit)
Proposuit virtutem, et præmia debita justis.
Hæc, quoniam justos injusta potentia fraudat
Sæpius in terris, et gens humana rebellat,
Solvere post mortem justissimus ipse tenetur.
Funera non metuit sapiens suprema; nec illi,
Qui contemplando toties super astra levavit
Carnoso abstractam penitus de carcere mentem,
Corporis atque animæ faciens divortia tanta
Quanta homini licuit, mors formidanda venire

Aut ignota potest. Nam mors divortia tantum
Plena hæc, quæ sapiens toties optasse videtur
Et toties tentasse, facit; Superosque petenti
Libertatem animæ claustris concedit apertis.
Si sæpe impatiens vitam projecit amator,
Atque manu pectus propria perfodit, ut umbra
Defunctam Stygias sponsam sequeretur ad undas,
Qua tamen haud illo conceditur orbe potiri;
Num sapientum animæ, summi quæ gaudia cæli
Depereunt, verique boni capiuntur amore,
Quo nequeunt in carne frui, de carcere tandem
Corporeo solvi, claustrisque exire recusent,
Quum Deus ipse fores aperit, licitamque meanti
Dat Natura viam. At donec Deus ille creator,
Qui terrena animam primo statione locavit,
Evocat, haud illa statione excedere fas est. »

Hic dubitans hæsit paulum Cato : « Non datur ergo
Sponte mori victis, inquit; nec obire Catoni,
Dum dabit injustus victor mandata, licebit?
Cæsaris exspectem gladios, atque in caput istud
Jus illi agnoscam, Superi? dominumque fatebor
Esse meum, quem Roma suum decreverat hostem,
Quemque ego damnaram. Num justam injusta dederunt
Bella potestatem? non sic, o numina, certe
Humanas placuit vobis confundere leges,
Et dare jus sceleri. Sed si non sponte Catoni
Projicere hanc lucem fas est, at crimine vitam
Grandius est retinere nefas. Quam grande putarem
Esse nefas nobis, turpem producere vitam
Cæsaris imperiis, et regna injusta probare!
Quam Romæ damnosa forent exempla Catonis!
Pompeii juvenes, qui nunc ad prælia gentes
Hispanas armant, patriæque impendere vitas

Non dubitant, justæ posthac non credere causæ,
Sed pulchris fortasse volent desistere cœptis,
Nec libertatem per tanta pericula, per tot
Ærumnas quærent, quum nobis regna probentur,
Et non displiceat duro servire Catoni.
Ah! potius fragilem hanc sit fas abrumpere vitam,
Quam te, Libertas, violem : sed numina si te
Nunc tandem jussere mori, tua funera saltem
Prosequar, et Stygias liber comitabor ad umbras.
Non ultra dubitare licet ». Tunc pectora dextra
Nuda ferit, moriensque cadit; morientis ad ictum
Undique concurrunt famuli; labentia tollunt
Membra viri, vulnus refovent; mortique quietem
Eripiunt tantum, dum, quam projecerat ipse
Tanto animo, heu frustra, contendunt reddere vitam.
Impatiens lucis propria Cato vulnera dextra
Dilacerat, mortemque docet non posse negari.
  Cæsar, Thapsiaca victor de clade reversus
Tendit Adrumetum, quum jam victoria passim
Securum præstabat iter. Non arma, nec ullæ
Insidiæ clausere vias. Ignoscit ubique
Supplicibus, quum nulla videt restare pericla,
Tutaque fortuna facta est clementia tanta.
Inde Uticam advenit Cæsar, fatoque Catonis
Audito, ingemuit, questusque : « O invide, dixit,
Cur odio moreris nostri? vitamque relinquis,
Ne non Cæsareæ bonitati injuria fiat?
Heu! tibi crudelis nimium moriendo fuisti,
Ut moriendo mihi posses crudelior esse.
Durior interitu, quam vita armisque fuisti,
Hostis es; atque odium nostri, quod sanguine nostro
Non potuisti umquam, voluisti sanguine saltem
Nunc satiare tuo, teque ipsum impendere damno

Cæsaris. Evitas nostrum, crudelis, amorem,
Ut luctum facias. Mihi quid clementia prodest,
Cui non Romani dubitant præponere mortem?
Infelix Magnus sese committere fraudi
Barbaricæ, potius quam nostro elegit amori.
Sed tamen ille suas sperans reparare ruinas
Auxilium infido, non mortem, a rege petivit,
Quam tamen invitus subiit. Tu sponte peristi,
Invidiam facture mihi. Sed detrahet illam
Invidiam, et spes injustas clementia vincet.
Deflebo funus, natumque amplectar honore;
Nec me crudelem victo fore sentiet orbis. »

Dans veniam Cæsar timidis Uticensibus, agmen
Defessum reficit, paullumque moratus in urbe,
Munimenta videns, circumspicit undique latam
Planitiem. Prope silva stetit, regionibus illis
Rara nimis, non ampla tamen, quam lentus alebat
Bagrada, qui siccas illic connectit arenas.
Horrida silva fuit, conjunctis aera ramis
Obscurum et tristes, exclusis solibus, umbras
Complectens. Nemus hoc ingressus Cæsar opacum,
Antrum immane videt nigro squalore repletum,
Et marcente situ, quem nox ibi longa creavit.
Infecit gravidas erumpens halitus auras.
Attonito terrore loci, tandemque roganti
Rem notam populis adstans Libys incola narrat.

« Hæc, Cæsar, multos jam non habitata per annos
Antra immensa olim monstrum exitiale tenebat,
Pestis, et ira Deum, serpens, cui sæcula nulla
Produxere parem terris : non tanta palude
Lernæa tumuit, reparatis anguibus, hydra;
Nec qui poma draco custodiit aurea; nec, quem
Servantem vigili Phryxæum lumine vellus

Somniferis tandem domuit Medea venenis.
Nec tu Phœbeis, Python, confixe sagittis
Tantus eras, populis species incognita primis.
Serpente in tanto potuisset Gorgonis omne
Absumi virus; Libycis nec majus arenis
Hoc monstro, semen si defluxisset in unum,
Pestiferæ tabes generasset tota Medusæ.
Tam longum sese, centum porrectus in ulnas
Quippe fuit, volvit serpens per fluminis undas,
Ut quoties gyris distendit terga solutis,
Adversa prædam potuit deprendere ripa.
Sæpe illic tigris spumantes oblita rictus,
Atque cruentati taurorum cæde leones
Flumina dum libant, monstri conduntur in alvo.
» Atque utinam his tantum prædis contenta fuisset
Ingluvies! periere homines, quicumque per æstum
Umbrosæ fessi petierunt tegmina silvæ,
Aut quicumque istos, adverso numine ducti,
Advenere viri gelidos haurire liquores.
Nam simul ac nigro serpens caput extulit antro
Horrendus, totamque implerunt sibila silvam,
Attonitos timor invasit; non ulla salutis
Spes manibus, non ulla fuga : deprendere prædam
Distendit subito toto se corpore serpens :
Sæpius in flumen, monstrum vitare nefandum,
Desiluere viri : sed non præstare salutem
Flumen eis potuit. Nantes correpsit in undis,
Nec mergi licuit miseris; pejora manebant
Fata illos : monstri obscœna conduntur in alvo.
» Sic impune diu silva grassatus in ista,
Egressus tandem est, et se ad majora paravit.
Quid pecudum strages, quid singula fata virorum
Persequar? haud vacat hic privatas dicere clades.

In populos furit, et totis cum gentibus atrox
Bella gerens, ausus Romana lacessere castra est :
Quum primum turmas Libyes ad litora duxit
Regulus Ausonias, et in his consederat arvis,
Quis mihi de tanto credet certamine? solus
Invasit totas acies. Exercitus ille,
Qui sibi promisit Libyæ, et Carthaginis altæ
Imperium, quem tot gentes, mundique timebat
Tertia pars, uno vix se defendit ab angue.
Dux capere arma jubet, nec solis ensibus illic,
Aut pilis, sed ballistis, quæ mœnia summa
Et turres quaterent, monstro nova bella parari.
Protinus insonuere tubæ; tunc erigit alte
Se, dirumque caput serpens adtollit in auras,
Undique despiciens campos, tantusque videtur,
Quantus is est, geminas cælo qui dividit Arctos.
Tunc asper sævit, Stygias de gutture diro
Exhalans nebulas, et flammea lumina torquet.
Squamea quum volvit sublatus terga, putares
Excelsum ad pugnas castellum sponte moveri,
Distantum longe subito se immittit in ora.
Hos morsu, adflatu necat hos, hos tollit in altum,
Ut casu interimat miseros; totasque cohortes
Sternit humo, latas cauda dum verrit arenas.
Consternuntur equi passim, frænisque rebelles,
Invitos sævi dominos serpentis ab ira
Dum fugiunt, campo portant. Cessere manipli,
Tergaque vertissent, si fas est credere, cuncti,
Ni tandem valido contortum hastile lacerto,
Dum sese adrectu tollit, sub pectore diro
Hæsisset : fluxit sanies de vulnere nigra.
Horrendum immugit, tum primum vulnera passus
Longævus serpens, caudaque flagellat arenas

Iratus; cuncti clamorem ad sidera tollunt,
Speque alacres validis mittunt per inane lacertis
Undique pila. Ferit pars magna innoxia tergum
Squamosum monstri, crepitantque sonantia tela,
Ut sonat æstivus salientis grandinis imber
Tegmina tectorum feriens. Hastilia quædam
Fortunata magis maculoso vulnera ventri
Infligunt : solus levibus penetrabilis illi
Venter erat telis. Nigro humectantur arenæ
Sanguine serpentis, fecundæque ante venenis
Gorgonea de tabe, novo nunc semine tristes
Concipiunt iterum pestes, et monstra nefanda.
Nec minus iratus serpens, tantique doloris
Impatiens, sævit campis, et corpora leto
Prosternit. Levibus necquidquam prælia pilis
Aut jaculis tantum tentasset miles in hostem;
Robore ni tandem demissa Phalarica magno
Immensi spinam fregisset pondere dorsi.
Tum fractus vires, et tanto languidus ictu,
Decubuit. Solito non sese adtollere nisu
Jam potuit : patulo tantum minitatur hiatu,
Et nebulas læsis exspirat faucibus atras,
Sic quoque letalis. Tandem stridore per auras
Tormento volitat trabs acta, caputque nefandum
Discutit, et cerebro nigras dispergit arenas.
Horrendus tandem serpens tot jugera magno
Ventre premens, ipsa metuendus morte jacebat. »
Postquam oculos silvæ miracula tanta vetustæ
Cæsaris implessent, Utica discessit ab urbe,
Et victi per regna Jubæ victricia ducens
Agmina, regalis famosa ad mœnia Zamæ
Pervenit. Ducis hic Petreii animosa Jubæque
Funera cognoscens, animo tam tristia fata,

Fortunæque vices summæ miseratur amaras.
Tunc urbe exceptus Zamenses laudat, et illis
Præficit imperio Crispum. Maurusia tellus
Romula de tanto facta est provincia regno.
Inde Uticam remeans, ventis dans carbasa, Sardon
Adpulit, atque illa paullum tellure moratus,
Tutus ad Ausoniæ pervenit litora Cæsar.

SUPPLEMENTUM
LUCANI.

LIBER QUINTUS.

ARGUMENTUM.

Triumphi Cæsaris quatuor continuis diebus. Templum Veneri exstructum. Pompeii juvenes bellum in Hispania renovant.

ROMULEAS arces celeri victoria fama
Cæsaris intrarat. Fictis certare parati
Obsequiis complent Phœbeia palatia patres.
Atque quater denis, quamvis devicta sit ipsa
Illo Roma die, decernunt vota diebus.
Cæduntur tauri, gratoque altaria ture
Cuncta calent. Nec tot sunt templa ornata coronis,
Quum Latio audita est olim victoria felix
Scipiadæ, et fusus Zamensibus Hannibal arvis,
Aut cum Teutonicis intravit mœnia victor
Exsuviis Marius. Non plus felicibus armis
Externisve usquam lætata es, Roma, tropæis,
Quam nunc, amissa pro libertate, triumphas.
Tum justo, meruit quem Gallia victa, triumpho,
Dilatoque diu, jungunt decreta senatus
Tres alios, veteres ut possit Cæsar honore
Obscurare duces, pompasque excedere cunctas;
Utque triumphales utroque a cardine lauri
Ornarent pariter currus : Australibus illa

Splendida divitiis; Boreæ generosior ista
Robore et exsuviis: ut pictis mixta Britannis
Agmina Niliaca incedant; ut sole perustos
Mazaces albo comitentur corpore Suevi:
Ut Galli Armenis juncti, Maurisque Sicambri
Spectentur pariter populis; longeque remotæ
Tot possint gentes, et quas commercia numquam
Junxissent, Latiis junctæ nunc ire catenis,
Communemque simul vinctæ deflere ruinam:
Ut cunctos pariter fontes, captivaque Tibris
Flumina Cæsareis videat depicta tabellis:
Inde catenati lugens Germania Rheni
Fata sui sedeat: Nilus septemfluus, illic
Cornua fracta gemens: frænato ut gurgite, Gallis
Inde suis Rhodanus, Mauris hinc Bagrada ploret.
Nec majorem ullo sese urbs Romana triumpho
Fortunamque suam potuisset cernere, si non
Ipsa triumphatæ partis pars magna fuisset.

Tot clarus titulis, tot bellorumque superbus
Exsuviis, Tyrio Cæsar spectabilis ostro
Mœnia sublimi intravit Romana triumpho,
Quadrijugis vectus niveis, quos pascua mittunt
Clitumni læta, et sacræ victoribus undæ.
Dicito, Calliope, quot gentes quattuor illis
Quos Ponto, Ægypto, Libye, Gallisque subactis
Ducebat Cæsar, spectabat Roma triumphis:
Quam diversa fuit facies, quam corpore toto
Ornatus populis varius, quam dissona lingua,
Dum fluvios tabulis pictos, dum facta metallis
Oppida, bellorum series, diversaque pugnæ
Tot genera ostendit; varie et fabricata ministri
Arma, ducum exsuvias, argenti pondera et auri,
Captaque magnorum portant diademata regum.

Sed si non tantæ dignaris singula pompæ
Dicere, Calliope, saltem miserabile magni
Vercingetorigis fatum reticere putato
Esse nefas, quem bellantem tot viderat annos
Gallia, collatis toties cum Cæsare signis,
Et toties renovantem acies, proavita tueri
Jura, jugumque suis Romanum avertere Gallis.
Hic, quem dura ducis nimium sententia morti
Damnavit, residens indignabunda feretro
Dejicit ora : tegit frontem diffusa minacem
Cæsaries; Dis iratus, vitamque perosus
Captivam, domini gladios optare videtur.
Ecce alia in Phario facies miseranda triumpho
Corda movet vulgi. Incessit regina catenis
Arsinoe, passis per candida colla capillis,
Et teneras, modo quæ gessere Ægyptia sceptra,
Auratis palmas manicis religata tenebat.
Quamvis Arsinoen non hic sententia mortis
Dura manet, parcit clementia Cæsaris illi :
Aut donat victor, Cleopatræ captus amore,
Germanæ veniam, Phariamque remittit ad aulam.
Heu quantum, Cleopatra, tibi, si capta perisset
Hic soror, abstulerat crimen fortuna futurum!
Nam miseræ Arsinoe donatam a Cæsare vitam
Crimine majori posthac soror impia tollet.
Maxima sed populi subiit miseratio mentes,
Quum videre Afro pueri captiva triumpho
Ora Jubæ; cujus Libyco rex maximus orbe
Nuper erat genitor, qui tot modo regna, tot urbes,
Tot populos lata tenuit ditione remotos.
Quis Latius, miserande puer, tam obtusa gerebat
Pectora, quem tua non ætas innoxia movit?
Aut quis te tanto dejectum culmine regni

Immerita hostili præbentem colla catenæ
Non mœrens animo vidit? sed cæca futuri
Mens hominum! felix, quæ tam miseranda videtur,
Sors tua, magne puer; vinclis felicior istis
Es Juba, quam magni maneant si regna parentis,
Et stet firma tuis tellus Maurusia sceptris.
Illa dies, quæ te captivum fecerit, illa
Transtulit in melius : quis crederet? illa futuræ,
Tristis visa licet, posuit fundamina famæ.
Moribus Ausoniis primis nutritus ab annis,
Barbarie exutusque, tuo felicia posthac
Tempora constituens orbi, moderamine justo
Commissas olim regni tractabis habenas.
Nam te, post casus tantos, ad culmina regni
Evehet Augustus Cæsar, solioque locabit.
Præterea excultus studiis, miranda relinques
Ingenii monumenta tui, calamique perennis
Docti fama tibi per sæcula cuncta manebit.
  Sed non Pharnacis captiva Quiritibus ora
Armeno potuit Cæsar monstrare triumpho.
Ille fuga evasit. Vehitur fugientis imago;
Et Veni, Vidi, Vici, tria verba superbo
Portantur curru, totum narrantia bellum.
  Romanos animos, plus quam spectacula viva,
Tristia fata ducum tabulis depicta movebant.
Illic mœsta videt civilia vulnera Roma,
Et proprias luget clades; illic sua quisque
Funera Romanus, cognataque damna recenset.
Inter barbaricas strages, et funera regum
Extera, magnates Libyæ, cæsosque per Alpes
Gallorum proceres; proprio qua pingitur ense
Rex Juba transfixus, convivia mœsta cruentans,
Demersusque sui Nili Ptolemæus in undis,

Monstrantur Latiæ mortes, absumptaque bellis
Maxima Cæsareis Romanæ nomina gentis.
Hic cum rege Juba Petreius, Afranius illic :
Illic Torquatus moriens, hic Sulla jacebat.
Nec procul hinc oculis agnoscunt flentibus ora
Scipiadæ, puppi jam desilientis ab alta.
Te quoque, sancte Cato, fodientem viscera dextra,
Et properanti animæ lacerantem vulnera cernunt.
Verum inter procerum tot mortes una tacetur :
Nec tabulæ mœstis monstrare Quiritibus audent
Flebile Pompeii fatum, ne tanta triumphos
Tristaret clades. Sed mors ea sola relicta,
Quæ tum præcipue populo exspectata fuisset,
Altius infixa est quærentibus, et bene cuncti
Jam sine picturis Magni miserabile letum,
Et seriem tantæ possunt memorare ruinæ.

Quis numerare queat variæ spectacula pompæ?
Quot campis ludi? nova quot certamina Circo
Spectentur populis? quantoque madescit arena
Sanguine nobilium dat quas Hyrcana ferarum
Silva, aut monstriferis nutrit Getulia campis?
Quin et nocturnæ præfulgent undique pompæ,
Delectantque, parat quum post spectacula Cæsar
Nocte redire domum, toto famulante senatu;
Quum mediam cernunt elephantes ire per Urbem,
Et lucem gestare : forum via lactea visum est :
Tot simul accensis elephantum terga micabant
Ignibus, atque ibant cælestibus æmula signis.

Nec tantas victoris opes spectacula vana
Testantur solum; sed duratura per ævum
Exsurgunt opera, et sæclis miranda futuris.
Nam templum Veneri, domus a qua Julia nata est,
Aut pius, aut tanta sublatus origine, Cæsar

Magnificum exstruxit, spoliisque ornavit opimis:
Ut formosa Venus tanto videatur honore
Plus Jovis uxorem, et Tritonida vincere, quam quum
Aurea poma illi, nemorosæ in vallibus Idæ,
Judicium Paridis, Priamo fatale, dedisset;
Plusque Dioneæ veneretur numina mundus,
Quam vel Junonem, vel Pallada : dignius orbi
Nomen Iulææ censetur stirpis origo
Quam Superum regina, aut vertice nata Tonantis.
  Interiora auro radiabant limina templi
Marmorei, auratæque trabes, cælataque multa
Arte micant simulacra Deum, et spirantia signa.
Hic Troja antiqua, et Veneris Phrygiique videntur
Anchisæ thalami, decantatumque poetis
Frondescit nemus Idæum : quod debuit olim
Vatibus, hic tantis debens pictoribus Ida.
Hic torus exsurgit mollis, quem mater Amorum,
Progeniem terris, tantosque datura nepotes,
Cum juvene Anchisa, quondam Venus aurea pressit,
Concubitumque hominis pulcherrima passa Dearum est.
Æneas juxta soboles stat, corpore talis
Formoso, qualis, semper florente juventa,
Exsultat Phœbus; frænata aut tigride, qualis
Bacchus odoratis curru descendit ab Indis :
Troius Æneas, cui tantam musa Maronis
Donavit felix famam per sæcula, quantam
Mæonius Graio vates præstabat Achilli.
Illic eximiæ visa est pietatis imago,
Quum bonus Æneas, Troja pereunte, parentem
Grandævum adtollens humeris, per tela, per ignes
Hostiles rapuit : non illi Laomedontis
Arsuræ curantur opes, non fulva supellex,
Nec sparsæ passim per tanta incendia gazæ:

Sed genitor, Phrygiique lares, et sacra Deorum.
Pone patrem sequitur fortem formosus Iulus,
Unde genus nomenque suum gens Julia duxit.
Condidit hic Albam longam, multosque per annos
Imperio rexit. Longo dehinc ordine picti,
Post primum, Albani reges monstrantur, Iulum.
Donec Iuleam Tullus rex diruit Albam,
Transtulit et Romæ cives. Hinc ordine rursus
Reges atque duces Latii, Romanaque fata,
Usque ad Cæsarei monstrantur tempora regni,
Quo vetus Alba iterum Romam vicisse videtur.
  Robore sed quamvis munita potentia tanto
Cæsaris, et populi plausu firmata videtur,
Nutat adhuc; et plus terris quatietur Hiberis,
Quam vel Thessalicis, vel Thapsi tristibus arvis.
Maxima adhuc restant discrimina, maxima bella,
Quæ juvenes facient Pompeii, nomine tanto
Non indigna : truces vicinos Gadibus illi
Herculeis armant populos : Hispania sedes
Tertia bellorum, et Romani scena furoris.
  Currit ad occasus, extremaque litora mundi
Jam civile nefas, qua sese Hispania pandit
Ultima. Non ulli populo majora videntur,
Quum vastus fessos, exacta luce, jugales
Proluit Oceanus, rutilantis corpora Phœbi;
Atque ideo propiora suæ putat incola terræ
Deceptus, tamquam sese illic ætheris alti
Convexum inclinet. Sed majus ab æquore tanto
Surgentes reddunt nebulæ, densique vapores
Objectum, radios oculi diffundere sueti.
Hinc non ulla vident surgente crepuscula Phœbo,
Nec fugiente : dies oritur cum sole, caditque.
  Tota jacet corii specie diffusa bovini

Terra Hispana, mari cincta undique, et insula pæne
Facta, nisi gelida quod Pyrenæus ab Arcto
Mons interpositus Gallis disterminat agris.
Facturum tantis montem divortia terris
Excelsum posuit Natura, et vertice cælum
Æquantem summo. Nudum est, et gramine nullo
Vestitum, quod Gallorum præpinguibus arvis
Objicitur, Boreale latus : contraque cacumen,
Qua steriles terræ campos prospectat Hiberæ,
Frondosum silvas densas, et pascua læta
Ostendit : tamquam Galli felicibus arvis
Divitias mons iste suas concesserat, utque
Vestiret sese, terras spoliarat Iberas.

Nubifero, famæ si credas, nomina monti
Pyrene miseranda dedit. Regnabat in illo
Monte Bebryx genitor, parvaque excepit in aula
Hospitio Alcidem, formosa armenta petentem
Geryonis. Visa est Alcidæ regia virgo
Pyrene; placuitque nimis; deceptaque tandem
Hospitis invicti placito succumbit amori.
Conjugium Alcides miseræ, tædasque jugales
Si modo Geryonis victor remearit ab arvis,
Promittit : sed fata negant crudelia tædas.
Nec prius Alcides vincit, quam funere tristi
Pyrene formosa jacet. Timet illa parentem
Iratum; nec jam vitiati pondera ventris
Ulterius celare valet. Queribunda pererrat
Frondosas latebras, et vasti devia montis;
Solaque furtivum silvis deplangit amorem.
Amphitryoniadem falsum, tardumve vocabat;
Donec plorantis frustra, magnique vocantis
Herculis auxilium, leto crudelior ipso,
Bellua formosæ laceravit virginis artus.

Amphitryoniades tristem Bebrycis ad aulam
Jam victor rediens, amissa virgine, demens,
Et formidandus luctu, per lustra ferarum,
Per juga, perque alti frondosa cacumina montis
Tendebat, sponsæ quærens vestigia caræ,
Pyrenenque suam mœsto clamore vocabat:
Pyrenen silvæ, Pyrenen antra ferarum,
Et curvæ toto resonabant monte cavernæ.
Ingemuit locus ipse; feræ tremuere, metuque
Montani latitant fures; nec quærere prædam
Immanes audent ursi, torvive leones,
Dum nemore atque jugis graditur Tyrinthius altis.
Sed postquam laceros artus, atque ora puellæ
Deformata suæ cognovit, fata Deosque
Multum incusavit lacrimans. Tunc oscula caris
Relliquiis repetita dedit; supremaque plangens
Funera, Pyrenen tumulavit montibus illis.
« Diruet hanc (inquit) molem non longa vetustas:
Famaque tum tua major erit; tumulique ruina
Augebit tumulum. Toto tunc monte jacebis,
Ut juga tota tenet Bacchus Nyseia sepultus.
Mons erit iste tuus. » Consensit fama; tenentque
Pyrenes isti nomen per sæcula montes.

Pompeii juvenes, instructo milite, Gades
Linquentes, bellum omne locant, qua pinguia Bætis
Culta secans, sua felici dat nomina terræ.
Oppida ceperunt primo regionibus illis
Ateguam, atque Ucubin, et, nomen clade futura
Funestum Ausoniæ, Mundam, et te grata Camœnis
Corduba, doctorum cunis fecunda virorum.

Undique Pompeiis vires Hispania mittit.
Hic præter Latias aquilas, Romanaque signa,
Quæ Varus, duxitque acer Labienus, Hiberi

Pugnaces coeunt. Hic stat trux Cantaber, armis
Qui vitam impendit solis, gens nescia pacis
Aut siccæ mortis, ferro prævertere sueta
Imbelles annos : decus esse abrumpere vitam,
Naturæque putant segnem donare senectam.
Augurii sacri, divinarumque peritam
Flammarum pubem dives Gallæcia mittit.
Callaici veniunt, qui, dempto marte, laborem
Non ullum novere viri : nam semina sulcis
Injicit, et duro glebas invertit aratro
Femina, dum manibus peraguntur bella virorum.
A Minii ripis patrii venit impiger Astur,
Auriferique Tagi fulgentia signa ferebat
Incola, deciduum consuetus cernere solem.
Et Vasco insuetus galeis, et Concanus audax,
Qui se Massagetum dura de stirpe fatetur,
Cornipedis consuetus equi potare cruorem.
Celtiberi, bello qui corpora cæsa suorum
Igne cremant, creduntque nefas, si forte jacentum
Exanimes fera vel volucris depascitur artus,
A ripis rapidi veniunt Sucronis; et omnes
Hispanæ gentes, quæcumque aut funera Magni
Ulcisci, aut Latios cupiunt nutrire furores.

SUPPLEMENTUM
LUCANI.
LIBER SEXTUS.

ARGUMENTUM.

Pugna navalis cum tempestate describitur. Funestum Mundæ prælium. Cn. Pompeius, Varus, et Labienus interfecti sunt.

Excipit Oceanus civilia bella, priusquam
Hispanas tangant terras, et tristia pontus
Pompeianarum gestat præludia cladum.
Qua Tartessiacas extremum litus ad oras
Extendit Libye, Pompeii nomine Varus
Æquora custodit : pro Cæsare, Didius illuc
Classibus advenit. Vicinaque litora utrimque
Æquoris angusti belli videre furorem,
Et terris timuere suis. Vix pugna coorta est,
Quum variis subito tumuerunt æquora ventis.
Fluctibus insurgit totum mare; plusque pericli,
Quam gladii hostiles, tempestas atra minatur.
Et Tingitanis primo ruit Auster ab oris,
Corus ab Occiduo pelago; violentus Hibero
Litore surgebat Boreas, et flatibus undas
Reppulit adversis. Variis vexata procellis
Æquora confusos tollunt ad sidera fluctus.
Nil aliud dubio flatu voluisse videtur,

Quam turbare mare, et sceleratum abrumpere bellum,
Æolus, aut mediis undis utramque, priusquam
Sanguine civili madeant, immergere classem.
Sed rabiem Oceani vicit, ventique furorem
Bellandi vesanus amor; tantisque ruebat
Militis impietas ad prælia dira procellis,
Quantis mercator, quamvis avidissimus, undas
Æquoreas tentare neget; nec vellera Parmæ,
Indum ebur, aut Rubro pretiosas æquore conchas,
Auderet tali ratibus conquirere cælo.
Jamque propinquabant classes, validisque lacertis
Sulcatas vertere undas, tonsisque secabant
Excussis: fluctu spumabant cærula cano.
Innumeræ pariter tolluntur ad æthera voces.
Nec jam remorum sonitus, clangorve tubarum
Audiri poterant: hominum clamore premuntur:
Sed remos, vocesque hominum, sonitumque tubarum
Bacchantes venti, tempestatesque sonoræ
Exsuperant. Nimbis pariter jaculisque diurna
Lux periit, densis et inhorruit unda tenebris.
Tum rostra haud visis sonuerunt obvia rostris.
Occurrunt aliæ proprio conamine naves;
Hostibus objiciunt alias agitata procellis
Æquora, et invitas forsan concurrere cogunt.
Navibus elidunt naves, hominumque furori
Additur ira maris. Cunctos geminata pericla,
Dissimilesque metus urgent caligine tanta.
Dum pugnant alii, pelagi sarcire ruinas
Contendunt alii, et propiorem avertere mortem.
Nec jam pugnantes pro Cæsare Didius audax
Hortari poterat, nec in ordine vertere classem:
Non Pompeianis Varus mandata valebat
Militibus dare; nec voces fragor æquoris ullas

Jam sinit audiri : ventis, fatoque relinquunt
Omnia, et attonitas classes Fortuna regebat,
Prælia committens. Rostro perfossa carina
Subsidet, et fatum nescit cui debeat, hosti,
An tempestati. Nec sola fragoribus auris
Terretur : sed nox oculis obducitur atra.
Nec tamen est tenebrosa satis : sed tristius illis
Exoritur lumen tenebris, et fulgura ponto
Crebra micant, lucisque reposcere regna videntur :
Quam sol non potuit, depellunt fulgura noctem.
Illic dum tumidis forte oppugnatur in undis
Pompeiana ratis, nec se defendere contra
Hostiles valet incursus, et capta videtur,
Vindicat iratum pelagus sibi : gurgite pinus
Mergitur, et rapuit victoribus unda triumphum.
Ast alias jam possesss v ictore carinas
Obruit, et cito devictos ulciscitur æquor.
Contra utramque diu classem Fortuna videtur
Pugnare, atque odiis vexare hostilibus ambas.
Finivit tandem dubii certamina Martis,
Ostenditque, quibus cæli pelagique labores
Ipsa excivisset tantos : victoria classi
Cæsareæ jam plena fuit, quam Didius audax
Erubuit vento aut pelagi debere procellis.
Amissam Varus classem videt. Obruta ponto
Pars jacuit : pars victores possessa vehebat.
Relliquias secum fugientibus inde carinis
Carteiæ ad portum vexit, ratibusque relictis
Emensus tellure vias, hinc castra petebat
Pompei juvenis. Toto tunc milite frustra
Mœnia Pompeius munitæ obsederat Ullæ.
Interea cursu celeri, quo bella solebat
Conficere, Hispanas Cæsar properabat ad oras.

Quem Roma egressum dena bis luce, Saguntus
Excipit, urbs fidei clarum per sæcula nomen,
Et crimen quondam Superum; quod non nisi magno
Deleri excidio potuit Carthaginis altæ.

Urbis ad occiduum nitidis it Duria lymphis
Culta rigans vicina, atque in mare tendit Hiberum.
Sed ducis haud tanti cursum vel Duria tardat,
Vel rapidæ Sucronis aquæ, montesve corusci,
Queis faciunt dites argentea nomina venæ.
Inde rapit cursum flavæ per litora Bætis,
Et procul egressus, totis te, Corduba dives,
Obsidione premit turmis, non spe potiundæ:
Præsidiis urbem validis nam Sextus habebat;
Sed trahat obsessæ ut Pompeium a mœnibus Ullæ.
Quod juxta evenit: namque, obsidione relicta,
Pompeius totis sectatur viribus hostem,
Jam pugnæ cupidus; sed non certamen iniquo
Cæsar inire loco statuit: verum agmine moto
Progressus, Salsi non magnas transilit undas,
Ateguamque capit subita feliciter arte.

Ategua amissa, veritus Pompeius Hiberas,
Fortuna quassante fidem, ne perderet urbes
Et reliquas, uni properat committere pugnæ
Spes omnes, viresque suas; hostemque sequutus
Ocius, ad Mundæ fatalia pervenit arva.
Castra locat tumulo modico, qui desuper omnem
Planitiem late despectat, Cæsaris unde
Ante oculos positas potuit numerare cohortes.

Nulla hic auguria, aut tantæ prænuntia cladis
Prodigia implerant campos aut aera; nullæ
Vel per inane faces, vel diri arsere cometæ.
Non signis examen apum, liquefactave pila
Fulmine; non volucres, non exta minacia terrent.

Plus tamen hic mœrent omnes, metuitque silentes
Turba Deos: tamquam clades immanior omni
Ostento his campis, et inenarrabile damnum
Immineat Mundæ. Tacito portenta timore,
Quæ nulli fecere Deum, sibi quisque creabat.
In Pompeianis per mœsta silentia castris
Ancipites errant animi. Nunc improba vota
Concipiunt, et spes diras; umbrasque videntur,
Horridaque ante oculos mortis simulacra futuræ
Cernere: lymphata rursus formidine pallent.
Nec, quamvis sperare nimis fortuna vetabat
Cæsaris, exoptant victas producere vitas.
Danda tamen venia est illis, quum Cæsaris audax.
Bella timet miles, Latium qui sæpe cruorem
Hauserat; et, patriæ toties in viscera fortes,
Incipiunt trepidare manus. Exercitus orbis
Ille triumphati domitor, victorque senatus
Romani, qui tam præceps in bella ruisset
Thessala, Thapsiacisque ausus prævertere campis
Jussa ducis, jam jussa timet, sonitumque tubarum;
Nec sibi desuetum potis est celare timorem.
  Sed minus ut vulgi pavidos mirere tumultus,
Tristis ad hæc Cæsar funestæ prælia Mundæ
Ipse venit. Consueta deest fiducia; nec frons
Illa duci est, ex qua toties felicia belli
Ante tubas hilaris tulerat præsagia miles.
Lubrica fortassis mœsto tunc pectore dona
Fortunæ expendens, quantisque agitata procellis
Sint humanarum metuenda cacumina rerum;
Per tot magnorum quas fecerat ipse ruinas,
Formidare suam discit. Felicia Magni
Tempora dinumerat; totque inviolata per annos
Prosperitas, similisque suæ, Pharsalia donec

Tam longas evertit opes, in mente recursat;
Et Magni casum, postquam fastigia Magni
Adtigerat, jam visa levis Fortuna minari.
Hæc mœste reputat Cæsar, mentemque labantem
Corripit, iratus tacite; tandemque cohortes
Adloquitur, vultu cæcum celante timorem.
« Bellorum comites, qui mille pericula, mille
Vicistis plus quam Herculea virtute labores,
En vobis toties truncata repullulat hydra!
Ultimus hic labor est; infirma atque ultima colla
Exserit; hic virtus eadem, quæ prima recidit,
Et robusta magis, resecet postrema; nec ultra
Crescere civilis permittat semina belli,
Quæ post tot clades imbellis Hiberia nutrit.
Sanciet hæc nobis pacem victoria : totus
Exarmatus erit post hæc certamina mundus.
Sed qui sunt, qui bella parant? qui Cæsaris enses,
Et totidem bellis victricia signa lacessunt?
Destituet plebs ista ducem non sponte sequuta,
Sed casu. Num Pompeii pugnabit amore,
Quem non novit adhuc? num vanam nominis umbram
Plus quam Cæsareas vires, quas nuper Hilerda
Vincentes vidit, populus formidat Hiberus?
At vero si qua est legio Romana sub armis
Pompeii, rudibus constat tironibus, aut his,
Qui vobis victi fugientia terga dederunt,
Et veterem adducunt secum ad nova castra timorem.
Quæ toties victus faciet jam prælia Varus?
Hispanisve geret Labienus transfuga, plus quam
Aut prius Emathiis, Libycis aut gesserit arvis?
Ite mei comites, belloque imponite finem. »
Dixerat; at nullo excipiunt clamore cohortes
Verba ducis, nec stridentes accendere possunt

Dejectos animos litui, conceptave cornu
Classica; nec quamquam ad pugnam de colle propinquo
Decurrunt Pompeiani, procedere campo
Longius, aut rapido, ut mos est, occurrere cursu,
Tum primum trepidus, veteranus Cæsaris audet.
Quod simul ut vidit, magna inflammatus ab ira :
« Deseritisne ducem, et faciet nece Cæsaris, inquit,
Vos timor emeritos hodie »? Simul adripit hastam
Ductor, et adversos solus defertur in hostes.
Obstupuere illi, quibus hæc miracula, miles
Cæsareus timidus, temerarius ipse, videntur.
  Vix oculis primo credunt : mox in caput audax
Undique pila volant; donec, vincente pudore,
Non virtute, metum, cunctis exercitus armis
Ad ducis auxilium procurrit, et impia tanta
Tunc rabie, quanto detrectavere timore,
Bella gerit, redimat Romano ut sanguine culpam,
Et dira faciat funesta piacula cæde.
At primo pugnæ gentes utrimque furore
Diffugiunt, solis peragendaque bella relinquunt
Ensibus Ausoniis; aliis nec egebat Enyo,
Pallida nec plures Alecto optabat : in omne
Suffecere nefas hæ dextræ. Hic constitit atrox
Pugna; pares urgent acies, animique, paresque
Irarum stimuli. Magnis hortatibus ambo
Inter spemque metumque duces discurrere primo
Cœperunt, frustraque suos impellere, donec
Lassati excedunt pugna : collemque propinquum
Ductor uterque capit. Diri hinc discrimina belli,
Totque cruentatos enses, tot stragis acervos
Dum tristes spectant, vix formidare vacabat,
Vix sperare : duces subiit miseratio sola,
Feralisque timor, ne non victoria mœsto

Ulla, sed ambobus lugenda tragœdia campo
Restaret, Latiusque illic procumberet orbis.
Ultima Cæsarei restare pericula credunt;
Et Pompeiani post hæc spirare recusant
Prælia : pugnaces animos agit æmula virtus.
Utque magis stupeas, cunctis incognita bellis
In totis subito sunt orta silentia campis,
Dum media fervent rabie : nulloque virorum
Audito clamore, manus movere furentes.
  Ad Pompeianas tandem victoria partes
Se trahere est visa, et paullatim cedere retro
Cæsarei cœpere; fuga vix Centuriones
A turpi retinere queunt; quum fortia Cæsar
Pectora denudans, stricto sic ense profatur :
« Non tibi jam, Fortuna levis, quæ condere summa
Exoptas potius, quam condita summa tueri,
Irascor : satis ampla mihi, quæ nulla tacebunt
Secula, fecisti, fateor. Transferre favorem
Jam te, Diva, decet, mundo ne ignota potestas
Sit tua, meque Deum deceptus crederet orbis. »
  Dixerat, et certa fodisset pectora dextra;
Sed Fortuna, velut prope summa pericula mater
Stare sinit puerum interdum, ut majora timenti
Gratius auxilium veniat, submittit alumno,
Unde minus speratur, opem. Nam castra Bogudes
Extra aciem positus, prædæ perductus amore,
Pompeiana petit. Contra hunc ad castra tuenda
Ex acie educit Labienus quinque cohortes.
Perdidit infelix Pompeium hic casus, et omne
Mutavit belli fatum. Pro Cæsare falsus
It timor, et cunctis Labienus terga dedisse
Creditur; illa suos debellat opinio, spemque
Cæsareis creat. Errorem monstrare, metumve

Tantum inhibere studet frustra Pompeius; acerbo
Prodita diffugit casu miseranda juventus.
  Infelix Varus, toties devictus ab armis
Cæsareis, quem tot per clades fata tulerunt,
Jam male servatam cupiens abrumpere vitam,
Irruit in medios enses : in vulnera lætus
Mille ruit moriens; post tot certamina cladi
Huic superesse pudet, cumuloque deesse virorum.
  At miser ut totis rediens Labienus in arvis
Pompeianorum vidit fugientia signa,
Erroremque simul fatalem audiverat, amens :
« Me miserum, exclamat! tantæ, Fortuna, ruinæ
Me facis auctorem? per me crudelia fata
Ausoniam subigunt? hac, hac fuge, prodite miles;
Hoc aperi pectus, tristemque ulciscere cladem :
Aut pœnas sument pro vobis Cæsaris enses ».
Tum vero, ut leo Getulis in saltibus ardens,
Qui venatorum telis cingentibus, ultro
Adsilit in ferrum, sese ingerit ipse periclis,
Et cupide letum gladio molitur ab omni.
Tandem vita fugit Stygias irata sub umbras.
  Jam stragis cumulos, et ineluctabile damnum
Viderat infelix tumulo Pompeius ab alto;
Et quamvis lucem damnat, sperare juventus
Integra persuadet; necquidquam a tristibus arvis
Aufugit, heu! tellure statim moriturus in ista.
Sed fratrem Hispanas abscondent fata per urbes,
Cæsaris ut possit post mortem, tristia rursus
Bella, et Romanos olim renovare furores.
  Impia jam cædes oritur, passimque per agros
Palantes cædunt insano ardore furentes
Cæsarei, et tanto saturant crudelius iras
Victores, quanto plus tristia bella timebant

Ante tubas dudum. Nec jam fugientibus ullam
Vicinæ latebræ, vel Pompeiana salutem
Castra dabant miseris, infirmave mœnia Mundæ.
Nam cito diripiunt victores castra; citaque
Vi Mundam expugnant; dum, quod vix ulla tacebunt
Sæcula, vel credent forsan, pro cespite fossas
Corporibus complent, faciuntque cadavera muros.
Nec solum ante tubas, sed post hæc prælia tristis
Cæsar erat : quanti victoria constitit illa,
Et quam mœsta siet civili gloria bello,
Sero animum subiit. Miseræ nunc vulnera Romæ,
Nunc sua, victorisque nefas crudele recenset,
Invidiamque simul; victricem pæne coactus
Fortunam damnare suam; quæ clade triumphum
Obruit, et tanto maculavit sanguine lauros.
Talia dum mœsto volvebat pectore Cæsar,
Pompei caput abscissum Cenonius adfert.
Ingemit, et tantæ lacrimis agnoscit obortis
Fata domus; subiit magni genitoris imago,
Atque Ægyptiaco miserandum in litore funus.
Quærenti fatum juvenis, Cenonius infit :
« Quum modo Pompeius Mundæ funesta per arva
Tot stragis cumulos, tot corpora cæsa suorum
Infelix vidit, nec jam reparabile damnum;
Vectus equo celeri, Carteiæ ad litora fugit,
Ut portum nactus notum, dare carbasa ventis
Posset : at insidias veritus, nostrosque sequentes,
Litora deseruit rursus, silvamque propinquam,
Consilii incertus, petiit. Nos terga sequuti
Instamus, silvamque oculis scrutamur opacam;
Quærentesque diu frustra, sub tegmine fagi
Umbrosæ tandem defessum, et vulnere claudum
Pompeium adspicimus solum, pro! tristia sortis

Humanæ specula, et pompæ documenta caducæ!
Pompeium illum, inquam, qui tecum, o maxime Cæsar,
Tot modo stipatus legionibus, et comitatus
Gentibus innumeris, tam longo tempore, fatis
Pugnavit dubiis, jam cinctum milite nullo
Vidimus. Ut tradat se, hortamur; at ille minaci
Intrepidus vultu : « Numquam me Cæsaris, inquit,
» Captivum, victum quamvis, fortuna videbit.
» Abscissum videat caput, et cervice revulsa
» Hæredem agnoscat Magni ; nec dedecus illud,
» Quod fatum genitoris erat, mihi Roma putabit.
» Non tam vile tamen caput hoc, certamine nullo
» Ut vobis tradatur, erit : dum tela supersunt,
» Non gratis moriar ». Tum pugnam ingressus iniquam,
In mediosque ruens, sine spe, sine viribus, omnes
Nos pariter, sola adjutus virtute, lacessit.
Nec vitam, quam tanto animo projecerat ipse,
Servandi nobis conceditur ulla potestas.
Invasit ferrum, ceciditque in vulnera lætus,
Et tandem invito mortem sibi vindicat hoste. »
Tum Cæsar lacrimans : « Generosum quærite truncum;
Turiferis collecta rogis componite membra
Cum capite, et dignam tantis date manibus urnam. »
Digressus Munda Cæsar, securus ab omni
Bellorum strepitu, victricia signa per urbes
Sustulit Hispanas. Jam Gades, Corduba dives,
Hispalis, atque omnes, quascumque interluit undis
Bætis, Anasve suis, victori tradere sese
Non dubitant urbes. Populi, gentesque remotæ
Sub juga jam veniunt : abjectis Cantaber armis,
Callaicusque ferox, et Celta, atque impiger Astur
Exposcunt veniam, pacemque a Cæsare quærunt.

Nil terris olim venerabile nomen Hiberis
Jam valuit Magni : cunctos Fortuna clientes
Transtulerat; solus jam possidet omnia Cæsar.
Nec mirum obtineat terras si solus Hiberas,
Qui sine rivali Romanas obtinet arces.

SUPPLEMENTUM

LUCANI.

LIBER SEPTIMUS.

ARGUMENTUM.

Honores Cæsari a senatu decreti. Bellum in Parthos parat. Conjuratio in Cæsarem. Prodigia. Cæsar in senatu occiditur.

JAM se post clades tantas, tot vulnera gentis
Ausoniæ, et strages populorum, absumpserat ipsum
Civilis furor, et terris pax alma refulsit.
Defessis iterum rebus sperare quietem
Cœperunt populi : non tristia bella timebant,
Omnia dum tenuit Cæsar, nec in orbe potestas
Altera, nec fuerit communis Roma duobus.
Hunc supra invidiam Fortuna evexerat; hujus
Regnum amat, ut tutum, populus. Nam quem magis optent
Custodem pacis, quam qui fortissimus armis
Semper erat, nulloque umquam devictus ab hoste?
Plebs libertatem, sola contenta salute,
Romula projecit; nec post tot prælia pacem,
Quamvis cum domino veniat pax ista, recusat.
Nec solum vulgus, domino servire paratum,
Cæsaris imperium votis amplectitur : illud
Et procerum pars magna cupit; tranquillaque Patres
Tempora lassati exoptant; quos, fulgura summos
Ut feriunt montes, feriunt discrimina sævi

Præcipue belli, et gaudens feralis Enyo
Sanguine nobilium semper. Nec nomen inane
Jam libertatis (dudum ipsa eversa jacebat)
Sanguine jam retinere student: vix ipsa videtur
Libertas tanti. Neque ficto Cæsaris augent
Obsequio titulos; sed vero pectore tantos,
Ne sibi rege minor videatur Cæsar, honores
Decernunt, quantos nequeat privatus habere.
Perpetuum dictatorem, patriæque parentem
Adpellant Patres; denos ut consul in annos
Designaretur, statuunt; altaque curuli
Ipse ut supremus Romana censor in urbe,
Veste triumphali indutus, lauroque sederet
Perpetua ornatus. Nec non, de principe, numen
Ut fieret victor, donant altaria, sacra,
Altaque templa, quibus pulcherrima juncta Dearum
Illius adstabat statuæ Clementia sacræ.
Cæsareo faciunt Vestales nomine vota;
Et quo quæque die victoria contigit illi,
Civilis quamquam! celebrantur festa per Urbem.
Crederet hoc aliquis, quum sint feralia fastis
Et Trebia, et Cannæ, Romanis nomina; Mundæ,
Thessaliæ, Thapsique dies jam læta vocentur
Tempora! Pompeiique necem, sanctique Catonis,
Scipiadæque, albis designet Roma lapillis!
Nullus restat honor, quem non adsumere possit
Jam sibi: victori tanta est concessa potestas!
Quid nunc imperio securam Cæsaris Urbem,
Et tandem optata, pro libertate, quiete
Lætantem, possit civilia rursus in arma,
Rursus in horrendas populos impellere clades?
Quid tantas victoris opes, stabilitaque regna
Eruere? an non tam facile est suprema tueri,

Quam dare, dis Superis? an non mortalibus ulla
Firma datur, nullisque malis violanda potestas?
Nullane livorem poterit transcendere virtus?
Nec tantum meriti spatium est, quod non capit ulla
Invidiæ rabies? O summis lubrica semper,
Et minitans statio! Non te tua plurima virtus
Securum, Cæsar, præstat; non robur in armis,
Non bonitas, tantasque æquans clementia vires.
Supplicibus frustra veniam, victisque salutem,
Exsulibusque Urbem permittis : Romula frustra
Imperia exornare studes, dum legibus orbem
Emendas prudens, aut oppida diruta condis
Magnificus. Tantis jamdudum exstincta ruinis
Per te stat Carthago, novisque impleta colonis
Exsurgit, nuribus non jam metuenda Latinis.
Tu quoque restauras, Latiisque habitanda Corinthi
Mœnia das bimaris; nec famam auctoribus ullam
Detrahis antiquis; sed adhuc retinere vetusta
Nomina permittis totum vulgata per orbem.

Non tamen hæc fatum avertunt, nec regna tueri
Usurpata diu possunt; non mentibus ulla
Conciliare jugum generosis munera possunt;
Nec libertatem clementia pensat ademptam.

Invidiæ stimulos ergo ut lenire furentis,
Et capite insidias, quas maturare quietem
Non nescit, Cæsar factis avertere possit,
Nec non externo maculas abstergere bello
Civiles; quum jam Crassi vindicta perisset
Debita jamdudum Latio; jussu ille senatus,
Ne patrum imminui videatur sacra potestas,
Decretoque togæ, mandari Parthica bella
Suppliciter petiit : felix ut, more retento
Romulei antiquo populi, legionibus iret

Tessera. Sicque alacri compellat voce senatum;
« Si mihi, Conscripti Patres, quæsita potestas
Esset, ut immani sævaque tyrannide solus
Regnarem; ut quodcumque jubet furor impius, aut mens
Ægra metu, aut suadet luxus, vel prava libido
Exsequerer : tanto non tempore dissimulata
Consilia, et furiæ latuissent pectoris hujus;
Jamdudum gladios sensisset Roma nefandos.
Sed non nos vitiis famulantia gessimus arma,
Nec factura Urbi, sed detractura tyrannos.
Libertatis erit custos victoria nostra,
Et legum; nec, si non hæc perspecta fuissent
Numinibus, nostræ favissent Numina causæ.
Cur gravis aut metuenda, Patres, sit nostra potestas,
Quæ vitam tot devictis dedit hostibus, et tot
Exsulibus reditum? quis jussu Cæsaris umquam,
Dum siluere tubæ, jugulatus concidit hostis?
Scipiadæ chartas post Thapsi bella cremavi
Non lectas, ne quos victor deprendere possem,
Et punire hostes. Potius quam cæde tueri
Nobilium hanc vitam, nescire pericula nostra
Elegi; nec non invitus, Numina testor,
Civilem sumpsi gladium, dum præmia justa
Bellorum bello conquirere, proque triumphis,
Quos tot trans Alpes annos, pontumque Britannum,
Et Rhenum, merui vincendo, vincere cogor
Rursus; et invidiam his armis, quibus ante feroces
Edomui Britonas, Suevos, Gallosque, domare.
His isdem forsan, vobis mandantibus, armis,
Si non in patriam paucorum injuria bellum
Vertisset, Latiis Babylon spoliata tropæis,
Jamdudum nostros lenisset clade dolores;
Ultimaque Ausonias tremuissent Bactra secures.

Hæc jam bella mihi numen peragenda reliquit.
Ad Parthos, Patres, si vos decernitis, ibo;
Et simul ac Tauri de cornibus aureus exit
Phœbus, ad Eoas victricia signa pharetras
Convertam. Ausonias aquilas, amissaque signa
Aut referam, aut moriar; dignis aut cladibus ultus
Tunc erit, aut cæso comitatus Cæsare Crassus ».

Adsensere Patres : placuit tam nobile bellum,
Et tantus ductor; cui Parthica bella senatus
Nequidquam mandat : cœptis ingentibus obstant
Fata; nec Ausoniæ decus hoc, nec Cæsaris armis
Concedunt. Iterum redeunt civilia bella,
Et populi abrumpit tristis fortuna quietem.
Sola quies jam Cæsar erat. Cum Cæsare, rursus
Pax Romana perit; cujus mors dira pianda est
Cladibus innumeris, laceroque cruentior orbi,
Quam tot viventis feralia bella fuissent.

Fata ducis mortem accelerant; pars magna senatus
Conjurat trepidi; nec qui de parte stetissent
Adversa solum, et noti jam Cæsaris hostes,
Spurius, et Naso, Rubrius, Servilius audax,
Donatusque semel venia Ligarius, atque
Cæcilius : sed qui vulgo creduntur amici
Illius, adjungunt sese : Trebonius inter
Hos fuit, et Casca, et Cimber; nec Cassius acer
Defuit insidiis, qui libertatis ademptæ,
Quamvis urbana prætura a Cæsare nuper
Donatus, vindex numquam non esse volebat.
Jungitur his Decimus, notissimus inter amicos
Cæsaris, ingratus, cui trans-Alpina fuisset
Gallia Cæsareo nuper commissa favore :
Non illum conjuncta fides, non nomen amici
Deterrere potest. Nec adhuc sat firma videtur

Conjurata manus, quamvis pars tanta senatus,
Totque simul proceres sanxissent fœdera dira:
Te quoque, flos juvenum Latiorum, et nobile nomen,
Brute, petunt cœpti socium, cædisque nefandæ
Participem; ut tantæ pietatem obtendere culpæ,
Et dare jus sceleri posset venerabile Bruti
Nomen apud populos. Hic libertatis ademptæ
Et patriæ vindex natalibus esse videtur
A Superis designatus, tua, maxime Brute,
Progenies, primus qui, nomine Consulis, annos
Signasti Latios, pulsis ex urbe tyrannis.
  Urbis erat prætor Brutus: cui Cassius arctis
Junctus amicitiis, ut eodem junctus honore,
Et tunc immensis cupiebat jungier ausis.
Hunc quoque, quum notas intravit Cassius ædes,
Invenit mœstum, et tacite surgentia regna
Damnantem. Tales versat dum pectore curas,
Cassius aggreditur: « Non vanis, Brute, querelis
Tempus eget: sat jam votis, tacitoque dolori
Concessum est, sat consiliis: nunc vindice dextra
Utendum. Ultorem sperat te Roma; tuamque
Libertas oppressa manum jam, Brute, requirit.
Hoc a te exspectat populus, taciteque precatur;
Hæc sellis statuisque tuis inscripta legebas
Auctore ignoto. Non a te munera vana,
Venatus, ludosque petunt, aut talia: sola
Reddita libertas, Bruto prætore, videtur
Dignum munus eis. Forsan dum regna relinquat
Cæsar, et imperium, quod per tot bella petebat,
Deponat sponte, exspectas: non sufficit illi
Dictatoris honor, quia libera novit honorem
Roma illum: quodcumque potest donare senatus,
Posse negare putat; nec jam suprema potestas

Victori satis est, nisi sit quoque sola potestas.
Vera ideo imperii quærens insignia, sceptrum
Et diadema petit. Probat hoc, quod vidimus omnes:
Sacra tribunorum, dum detraxere coronam
Cæsareæ nuper statuæ, violata potestas.
An coram populo, quamvis tum respuit, illi
Obtulit invito diadema Antonius audax?
An non ut populum tentaret; ut ambitiosis
Artibus hoc sciret, quo vultu regna, priusquam
Se regem faceret, pateretur Romula pubes?
Mactetur dominus; libertatemque, paratæ
Servitio quamvis, reddat mors Cæsaris Urbi.
Et festinanda est; si paullum, Brute, moramur,
Dum redeat læto post Parthica bella triumpho,
Majore invidia cædes peragenda manebit. »

Ingemuit Brutus, tristique has pectore voces
Edidit: « O Cassi, frustra, quod numina nobis
Imposuere jugum, jam detrectamus acerbum.
An libertatem Superi, causamque senatus
Tot damnaverunt bellis, tot cladibus, ut jam
Insidiis possint, et proditione tueri?
Ah! potius bello pereat, quo crevit, aperto
Libertas populi Latii, quam cæde dolosa,
Fraudibus, et gladio occulto videatur egere.
Talibus insidiis hostes, civesque nefandos
Vincere, Romani duxere ignobile prisci.
Incertæ potius patriam permittere belli
Fortunæ voluit, quam sic te tollere, Pyrrhe,
Fabricius; nec non, quamvis Sertorius audax
Hostis erat patriæ, turpis Perpenna vocatur
Proditor a cunctis. Quis tanto sanguine Sullam
Carnificem imbutum positurum regna putavit?
Quis tamen occultis tantum mactare tyrannum

Insidiis conatus erat? Quis Cæsaris audet
Præferre imperio crudelia tempora Sullæ,
Ni furias præferre Deis audebit? ut illi
Degeneres nimium proceres, pavidique vocantur
Qui tantum subiere jugum : sic Cæsaris ista
Virtuti et meritis ingrata vocabitur ætas;
Plusque senes illi damnabunt crimina nostra,
Tempora qui sævi meminere immania Sullæ.
Sed me præcipue miserum, qua cuncta notabit
Posteritas fama, quem tanto Cæsar amore,
Totque sibi meritis semper devinxit? Iniqua
Est mea sors : liber nequeo, gratusque manere.
O utinam tunc, quum, plebeia casside tectus,
Cæsaris intentus jugulo, per tela ruebam,
Thessalica Brutus cecidisset strage, priusquam
Donasset vita victor! tunc liber ad umbras
Venissem Stygias; vel, si pia numina dextram
Hanc bene rexissent, uno feliciter ictu,
Ni sibi Pompeius regnum quoque victor in illo
Quæsisset campo, libertas parta fuisset.
Exspecta, o Cassi, quid tandem numina nobis,
Quidve hostes facient Parthi? » Cui talia contra
Cassius : « Exoptes Parthis si, Brute, triumphum
De Latio, patriæ es factus, non Cæsaris, hostis :
Quod procul avertant Superi! Rationibus erras,
Brute, tuis : ingrata vocas, quæ justa vocabit
Posteritas; et, dum vis non ingratus haberi,
Impius es. Nec, quæ patriæ sunt debita, donis
Privati debere potes. Corrupta vocatur
Hæc, non justa fides. Quo plus te dona ligarunt
Illius, hoc magis es patriæ justusque piusque.
Heu quantam, tibi si non esset Cæsar amicus,
Detraheret famam facto fortuna merenti!

Quum plus privatis adfectibus indulgere,
Quam patriæ servire tuæ te crederet orbis.
Si tamen exemplis opus est, illum adpice priscum
Brutorum generis, libertatisque parentem,
Romanos primus qui nomine Consulis annos
Signavit : proprios natos, dum regna fovebant,
Supplicio adfectos spectavit fronte serena.
Exuit ille patrem Brutus, dum civis haberi
Vult pius. An tibi plus sunt munera Cæsaris, illi
Quam natura fuit? sed justior ultio nostra
Tempore jam facta est. Pro libertate vetusta,
Tot confirmata magnæ per sæcula Romæ,
Quid nunc egisset Brutus, qui talia fecit,
Quum nova libertas, et reges nuper abacti »?

Hac postquam juvenem flexisset Cassius arte,
Cum Decimo proceres reliqui venere; dataque
Acceptaque fide, sanxerunt fœdera dira;
Et libertatem amissam, quam sanguine tanto,
Tot bellis frustra quæsissent, quæque Deorum
Decretis numquam reditura reliquerat orbem,
Cæsaris infanda decepti cæde requirunt.

Jamque propinquabant Martis tibi, maxime Cæsar,
Fatales Idus; nec tanta instantia possunt
Funera Di celare; dies nec vatibus illa
Auguribusque venire potest ignota : loquuntur
Hoc solitæ volucres, hoc exta minacia fatum.
Has Idus frustra monuit Spurinna timendas;
Sol quoque mœsta dedit tantæ præsagia mortis;
Lugenti similem, madida nunc Iride cinctum,
Nunc caput obscura tectum ferrugine, solem
Attoniti videre homines; pecudesque loquutæ.
Destituere amnes cursum; terræque cavernas
Spiritus erumpens detexerat. Imbre tumescens

Eridanus subito, vicinos merserat agros;
Et subito ad ripas rediens, per prata reliquit
Innumeros angues, et prodigiosa nigrorum
Corpora serpentum : totidem prope Tibridis ora
Destituit pisces refluum mare litore sicco.
Cæsaream propiora necem sed signa notabant :
Nam quos victor equos, finito Marte, sacrarat
Cæsar, et emeritos bellis permiserat alto
Depasci nemore, et per dulcia rura vagari,
Ante necem domini multis luxere diebus.
Non illis amnes, non illis pascua curæ;
Sed lacrimis prata humectant. Cædemque cruentam
Præcedente die, quum lauri regia ramum
Ore avis exiguum volitans gestaverat, illam
E silvis volucrum crudelis turba sequuta est,
Et Pompeiana captam laceravit in aula.
  Horrida prodigiis aderat nox ultima vitæ
Cæsareæ; diris turbata palatia monstris
Excutiunt somnum cunctis; et flebile totis
Ædibus auditur murmur. Patuere reclusæ
Sponte fores; raucum dederant crepitantia Martis
Arma sonum; mœstisque canes ululatibus implent
Atria; ferales effundit sæpe querelas
Strix nocturna suas, infaustaque carmina bubo.
Morpheus intravit media jam nocte cubile,
Quo Tyrio formosa cubans Calphurnia lecto,
Carpebat magno teneros cum conjuge somnos.
In faciem occisi vertens se Cæsaris, adstat
Ante torum miseræ, lacerata veste cruentus;
Vulnera mille patent, qualem te crastina, Cæsar,
Lux populo ostendet. Diris exterrita visis
Ingemit, et lacrimans Calphurnia brachia somno,
Per lectum prensura virum, movet; invenit illum

Incolumem; sed vix, nam jam turbata soporem
Excussit, putat incolumem; vix sensibus ipsa
Credidit : attonitæ tam somnia fixa manebant!
Oscula dat mœstæ Cæsar, causamque doloris
Quærenti, visum narrat Calphurnia triste.
Quod dum narrat, adhuc trepidat, lacrimasque recentes
Effundit, pectusque ulnis amplexa virile
Sidereis, orat ne vana hæc somnia credat,
Neve ostenta Deum contemnat; Martis ut idus,
Quæ male tunc aderant, et quid Spurinna moneret,
Quidque alii vates, reputet; nec jam sua, tantis
Præmonitus signis, nescire pericula vellet;
Utque manere domi placeat; lucemque sequentem
Hanc unam, si non propriæ donare saluti,
Conjugis at saltem vellet donare timori.
Hispanas iterum, dum tanta pericula restant,
Dimissas nuper, monuit revocare cohortes,
Et stipatores fidos : non esse pavoris,
Sed pietatis opus, Divorum ostenta timere.
Cui Cæsar contra : « Plus me, Calphurnia, luctus
Et lacrimæ movere tuæ, quam tristia vatum
Responsa, infaustæ volucres, aut ulla dierum
Vana superstitio, poterant. Ostenta timere
Si nunc inciperem, quæ non mihi tempora posthac
Anxia transirent? quæ lux jucunda maneret?
Aut quæ libertas? frustra servire timori,
Dum nec luce frui, nec mortem arcere licebit,
Cogar, et huic capiti, quod Roma veretur, aruspex
Jus dabit, et vanus semper dominabitur augur.
Si mortem mihi Roma parat, dubiæne saluti
Proderit una dies? aut cur differre laborem,
Quam nequeo vitare, necem? semperne timere
Exoptem potius, quam certa occumbere morte?

Cur tamen insidias timeam? cur Roma salutem
Non potius nostram exoptet? partaque quiete,
Cæsaris imperio, post tot civilia bella,
Post rabiem tantam, lassatus gaudeat orbis?
Pax mundi mea sola salus; nece Cæsaris enses
Stringentur rursus; rursus lacerabitur orbis,
Mœstaque Romano tingetur sanguine tellus.
Sed si non homini satis esset cura diei,
Ni nocturna alias facerent insomnia curas,
Dic mihi (nam Morpheus nobis contraria misit
Somnia) queis potius credas? hac nocte volasse
Ad cælum, dextramque Jovis tetigisse, serena
Et majestate indutus sedisse videbar.
Quid nisi fausta, et magna mihi hæc, si credere vellem
Talibus omnino, portendere somnia possunt?
  Jam jubar auroræ pallentia vicerat astra:
Prosiluit stratis Cæsar, mœstæque reliquit
Conjugis amplexus; magnæque capacia turbæ,
Et tantos pariter mox exceptura clientes,
Magnifico splendent excelsa palatia cultu.
Festini proceres, magnique ad limina patres
Luce salutatum prima venere, domumque
Admissi implerunt. Animus non omnibus unus:
Cæsareo quidam vere lætantur honore;
Pars alia, invidiæ stimulis agitata nefandis,
Quem mactare parant, falso venerantur honore,
Et funesta animis, linguis dum fausta, precantur.
Ante alios Decimus, cui fallere nomen amici
Præcipue dederat, ductorem sæpe morantem
Incitat; et spretis hortatur adire senatum
Prodigiis. Tandem, Patrum famulante caterva
Progreditur Cæsar, quamvis ostendere cædem
Venturam Superi non cessavere minaces.

Progreditur tamen, atque, o mira potentia fati!
Dum transit, chartam oblatam, quæ nomina tanta
Conjuratorum, facinusque ex ordine totum
Detegit, ante sinu, quam sit perlecta, recondit;
Funestamque intrat, fatis urgentibus, ædem.
Cæsaris intenti jugulo stant undique Patres
Et conjurati proceres; altamque curulem
Circumdant. Primo adspectu cecidere parumper
Audaces animi, et fortes tremuere lacerti.
Jam pæne inceptum damnant: armare videtur
Ingens fama ducem, majestas laurea frontis,
Terribilis decor, et gestarum gloria rerum.
Nunc fortuna viri nimium comperta, favorque
Perpetuus Superum terrent: nec quantus in armis
Cæsar, ut, audaci stipatus milite, turmas
Fuderat hostiles toties, totiesque per omnes
Terrarum tractus victricia signa tulisset,
Mentibus occursat; sed quanta pericula solus
Vicit, Fortuna tantum comitante, Deisque;
Qualiter Ægypti insidias, pontique procellas
Nocturnas, sævosque intra sua castra tumultus
Militis irati evasit. Cur jam caput istud
Numina destituant? Versant dum talia, rursus
Pectoribus vindicta redit, pellitque timorem
Libertatis amor nimius: primusque curulem
Tullius accedens, tamquam pro fratre rogatum,
Purpureum ex humeris subito divellit amictum.
Mirantique duci primum prope guttura vulnus
Dat Casca. Haud impune quidem: nam brachia Cascæ
Transfigit Cæsar, primumque ulciscitur ictum;
Prosiliens alio tardatur vulnere, donec
Circumstare videt strictis pugionibus omnes.
Sentit se Cæsar funesta indagine cingi;

Et qui ferratas acies, densasque catervas
Rupisset toties campo, tutamque per hostes
Fecerat ense viam, nulla virtute togatas
Insidias vitare potest. Obvolvit amictu
Tum caput; et vultum, dum martia pectora præbet
Tot manibus fodienda, tegit; reprimitque querelas,
Ne tantam possit gemitu corrumpere famam,
Interea tacito secum hæc in pectore volvens :
« Hoc saltem, Fortuna, placet, quod nulla superbo
Victori capitis nostri est concessa potestas,
Nec domini jussu pereo. Mactatus iniquis
Insidiis, quas Roma mihi subjecta paravit,
Occumbo princeps orbis, numerumque Deorum
Aucturus posthac. » Tandem per vulnera mille
Spiritus erumpit. Sævis qui semper in armis
Inviolatus erat, violatæ victima pacis
Hic cadit; atque togæ, quas bello læserat, ædes
Ipse suo moriens perfundit sanguine Cæsar.

FINIS SUPPLEMENTI.

IN M. ANNÆUM LUCANUM

INDEX RERUM

LOCUTIONUM ET VERBORUM.

IN M. ANNÆUM LUCANUM

INDEX RERUM

LOCUTIONUM ET VERBORUM.

Aret veteranus rura; I, 345. — *Aratur* sulcis telluris; VII, 858.

Arar; VI, 476. — *Ararim* Rhodanus in mare fert; I, 434.

Arator movisset terram; VII, 861.

Aratrum dextra pressum; VI, 383. — premat consul; VII, 430. — *Aratro* curvo soli cessantis raptis juvencis; III, 451. — *Aratris* Hetruscis abductus consul; X, 153.

Araxes Armenius; VII, 188. — barbarus sub juga isset; I, 19. — gelidus; VIII, 431.

Arbiter mundi; VI, 743. — undæ; X, 209.

Arbitrio tuo mors rapta; IX, 1059.

Arbor (navis) summa; VIII, 179. — montibus procumbit; III, 512. — omnis humanis cruoribus lustrata; III, 405. — protegit truncum; IX, 529. — stillavit roribus; VII, 837. — *Arbore* multa frondere; X, 304. — *Arboribus* cæsis levatæ naves; IX, 332. — suus horror inest; III, 411.

Arbusto palmarum dives Idume; III, 216.

Arca plebeii funeris; VIII, 736.

Arcanus orbis; IX, 864. — *Arcanum* ferale; VI, 440. — caput; X, 295. — nefas; VI, 569. — *Arcano* pectore voces reddit; II, 285. — *Arcana;* IX, 554. — curarum; VIII, 279. — ditis; VI, 514. — fati; V, 137. — magorum; VI, 431. — mundi; V, 198.

Arcas; IX, 661. — Mænala liquit; III, 178.

Arcere a litore; VIII, 497. — e terris; *ib.* 588. — Caycos crinigeros bellis; I, 463. — paratis fluviis; II, 495. — *Arces* gladios a sanguine; VII, 81. — *Arcet* aditus gladiis, ignibus; X, 489. — templis nocentes; V, 139. — *Arcent* a sanguine manus; X, 420. — *Arcete* procul hunc furorem; II, 295.

Arcessere fata manu; IV, 484. — mortem; VIII, 660. — *Arcessite* fatum ferro; VII, 252. — *Arcessitur* toto orbe quo gens quæque perit; I, 166.

Arctant carinæ pelagus; IX, 35. — *Arctet* humum laterum compage; III, 398. — *Arctavit* clausitque animam; IV, 370. — *Arctat* medium; *ib.* 627. — *Arctantur* ora profundi; II, 678. — *Arctatus* fervet rapido gurgite pontus; V, 234.

Arcte complexa; IX, 111.

Arctophylax; VIII, 180.

Arctos; VI, 342: X, 48. — habet me victorem; II, 586. — non in illis montibus; X, 220. — quos populos despicit; I, 458. — vacat imbribus; IV, 70. — *Arcton* non totam mergi adspicit; III, 251. — in *Arcton* exit nobis umbra; IX, 539. — *Arcto* gemina clarissimus axis; VIII, 175. — subacta remeasset in urbem; III, 74. — sub gelida melius sedem dedisset; I, 252.

Arctous orbis; V, 344. — *Arctoum* frigus; X, 250. — latus; VIII, 424. — *Arctoi* belli tempore; III, 89. — *Arctoo* in orbe sedem legeris; I, 53. — vertice spumantem Rhenum fregit; I, 371. — *Arctoi* imbres; IX, 422. — *Arctoæ* gentes; V, 661. — pruinæ; VIII, 363. — terræ; V, 268. — *Arctois* finibus revulsos populos; I, 482. — *Arctois* rapiens e partibus ignem fulmen; *ib.* 534. — *Arctois* in arvis diffusus cruor; I, 301.

Arctus cursus; IX, 958. — locus; VII, 315. — *Arcta* obsidio; VI, 108. — in *arctum* se cogentis Hesperiæ latus; II, 613. — *Arcti* complexus; VIII, 723. — *Arctis* immissum faucibus æquor; II, 616. — *Arctior* Euboica unda limes; II, 710.

Arcus fortior; VIII, 295. — incertus; *ib.* 373. — letifer viris non fuit; III, 500. — aera complectitur; IV, 80. — *Arcu* impetere; VI, 394. — ingenti pons Sicorim amplectitur; IV, 15. — minax; VII, 515. — sarissas Pellæas fregere; VIII, 298. — *Arcus* Armenii; *ib.* 221. — Parthi; IX, 267.

tas pasceret; I, 172. — faces tenere; III, 498. — pictis pugnaces Lingonas; I, 398. — toros ulta; VIII, 103. — vestris Eumenidæ lampadas quaterent; III, 15. — stipantibus; X, 534. — ab *armis* positis morem sacrorum repetistis; I, 451. — in *armis* longis Suessones leves; I, 423. — non ulli cessurus tempore juventæ; III, 728. — fecit nil; IX, 28. — occubuisse; IX, 566. — perstare; VII, 690. — sine *armis* melius tranquilla otia ages; II, 266.

Armamentis nudis avertitur; IX, 329.

Armatura levis; VII, 508.

Armenia utraque vagantes populos; II, 639.

Armenius tenens Niphatem; III, 245. — *Armenii;* VII, 281, 542. — *Armenios* subegi; II, 594. — *Armenius* Araxes; VII, 188. — *Armenium* jugum; IX, 237. — *Armenii* arcus; VIII, 221.

Armenta sequuti; IX, 730. — *Armentorum* cæsorum cruor tigres pavit; I, 329. — *Armentis* pulsus certamine taurus; II, 601.

Armo : armavit senes grandævos; III, 518. — *Armatus* amavit pacem; IX, 199. — hospes; X, 149. — *Armatum* pectus; IV, 783. — *Armatam* urbem e sedibus expulit; II, 574. — *Armatos* maniplos ad signa convocat; I, 296. — plebi miscere potentes ausus Curio; I, 271. — *Armatas* manus excusso jungere ferro; I, 117. — non *armata* agmina victor trahens; III, 72.

Armus totus; IX, 831.

Arruns mœnia Lucæ incoluit; I, 586. — attonitus sacris; *ib.* 616. — fulminis ignes colligit; *ib.* 606.

Ars antiqua; IV, 449. — ducis; VII, 333. — nefanda; VIII, 688. — polluta; VI, 509. — relicta; VII, 126. — simulata; IV, 744. — Hæmonidum; quidquid non creditur; VI, 437. — Tribunitia; IV, 880. — *Artis* conditor Tagus ista finxerit; I, 636. — erat; VIII, 673. — opem vicere; V, 645. — *Arte* carent Deorum simulacra; III, 413. — geminatæ tenebræ; VI, 624. — *Artes* Hæmoniæ; *ib.* 486, 765. — *Artibus* pelagi certas; III, 560.

Arsacides; VIII, 409. — *Arsacida* superbus; *ib.* 218. — *Arsacidæ; ib.* 233. — plus vobis actum est, quam creditis; I, 108. — sævi; VIII, 307. — *Arsacidum* dominus; X, 51.

ARSINOE Lagæa proles; X, 521. — *Achillam occidit, Ganymeden copiis præfecit; ib.* 523, 531.

Artus omnis; VI, 754. — *Artus* adstructi; VIII, 67. — Cæsaris; VI, 588. — defessi; IX, 745. — exanimes; VI, 721. — gelidi; IX, 56. — a gurgite gelidi I V, 153. — omnes; VI, 540. — tumidi; IX, 800. — morientis; IV, 650. — spirantes invenit; III, 732. — sudoribus exhausti; IV, 638. — fumant; IV, 754. — manant sudoribus; IX, 499. — toti; IV, 631. — valent ictus prohibere ossibus; III, 656. — *Artus* abstulit; IX, 144. — et animum adligat torpor; II, 290. — degustant; VII, 844. — gelidos pavor adligat; I, 246. — laceros flevit Græcia; II, 165. — laceros vidimus; II, 177. — regit idem spiritus orbe alio; I, 456. — siccat dentibus; IX, 934. — restituunt cursu; IV, 153. — totos cum sanguine dissipat; III, 473. — vitalibus vacuos in letum tradidit; *ib.* 643. — in *artus* lassos collegit animam effugientem; *ib.* 623.

Arundo Gortynis; VI, 214. — Scythica; IX, 827. — *Arundine* a tenera succos bibunt; III, 237.

Arverni ausi Latio se fingere fratres; I, 427.

Arvum dentibus adtonsum; IV, 413. — mollius; *ib.* 308. — pruinosum; VI, 489. — *Arva* Cyri; VIII, 226. — deserta; VI, 572. — Gallica ab Ausoniis colonis disterminat; I, 216. — Emathia; IV, 255: VII, 191, 846: VIII, 267. — feralia; VII, 788. — Lagi; VIII, 443. — Libyæ squalentia; V, 39. — Libyes; IV, 606. — Libyca;

B.

C.

cuerunt; III, 478. — tela in arces urbis; *ib.* 462. — in domum; X, 479. — vela in ratem; V, 432. — vulnera jaculato ferro; III, 568. — *Cecidi* non omnis; VIII, 267. — *Cecidit* armis; *ib.* 559. — arvis Curio; V, 40. — Babylone sua; X, 46. — ignis Ætnæ in Hesperium latus; I, 547. — mare in locum puppis; III, 633. — Metaurus in lævum latus; II, 405. — rabies; X, 530. — robur ævo victum; III, 729. — victima; IX, 132. — vulgus in cibos pecudum; VI, 111. — vulneribus: IV, 551. — *Cecidere* brachia a manibus suis; III, 668. — cadavera apud Sacri portum; II, 134. — lacrimæ genis; III, 733. — manus avulsæ; II, 181. — Numæ arma; IX, 478. — perempti in ratibus suis; III, 572. — primi in fluvium; II, 211. — *Ceciderunt* fratres in præmia fratrum; II, 151. — *Cades* huc, Antæe; IV, 649. — *Cadet* bustum; VIII, 868. — *Cadas* quam magna Roma; VII, 419. — *Cadat* cum qua gente; VIII, 505. — Roma me securo; II, 297. — *Cadant* quo pila; VII, 462. — *Caderes* simili causa; II, 554. — *Cadens* æther in terras; VII, 136. — Olympo Atlantis; V, 4. — per transtra carinæ; III, 731. — silva robore se sustinuit; *ib.* 445. — *Cadens* stragem dat fulmen; I, 156. — *Cadenti* placuit tellus; VIII, 515. — *Cadentem* mundum spectare; II, 289. — *Cadentem* Dipsanta Tauro; VIII, 255. — *Cadentes* lacrimæ; IX, 1038. — *Cadentia* sidera; V, 562. — tela pontum texerunt; III, 546. — *Cadentum* turba; VI, 100. — *Casurus* in hostem ferri; IV, 270. — *Casura* in tergum acies erigitur; *ib.* 39. — fatis ruina; VII, 244. — quercus nutet sub primo Euro; I, 141. — *Casurum* caput; VII, 119. — *Casuros* in quælibet æquora fontes accipit; II, 419. — *Casuras* urbes in prælia moverat; III, 170. — *Casura* suorum leto tela tenet; *ib.* 621. — *Cadendi* auxilium; IV, 607. — *Cadendum* est in nube bellorum; IV, 488. — pavido; IX, 583.

Cæcus casus; VII, 446. — furor; X, 146. — Mars; VII, 111. — timor; VI, 297. — *Cæco* trahis omnia cursu; II, 567. — *Cæca* bellorum nubes; IV, 488. — consilii juventus; X, 482. — fati mens hominum sit; II, 14. — nox; X, 506. — sors; V, 66. — *Cæca* telorum in nube; II, 262. — bellorum in nocte; IV, 244. — manu tela mittit; III, 722. — *Cæcum* vulnus; V, 737. — *Cæci* nimia cupidine; I, 87. — cupidine auri; VII, 747. — *O cæci*; *ib.* 95. — casus; VI, 598. — *Cæcæ* cavernæ; V, 87, 642. — *Cæca* antra; IV, 458.

Cædes facilis; IX, 1027. — magna; *ib.* 282. — manu confusa; X, 426. — monstri; IX, 663. — Pompeiana; X, 350. — sacra; *ib.* 334 — secunda; *ib.* 386. — suorum; *ib.* 281. — ostensa placeret; II, 192. — perdidit modum; VII, 532. — *Cædis* altus cumulus; *ib.* 722. — tabes; *ib.* 826. — partem peragunt cadavera; II, 206. — primo in ictu diriguit; II, 77. — *Cædem* hanc videt; VIII, 632. — mereri; II, 108. — *Cæde* feræ mentes; I, 354. — hac luatur; II, 312. — multa rubentia saxa; *ib.* 103. — non multa nocentem Martem agit; IV, 2. — nocentes manus; IX, 270. — Pompeii nocentes; X, 388. — polluta agmina; IV, 260. — spumantes catervæ; VII, 699. — peracta; II, 203, 517. — in *cæde* natare; VII, 294. — pro *cæde* hac veniam dari; IX, 1088. — *Cædes* Thessalicæ; VII, 448. — oriuntur; *ib.* 571. — *Cædes* refugit; VI, 556. — suas tela peragunt; III, 580. — in *cædes* mitior; VIII, 600. — *Cædibus* satiata ira; VII, 802.

Cædo: cædere terga; VII, 318. — pectora; IV, 246. — *Cædunt* ense viam; *ib.* 43. — Lepidos; VII, 583 — *Cecidit* terga nudata fuga; IV, 714. — *Cædat* quis pectora fratris; VII, 626. — *Cæsi* Cottæ sanguine pollutus; I,

I, 180. — in *certamina* ruere turmas; I, 474.

Certatim; IV, 312.

Certe; IV, 214 : V, 307, 357 : VII, 201 : VIII, 501, 547 : IX, 556.

Certo : certas pelagi artibus; III, 560. — *Certant* evellere; VI, 255. — *Certavere* patres de corpore trunco; III, 761. — *Certare* plausu; VII, 12. — *Certatum* est, cui cervix cæsa cederet; II, 150. — totis viribus orbis; I, 5.

Certus eram; VIII, 191. — discedat, VI, 771. — fati; VII, 31. — rue; II, 524. — finis; VI, 592. — limes arva disterminat; I, 215. — ordo; VII, 216. — *Certum* me facit mors; IX, 582. — Deum habent; VI, 497. — *Certa* fides; IV, 543 : VIII, 99. — manus; VI, 190. — mors; IV, 272 : IX, 583. — loci pars; VIII, 121. — spes; X, 191. — *Certa* malorum mente; III, 37. — *Certum* est, quærere; VIII, 141. — jus; X, 267. — mare; IX, 331. — *Certo* robore dubium firma; II, 245. — *Certi* metus; VI, 597. — somni; IV, 395. — venti; V, 414. — *Certior* Jupiter; IX, 512. — vates; VI, 813. — *Certior* Cynosura carinis; III, 219. — voto arundo; VI, 215. — stabilem præbere carinam ratis; III, 557.

Ceruchi summi; VIII, 177 : X, 495.

Cervix abscisa; VIII, 674. — avulsa; *ib.* 12. — fessa jacet; IV, 754. — hæc secetur; X, 342. — indomita; IX, 380. — lassata quatitur; IV, 624. — Magni; IX, 1024. — male cæsa pependit; X, 518. — patricia; IX, 479. — parentis cæsa; II, 150. — tumida; IX, 701. — poterat incumbere mensæ; X, 424. — *Cervicis* pretium; IX, 281. — *Cervice* cum qua conveniat caput; II, 172. — dubia labant; *ib.* 204. — electa marem aris admovet; I, 609. — fratris parata; X, 466. — recepta excussi placuere tori; II, 604. — recisa; IX, 214. — Magni revulsa; X, 100. — recta ferrum poscit; II, 510. — sicca Olympum Hercules tulit; IV, 639. — soluta stare; IX, 603. — trunci duces; VIII, 436. — vacanti; IX, 261. — vehitur; *ib.* 589. — ab ignota recisos vultus rapuit; II, 112. — in *cervice* sedet pœna; VII, 645. — in hac explorate fidem tyranni; VIII, 581.

Cervus longe nascens; IX, 921. — serpente pastus; VI, 673. — *Cervos* metuentes aera pennæ; IV, 437.

Cespes castrorum; IV, 414. — fragilis; VI, 33. — patricius; VII, 761. — Tuscus; VIII, 864. — *Cespitis* agger; V, 317. — congestu; IX, 988. — rapti munimine subitus agger; I, 517. — *Cespite* duro mensas instituunt; IV, 197. — nomen hæserit; VIII, 803. — *Cespitibus* et terra brachia exstruxit; III, 387.

Cesso : cessas adcurrere; X, 356. — *Cessat* naufraga virtus; III, 690. *Cessant* a cæde; VI, 554. — æquora; V, 444. — Euri minæ; *ib.* 608. — ignes; I, 658. — tripodes; V, 157. — *Cessavit* catervas in arma mittere; III, 293. — Marte cruento; IV, 24. — *Cessavere* vices; VI, 461. — *Cessare*; IV, 187. — excitum videbat; V, 498. — *Cessantis soli* aratro rapti juvenci; III, 451. — *Cessante* cantu; IX, 895. — *Cessantes* venti; VI, 469. — excitat; VII, 577. — *Cessantibus* Austris; III, 68. — *Cessantia* arma; VI, 121.

Cetera classis; II, 714. — *Cetera*; VI, 693. — meo cursu acta; V, 482. — ventis da; VIII, 190. — pondera; IX, 951. — in *cetera* date cursus; *ib.* 997.

Cethegi nudi et exserti; II, 543 : VI, 794.

Ceto Medusæ parens; IX, 646.

Cetras commovit Hiberia; VII, 232 : VIII, 415.

Ceu funere Bruti; VII, 39. — læto obvia; *ib.* 715. — *Ceu* Africa; VII, 691. — *Ceu* Munda; *ib.* 692. — puer, ceu femina; X, 458. — undat, ceu vaporat; V, 99.

III, 320. — volantes obliquas faces; I, 527. — hoc utere; VII, 822. — non ulla videt sidera; IV, 107. — tegitur; VII, 819. — Gigantas timente, IX, 655. — lucis colorem ducente; VI, 828. — duce; IX, 847. — teste; *ib.* 836. — lampas emicuit; I, 533. — mori; IX, 854. — raptus puer; *ib.* 972. — summo ignes accendent; I, 651. — in *cœlo* mensura æquoris secandi; VIII, 169.

Cœnum : cœno viscera durare; VI, 94.

Coeo : coit area belli; VI, 60. — in viscera sanguis; VII, 467. — ut terrestre agmen; V, 708. — *Coeunt* ignes; IX, 866. — nodi viperei; VI, 490. — non virtus et potestas; VIII, 495. — *Coiere* duces Bœoti; III, 174. — monstra; VIII, 475. — pares; I, 129. — nulli propinqui; II, 370. — variæ cultu gentes; III, 288. — *Coibit* pars procerum; VIII, 119. — *Coeat* si turba; I, 512. — *Coeuntis* mundi pondere; II, 291. — *Coeunte* turba; I, 297. — *Coitur* multo majore damno; II, 225.

Cœpisse; VIII, 459. — cum toto; X, 266. — *Cœpit* durescere; IX, 943. — dolor vires habere; III, 742. — torrere; IX, 745. — *Cœpere* qua mori, mors una timori est; III, 690. — *Cœperat* damnare; VII, 241. — sentire; VIII, 68. — *Cœperit* inde nefas; II, 538. — *Cœpta* desistere compulit; III, 144. — *Cœptis* fave; I, 200: VIII, 322.

Coerceo : coercet aquas sub jure; X, 267. — bruma volucres; I, 259. — Cinga campos; IV, 20. — cuncta parens rerum; II, 9. — rupes Thessaliam; VI, 334. — *Coercent* populum regna; III, 145. — Turonas castra; I, 437. — colles Pisæ; II, 400. — *Coercens* gressum languor; I, 193. — mundum unda; V, 619.

Cœtus; IX, 225. — mœstus; V, 15. — procerum; VIII, 261. — *Cœtu* soluto; V, 65. — *Cœtus* silentum; VI, 513. — *Cœtibus* lætis urbes vadentem videre; III, 80.

Cognatus sanguis; IV, 544. — *Cognati* Catonis atria; II, 238. — *Cognatum* funus; VI, 564. — *Cognatæ* manus; VIII, 548. — *Cognatas* acies canimus; I, 4. — *Cognata* pectora; VII, 323.

Cognomina collibus dedit; IV, 656.

Cognosco : cognovit me domitus Arabs; II, 590. — *Cognoscere* casus; IX, 553. — fatum; VI, 812. — desinit Argum; III, 736. — *Cognoscite* faciem; V, 20. — *Cognoscitur*, quidquid latet scelerum; II, 161. — *Cognitus* ævo luctus; IX, 169. — mihi medius axis; II, 586. — pelago per se; VI, 371. — *Cognita* tibi fides; V, 767. — gens remis et equis; VI, 385. — *Cognita*; IV, 592. — si canitis; I, 457. — colla furto subducit; II, 168. — fata; VIII, 533. — fama regna; IX, 868.

Cogo : cogit clades quem, habebo; IX, 241. — currus accedere; VIII, 201. — egestas ad spolium pacis; III, 132. — equitem erumpere; IV, 732. — tolerare virtus; IX, 881. — *Cogunt* ducem, tentare spem; X, 467. — incumbere; *ib.* 243. — resistere; *ib.* 245. — *Coegi* regem ad mortem ire; II, 582. — trepidos in Babylona; VIII, 225. — *Coegit* gentes diem desperare; I, 542. — te flere; IX, 1055. — *Coge* mortem fateri; VI, 601. — *Coegerit* suprema hora secula; I, 73. — *Cogere* mundum; VI, 498. — *Cogens* spumare; X, 163. — *Cogentis* se in arctum Hesperiæ latus; II, 613. — *Cogente* Borea nubes; III, 69. — *Cogentia* numen verba; VI, 446. — *Cogitur* ipse quidquid; VI, 498. — velle mori; IV, 484. — potare; IX, 592. — *Cogi* mori; *ib.* 211. — vulneribus; IV, 761. — *Cogendi* Senatus jure; III, 104. — *Coactus* damnare; IV, 269. — clade damnare fortunam; VII, 648. — *Coactum* vicisse pudet; *ib.* 78. — *Coacta* fortuna;

Committo : committitis illis arma, quibus fas est; III, 328. — *Committunt* bellis (Cæsarem) Dii; V, 352. — *Commisit* dominos asylum; I, 97. — lancea bellum; VII, 472. — me manibus; *ib.* 286. — *Committat* prælia miles; III, 325. — *Committeret* arvis aciem; IV, 743. — *Committere* cædem fraudi; X, 345. — agmen in gentes; IX, 372. — castris agmina; IV, 260. — aves Nilo; III, 199. — colles vasto aggere; *ib.* 382. — fata in præceps; V, 301. — fatis robur omne; III, 517. — Pompeium armis civilibus; V, 753. — quemquam mari; *ib.* 691. — se muris; VIII, 250. — se undis; V, 788. — templis aciem; VI, 323. — vobis veniæ materiam; VIII, 136. — *Commissi* sibi belli simulator; IV, 723. — *Commissæ* Luceriæ arcem deseris; II, 472. — *Commissæ* mihi voces; IX, 100. — *Commissa* vobis arcana fati; V, 138. — bella catervis; VII, 527. — tutelæ sceptra; VIII, 449.

Commixta plebe; VII, 598.

Commodat fortuna gentibus invidiam; I, 83.

Commovet remigis ordo triremes; III, 531. — *Commovit* cetras; VII, 232. — manu limina; V, 520. — *Commoverat* hora vigiles; *ib.* 507. — *Commoveant* ne vos parentes; VII, 322. — *Commoti* ignes; V, 525.

Communis mundo rogus; VII, 814. — nobis gloria; X, 377. — facta tribus dominis Roma; I, 85. — *Communem* Italiam esse dolet; II, 660. — *Commune* imperium; IV, 6. — in *commune* bonus; II, 390. — in nefas certatum; I, 6. — *Communia* cum fratre jura; X, 93. — populo vestro fata; III, 307.

Communiter; IX, 417.

Compages fragilis; VI, 177. — humana; V, 119. — *Compagis* hiatus; X, 248. — *Compagem* alui Latiæ ruperat; III, 597. — solvere muri; *ib.* 491. — *Compage* carinæ sparsa; I, 502. — discussa; II, 487. — laterum structa; III, 397. — mota laborant poli; V, 633. — soluta; I, 72: IX, 467. — sub ipsa; X, 265. — *Compages* victæ; V, 596. — *Compagibus* ruptis ratis hausit pelagus; III, 629. — victis; VII, 857.

COMPARATIO *Cæsaris cum leone icto*; I, 205. — *cum funda Baleari*; *ib.* 229. — *cum sagitta Parthica*; *ib.* 230. — *cum equo in certamine Olympico*; *ib.* 293. — *cum Xerxe*; II, 672. — *cum Bellona aut Marte*; VII, 568. — *cum Oreste et Pentheo*; *ib.* 777. — *cum fera in cavea conclusa, aut igne in Ætna suppresso*; X, 445. — *cum Medea*; *ib.* 464. — *Pompeii cum quercu annosa*; I, 136. — *tigride*; *ib.* 328. — *cum tauro victo*; II, 601. — *cum habitantibus in mediterraneis Siciliæ aut Britanniæ*; VI, 65. — *cum marinis fluctibus*; *ib.* 265. — *cum Pado inundante*; *ib.* 272. — *silentii Urbis attonitæ cum agris et mari tempore brumæ*; I, 259. — *clamoris militaris cum fragore silvarum vehementi vento quassatarum*; *ib.* 338. — *populi ex Urbe fugientis, cum nauta in tempestate e navi in mare desiliente*; *ib.* 498. — *Pythonissæ cum Bacchis*; *ib.* 674. — *populi attoniti, cum primo funere*; II, 21. — *Marii lacerati cum corpore pondere colliso aut jactato mari*; *ib.* 187. — *Catonis Libertati ad extremum adhærenti, cum patre filiorum funus prosequente*; *ib.* 297. — *populi dubiæ fidei cum mari turbido*; *ib.* 454. — *classis Pompeii Brundisio duabus postremis navibus tantum amissis evadente, cum Argo nave inter Symplegadas*; *ib.* 715. — *militum post inducias ad bellum redeuntium, cum feris mansuefactis iterum ad rabiem conversis*; IV, 237. — *militum præ desperatione primo concitatiorum, post tepescentium, cum saucio, qui fervente primum adhuc sanguine animosus, tepescente torpidus efficitur*;

IV, 285. — *Octavii lente Cæsarianis insidiantis, cum venatore canes continentis dum fera clausa sit; ib.* 437. — *Opiterginorum se mutuo interficientium, cum armatis ortis e dentibus serpentium a Cadmo et Jasone occisorum; ib.* 549. — *Jubæ regis cum ichneumone; ib.* 724. — *ducum aut principum, cum mari; et militum, cum fluminibus in id influentibus;* V, 336. — *maris tranquilli, cum Mæotide et Bosphoro glacie adstrictis; ib.* 436. — *tempestatis magnæ, cum diluvio Deucalionæo; ib.* 620. — *classis primo ordine procedentis, deinde dissipatæ, cum gruibus migrantibus; ib.* 711. — *Scævæ prosilientis, cum pardo;* VI, 181. — *ejusdem telis confixi, cum elephante; ib.* 207. — *ejusdem, cum ursa; ib.* 220. — *Torquati Cæsari cedentis, cum nauta vela subducente;* I, 287. — *exercitus Pompeiani in prælium Pharsalicum se præparantis, cum Deorum præparatione in bellum giganteum;* VII, 145. — *nautæ navem obliquantis, cum auriga;* VIII, 199. — *rogorum in Africa a reliquiis Pompeiani exercitus exstructorum, cum incendiis agrorum a rusticis factis;* IX, 182. — *Cilicum, oratione Catonis a secessione revocatorum, cum apibus ad alvearium revocatis tinnitu aeris; ib.* 284. — *a sepe icti et tabe diffluentis, cum nive aut cera liquefactis, ib.* 782. — *intumescentis ex percussione presteris, cum aqua bulliente aut velis inflatis; ib.* 798. — *jaculi serpentis, cum glande fundæ aut sagitta; ib.* 826. — *Psyllorum, infantes suos morsu aspidis explorantium, cum aquilis pullos suos ad radios solis explorantibus; ib.* 902. — *Cleopatræ, cum Helena;* X, 59.

Compello : compellat dictis; X, 175. — voce; IX, 226. — *Compellandus* ille; VI, 745.

Compello : compellunt illum, ut; VII, 801. — *Compulit* desistere cœpto; III, 144. — timorem; VIII, 719. — *Compulimus* ad rapinas; VII, 99. — *Compellitur* hostis ad arces; II, 504. — in medium; IX, 530.

Compensat sinus medio pelagi; VIII, 249.

Comperit; V, 287 : VIII, 470. — *Compertum* non bene; II, 322.

Compescuit cinis umbram; IX, 2. — iram; *ib.* 166. — iras; VIII, 234. — remo tumidas undas; I, 370. — *Compescat* pax Jani limina; I, 62.

Complecti omnia nexu; IV, 189. — *Complector* pedes; X, 89. — *Complectitur* aera gyro arcus; IV, 79. — crines infula; *ib.* 144. — hostem sævus hostis; III, 694. — Syrtim ora; IX, 431. — *Complectar* te exanimem; II, 301. — *Complexus* robora; IX, 364. — te; *ib.* 1099. — *Complexa* cubile manibus; V, 809. — dolorem; IX, 111. — maritum; VIII, 740.

Complere antri spatium; V, 153. — moles; IV, 445. — robore animos; V, 412. — *Complet* æthera vocibus; VIII, 638. — turba palatia; III, 103. — vicina mœnia; I, 468. — *Complent* imbribus; VI, 465. — rupes et litora; IV, 464. — *Complevit* mœnia luco; VII, 438. — *Compleruut* terræ horrea romana; III, 67. — *Compleverat* aulam; VIII, 473. — *Compleri* sanguine; IV, 630 : VII, 539. — *Completi* montes; IV, 747.

Complexu fovere pectus; IV, 246. — *Complexus* arcti; VIII, 723. — feminei; *ib.* 403. — *Complexibus* artus refovet; *ib.* 67.

Compono : composuit Fortuna duo nomina; V, 468. — mortale genus cum ventis; III, 196. — pelagus undas; V, 702. — tumultum vultu; I, 298. — *Componite* me rectum mittendis telis; III, 717. — mentes ad opus; IX, 380. — *Componere* carbasa ventis venturis; III, 596. — civem modicum; VII, 267. — membra; IX, 58. — *Composita* in mortem; *ib.* 116. — *Composi-*

Consto : constat mihi bellum nullo sanguine; IV, 274. — sibi magno; IX, 404. — *Constare* vigorem membris; III, 715. — *Constatura* sit fides Superum cladibus; II, 17.

Constringere mentes dubias; V, 256. — *Constrinxit* amictus; IX, 482. — gyros acies; IV, 781. — pectora torpor; VII, 467. — *Constricta* catenis series; IV, 421. — *Constricto* æthere pluvias in nube tenebat; *ib.* 51. — *Constrictæ* carcere manus; VI, 798.

Construxisse vias super æquora; II, 673. — *Constructo* aggere busti; *ib.* 300.

Consuerunt; IV, 603. — *Consuetus* Strymon aves Bistonias Nilo committere; III, 200.

Consul habet signa; IX, 251. — uterque elicit patres; V, 8, — menstruus; *ib.* 399. — premat aratrum; VII, 430. — primus Brutus; VI, 791. — revocatus; VIII, 809. — sordidus; X, 153. — *Consulis* humator Pœnus; VII, 799. — *Consule* notus annus; V, 392. — ignoto diffusus Bacchus; IV, 379. — non fulserunt sedes sacræ; III, 105. — a *consule* habentes nomen anni; VII, 441. — *Consulibus* mandat belli decreta senatus; I, 489. — cum *consulibus* turbantes jura tribuni; I, 177.

Consulere in medium; V, 46. — rebus; IV, 477. — *Consulit* antra Pythia; VI, 425. — quidquid umbram; VI, 775. — rectorem de astris; VIII, 167. — *Consulimus* murmura ponti; V, 572. — *Consulat* fatum urbi; III, 334. — sibi humanum genus; I, 60. — *Consule* famæ; VIII, 624. — famam; IX, 1030. — fluctus; X, 379. — *Consulta* de orbis tumultu; V, 160. — *Consultum* sibi; VIII, 257.

Consultem; VIII, 265.

Consultor Dei; V, 187.

Consummata barbarico veneno prælia; I, 337.

Consumpsimus ævum bellis; V, 276. — *Consumpsere* locum; VII, 461. — *Consume* triumphos; *ib.* 234. — *Consumere* gentem; VIII, 324. — *Consumptum* jus; VI, 824.

Consurgere campo nubem; II, 481. — campo visi manes; I, 580. — iterum taxos; III, 419. — licet fumo; IX, 461. — in ipsis solstitiis; X, 298. — *Consurgis* ab axe; X, 287. — *Consurgit* urbis pars in arcem; III, 379. — toro; V, 520. — *Consurgunt* partes iterum; I, 692. — *Consurgens* terra; IX, 339.

Contactus hominis; V, 91.

Contagia fluvii; VI, 379. — pestis; *ib.* 89 — belli dira fugant; III, 369. — mundus horret; *ib.* 322. — pati; VI, 741.

Contectus Brutus vultus casside; VII, 586. — nullo busto; IV, 810.

Contempserit annos; VIII, 496. — *Contempta* est facultas operis; X, 428.

Contendit membra; III, 624. — *Contentæ* fune starent carinæ; II, 621. — *Contenta* tela; VII, 563.

Contentus adtollere; VI, 33. — curribus actis; VIII, 815. — mercede; IX, 1102. — paratu; IV, 374. — sulcare; IX, 721. — monstrasse; IV, 444. — prænoscere; VI, 616. — quo Sulla fuit; II, 232. — *Contenta* bonis terra; VIII, 446. — cælo teneri Tethys; V, 624. — non unum latus transire lancea; III, 466. — parvo favore; IV, 121. — salute sua gens; IX, 909. — sceptris; X, 138. — vagari stella; VIII, 182. — vivebat; IX, 428. — *Contenti* auspice Bruto; II, 371. — fecisse duos; III, 266. — pondere solo; *ib.* 481. — *Contentæ* gemino ordine crevisse liburnæ; *ib.* 534.

Contermina Mauris regna; IX, 300.

Conterruit matrem infans; I, 563. — *Conterrite* specie; IX, 612. — *Conterrita* virgo; V, 161.

Contexere biblos noverat Memphis; III, 222. — robora; IV, 419.

Conticuit æquor; VI, 471.

D.

208. — suprema; X, 41. — ultrix gladios visura; VII, 782.—una; VIII, 332. — Cæsaris; X, 533. — *Diem* Pharsalicæ cladis nescire; VII, 411. — accipere; *ib.* 92. — admisere fronde carentes; III, 444. — adtollit Titan; VI, 333. — advenisse; VII, 131. — cerne nostro munere; II, 513. — dabit Thessaliæ; VII, 454. — desperare gentes coegit; I, 543. — donassent patriæ; VII, 31. — nox cælo sequetur; I, 91. — extremum senis præcipitasse; II, 106. — flagitat virtus; VII, 342. — fœdasse diras volucres; I, 558. — incendere remotæ nubes; IV, 68. — lucifer refugit; II, 725. — medium ducit Titan; VI, 572. — misit; X, 434. — mutare; VIII, 217. — nocte mutat; X, 202. — pallere mirantur; VII, 178. — placuisse Superis; *ib.* 339. — poscet sibi Phœbe; I, 79. — pronum ducens Phaeton; II, 412. — rupit fulmen; I, 153. — sustinuere; IX, 905. — violare; *ib.* 462. — unam ruptis legibus donavere; IV, 28. — in medium stellæ venere; I, 537. — *Die* feriri; VI, 744. — viso durescere valles incipiunt; IV, 129. — sub quocumque; VII, 189. — *Dies* continui; X, 241. — extremi in unum tempus convenere; I, 651. — *Dies* Cæsar teneat, Julia noctes; III, 27. — hos fortuna perdidit; *ib.* 394. — primos belli visura tumultus exoritur; I, 233. — vertit polus; VIII, 292.

Differo : distulit ulterius fatum; X, 516. — *Distulimus* in diem remeare triumphos; VII, 256. — *Differte* hunc dolorem; II, 39. — *Differat* an ætas; IX, 568. — *Differret* bellum; III, 52. — *Distulerint* ne corpus canes; IX, 142. — *Differre*; VII, 107. — paratis nocuit; I, 281. — diem; V, 742. — tormenta mora; *ib.* 792. — *Dilatus* in ortus Cæsar; X, 433. — Mars; IX, 264. — *Dilata* manus; VIII, 708. — Deum mors torquet; VI, 698. — nocte dies; *ib.* 461.

Difficiles summa tueri Deos; I, 511.

Diffisus mœnibus urbis; X, 440. — viribus noti orbis; IV, 145.

Diffugiunt qui agros mœnibus junctos colunt; I, 572.

Diffundo : diffudit crines in ægida; VII, 149. — *Diffusus* ignoto consule Bacchus; IV, 379. — in arvis Arctois cruor hoc meruit; I, 301. — collibus hostis; VI, 30. — inani spatio ventus; III, 363. — *Diffusum* æquor cælo reddidit; IV, 82. — vulnere virus pro sanguine; I, 615. — *Diffuso* tellus in æquore latuisset; I, 654. — vertice campum explicat tumulus; III, 376.

Digerit artus tabes; VI, 88. — *Digerat* undam aer; X, 260.

Dignor : dignaris saxum nomine; VIII, 806. — *Dignatur* dextras sanguine; X, 338. — habitare; V, 87. — *Dignere* lares nocte tua; VIII, 113.

Dignus auctor; IX, 129. — cliens; *ib.* 1024. — donanda vita Cæsar; IV, 347. — Magno comes; VIII, 656. — *Dignum* te Cæsaris ira facies; III, 136. — *Digna* cruore dextra; IV, 543. — vita; VIII, 653.— merces; IX, 1101. mors querela; VII, 631. — nota; V, 391. — sacris umbra; VIII, 841. — viris causa; IX, 263. — *Dignum* animis tuis; VIII, 347. — indole robur; V, 17. — quod cures; VI, 602. — *Digni* votis; VII, 657. — *Dignæ* adytis voces; IX, 565. — *Dignas* funere Magni exsequias Fortuna dedit; III, 291. — modo consule voces; VIII, 330. — *Digna* fatis suis pericula; V, 653. — vitæ meritæ præconia; IV, 813. — *Dignior* auditu; X, 182. — pœna; IX, 508. — *Dignissimus*; V, 58. — aris; IX, 601.

Dilapsa per amplexus mariti umbra; III, 35.

Dilectus Magnus; VII, 36. — tibi socer; V, 473. — *Dilecta* Jovi Creta; III, 184. — unda; IX, 354.

Dimaducre nives solibus; VI, 479.

Dimittere; VIII, 154. — horam

mactandi; X, 430. — *Dimittit* ab armo; IX, 831.—*Dimittitis* animas fortes in ævum; I, 448. — *Dimittet* numquam honores semel raptos; I, 317. — *Dimitte* senes ad mortem; V, 277. — *Dimissus* in litore rex; VIII, 243. — *Dimissa* careo marito; V, 765. — potestas; IX, 200. — vita tanta via; III, 642. — *Dimisso* milite; VI, 321. — *Dimissis* degener armis eam; III, 367.

Dimovit cæsariem ab ore; II, 372. — arenas; VIII, 754.

Diomedes : hujus Thracis immanitas; II, 163.

Dipsas; IX, 754. — calcata; *ib.* 738. — torrida; *ib.* 718. — *Dipsades* pugnant; *ib.* 851. — sitiebant; *ib.* 610.

Dipsas : Dipsanta Tauro cadentem; VIII, 255.

Diræ tribunitiæ prælia voverunt; III, 127.

Dircæa cohors; IV, 550.

Dirce Cadmea; III, 175.

Dirigeo : diriguit manus immortua; III, 613. — in primo ictu cædis; II, 78. — *Diriguere* metu; I, 246.

Dirigo : dirigit Harpen; IX, 676. — puppim dextra Telonis; III, 592. — *Direxit* aquas Mæander; VI, 475. — *Dirige* me mente labentem; II, 245. — *Dirigat* Libyam ignis; VIII, 170. —*Directa* tibi vita ad leges; IX, 556.

Dirimunt morbi vitamque necemque; VI, 99. — populis rura; X, 312. — *Dirimebat* Hilerdam castris collis; IV, 33. — *Dirimat* Chalcedona pontus; IX, 959. — *Dirimens* confinia terræ Tanais; III, 272. — sæva ducum arma Crassus; I, 104. — *Dirempta* igne gens; IX, 538. — *Dirempti* parva campi statione; V, 470. — parva tellure; VII, 461.

Diripiunt arma juventus; I, 240. — *Diripiens* plurima miles; VI, 117. — *Direpta* mœnia; *ib.* 35.

Dirus ensis; VIII, 677. — fœderis ictus; V, 372. — stipes; IX, 820. — rogus; V, 764. — *Dira* Carthago; IV, 788. — gens; VI, 444, 507. — Pharsalia; IV, 803. — quies; VII, 26. — rabies; *ib.* 51. — Thessalis; VI, 564. — voluptas; IV, 705. — *Dirum* fratribus omen; *ib.* 551. — os; VI, 683. — *Diri* honoris plena imago; III, 9. — belli mala semina avertat; *ib.* 150. — leti facies conspecta est; *ib.* 652. — *Dirum* nefandæ sævitiæ morem; II, 180. — *Diro* ferri revocantur amore; III, 355. — sanguine Teutates placatur; I, 444. — ferales omine tædas abstulit; *ib.* 112. — *Diri* rores; IX, 698. — succi; VI, 581. — *Diros* Pharsalia campos impleat; I, 38. — *Diræ* arenæ; X, 2. — *Diras* volucres diem fœdasse; I, 558. — *Dira* carmina vulgantur; I, 564. — fugant contagia belli; III, 370. — funera; IV, 231. — piacula; *ib.* 790. — prælia; VII, 689. — regis dona; IX, 1010. — venena; VI, 500. — *Dira* prælia discordes paratis; III, 312. — per omina venturas clades noscunt; II, 6. — *Diris* altaribus structæ aræ; III, 404.

Dis : Ditis arcana; VI, 514, — carcer; *ib.* 797. — cavernæ; *ib.* 642. — fides; *ib.* 433. — profundi regna umbræ petunt; I, 455. — *Dite* viso Alcides Megæram horruit; I, 577.

Dis (dives) : *dites* Asiæ populi misere tributum; III, 162. — *Ditia* templa; IX, 515. — *Ditissima* rura Phasis secat; II, 271.

Discedo : discedit ab aris; IX, 585. in ortus; *ib.* 419. — *Discedunt* æquora diducta carina; III, 632. — hæc; IX, 785. — populi in favorem; X, 418. — *Discessit* a me Senatus; VIII, 80. — ab astris humor; IV, 126. — in amnes palus; VI, 360. — pectus ad ictus; III, 655. — Olympo Ossa; VI, 347. — sulcus vomere; *ib.* 382. — *Discedat* certus; *ib.* 771. — *Discedere;* VIII, 152. — a rabie; V, 261. — castris; *ib.* 357. — *Discessisse* inter manus coronæ sparsum; II, 121.

E.

Fatilegi; IX, 821.

Fatum fit, quod Deus canendo jubet; V, 93. — est in summo sanguine; VIII, 305. — duravit; X, 24. — invictæ urbi consulat; III, 334. — Ægypti; X, 3. — aliquod præter gladios sit; V, 283. — belli; IV, 769 : V, 696. — civile; VIII, 823. — Cæsaris sunt milites; V, 293. — conjugis; VIII, 49. — dubium; IX, 336. — Hesperium; V, 122. — iniquum; X, 452. — imperii; *ib.* 411. — Pothini; *ib.* 515. — præceps agit omnia; VI, 98. — reparandum litore; VIII, 120. — terrarum vindex; X, 21. — tuum; VI, 812. — vetus; X, 88. — *Fati* alea; VI, 601. — auctor; VIII, 628. — cursus; VI, 423. — dubius; VII, 611. — fama; IX, 754. — fiducia; VII, 75. — genus; IX, 758. — injuria; VIII, 763 : IX, 143. — memor; VIII, 10. — momenta daturum Martem agit; IV, 3. — pondus; VII, 686. — casuram ruinam; *ib.* 244. — solatia Carthago tulit; II, 91. — solatia; IX, 878. — sors; *ib.* 1046. — suprema; VII, 460. — vestigia; IX, 786. — vicinia; IV, 518. — futuri mens cæca; II, 15. — ingentis sumus; X, 384. — stantis Cornelia; VIII, 158. — pejoris fides addita; I, 523. — totius hæres; X, 45. — varii miracula dies præbuit; III, 634. — *Fato* damnata maritos in cladem detrahere; III, 22. — omnia eripis; IX, 980. — Romam perdere cupienti sufficiens; II, 87. — *Fatum* arcessite ferro; VII, 252. — conderet dies; *ib.* 132. — incessere; VIII, 64. — minantur; IX, 615. — rapuit; *ib.* 825. — *Fato* celante favorem; VIII, 359. — in bella vocante; II, 351. — meo prætentate pericula; IX, 398. — teste; VII, 259. — torrente; *ib.* 505. — cum *fato* conversa fides; II, 705. — pro *fata!* II, 98. — *Fata* Deique; VIII, 486. — et Superi; V, 482. — et bellum ferre videt; I, 393. — arcent manus a sanguine; X, 420. — avertite crimen; *ib.* 341. — avertant hoc; *ib.* 101. — bello dedit aer; IV, 49. — Camillis te miscere velint; II, 544. — ducebant quem per clades; VII, 600. — diu hæserunt; III, 645. — laborant; VI, 612. — loquantur qua voce mecum; VI, 774. — luctantur; V, 181. — moras rumpunt pudoris; I, 264. — moventur; VI, 416. — nequeunt reddere animam sibi; VI, 823. — non alios motus parabant; II, 68. — parabant (Emathiam) bello; VI, 332. — patiuntur tacere; IX, 929. — quid pararent; VI, 783. — quid hominis paterent; II, 133. — quo trahunt; *ib.* 287. — si darent Curios; VII, 358. — in luce moras dedissent; I, 114. — stravissent me sub hoste; IV, 344. — tenuerunt tellurem sub tyrannis; VII, 443. — tenentur; III, 392 : V, 205. — vacant morti, et saluti; *ib.* 341. — venturo Neroni viam invenere; I, 33. — vetant; X, 485. — vix sinunt; II, 701. — voluere cui tantum licere; IX, 1025. — æmula fatis nostris; VIII, 307. — augentia clades; IV, 195. — Assyria; VIII, 414. — Cæsaris; IV, 392 : IX, 558. — Catonis; IX, 410. — civilia; VIII, 544. — cognita; *ib.* 533. — communia tulisse; III, 308. — Deum servant; I, 599. — domini; IX, 274. — dubitantia; *ib.* 639. — ducum; IV, 662. — jam inclinant; III, 752. — extrema; VIII, 652. — incerta; IV, 215. — Magni prospera; VIII, 701. — menti suæ contraria; VII, 86. — matura; *ib.* 668. — mea; VIII, 138. — premuntur; *ib.* 267. — media; VI, 313. — minora; *ib.* 605. — mundi; VIII, 332. — mutua; IV, 556. — nascentia infantis; II, 107. — noxia; IX, 733. — nova; *ib.* 545. — Pharsalica; VIII, 516. — priora; *ib.* 23. — prospera; VII, 420 : VIII, 625. — pudoris; *ib.* 678. — Romana; V, 730. — scelerum; VII, 849. — segnia; IX, 849. — singula; VII, 618. — sua ac publica; *ib.* 51. — nec Magni; *ib.* 247.

partem triumphi; IV, 361. — pœnas de sanguine alius; *ib.* 805. — non quemquam priorem; I, 125. — quietem; IX, 294. — reginam; X, 92. — se caput recusat; VI, 97. — signa; IV, 187, 217. — spectacula læta; *ib.* 784. — vela; *ib.* 426. — vulnera; VI, 133 : VIII, 384. — *Tulisse* communia fata; III, 308. — *Ferens* animos ingentes in fata; VII, 679. — vix arma juventus; *ib.* 272. — colla aliena, et vittas; V, 170. — contactum; *ib.* 91. — dona; IX, 1011. — Euxinum; *ib.* 960. — fata; II, 726. — fontem diviso gurgite; III, 235. — laceris pendentia canis ora; II, 123. — monstra orbis; IX, 855. — Phœbum iratum; V, 174. — Pompeium fumus; IX, 76. — se Cæsar Iuli; III, 213. — se Roma; I, 72. — silvam in pectore; VI, 205. — ventus pelagus; I, 413. — *Ferentem* omnes aquilas incedere; *ib.* 477. — sæcula mundum; II, 10. — *Ferentes* ancilia; IX, 480. — puppim sinus; VI, 471. — *Laturus* aquilas in alium orbem; V, 238. — *Latura* tubas, nec clamorem; VII, 274. — *Laturi* arma; X, 439. — tremores mœnia in præceps; VII, 414. — *Laturas* Phœbum Chelas præcedere; II, 692. — quo *feror*, o Pæan; I, 678. — quo diversa; *ib.* 683. — super arentem Libyen; *ib.* 687. — *Fertur* in undas præceps; IX, 122. — in urbem; X, 9. — *Feruntur* obscura mundo signa; I, 664. — quo; VIII, 522. — *Feretur* Cynosura mari propior; *ib.* 180. — *Ferantur* vela in portus; II, 622. — pila in cæca telorum nube; II, 262. — *Ferri* in hostem; IV, 271.

Ferox; IV, 665. — luce damnata; *ib.* 534. — Briareus; *ib.* 596. — hostis; *ib.* 730. — Marius; *ib.* 823. — Mulciber ora Ætnæ laxavit; I, 545. — Pyrrhus; *ib.* 30. — Rhœtus; VI, 390. — sonipes; IV, 225. — ira; *ib.* 211, 284. — *Ferocis* fluvii incrementa; *ib.* 138. — *Feroces* oculi; V, 211. — ite in jugulum; X, 393. — Rheni ripæ; I, 464. — Cappadoces; III, 243. — Gallorum populi; I, 308. — marte Heniochi; II, 590.

Ferrea manus puppi uncos inserit; III, 635. — Jani limina pax compescat; I, 62.

Ferrum et fata; IV, 215. — et virtus his locum promittit; *ib.* 36. — a nullo pectore revocatum est; II, 102. — calet a sanguine; VII, 503. — dederat in se; X, 351. — detege; III, 128. — excipiant recto pectore; IV, 166. — frustrato pondere cadit; III, 581. — hoc paravi; VIII, 520. — invasit; IX, 198. — lambere solito; I, 330. — manu torpente remisit; II, 78. — medio pectore concurrit; III, 588. — movere; VII, 549. — moturus; V, 367. — pectore percussum; IV, 561. — peregit bella; *ib.* 355. — pondere suo adjuvit; III, 725. — recta cervice poposcit; II, 510. — sanguine satiare; VII, 317. — stringere; IV, 247 : VIII, 612. — timere auri nescit amor; III, 118. — Emathium; IX, 245. — infandum exegit; II, 148. — infestum; VII, 323. — immissum per ilia; III, 601. — justum; X, 523. — lunatum; IX, 678. — nocens; VII, 160. — sævum; *ib.* 313. — volans; *ib.* 489. — in *ferrum* promptissima rabies; *ib.* 245. — ruendi mens prona viris; I, 461. — ob *ferrum* timentur regna; IV, 577. — per *ferrum* vulneris securus exit; I, 212. — *Ferri* diro amore revocantur; I, 355. — rara copia datur; III, 693. — fiducia; X, 427. — jus; V, 312, 387. — quæ tanta licentia; I, 8. — motus; VII, 278. — opus; *ib.* 345. — potestas confundet jus; I, 666. — vincula exedere senem; II, 72. — immissi vincula; III, 574. — *Ferro* flammaque; VII, 261. — arcessite fatum; *ib.* 252. — aperire venas; IX, 760. — cadavera spoliant; III, 675. — confundere vultus; VII, 575. — debet quid victoria; VI, 130. — fugienda fames; II, 253. — geruntur bella; VII, 533. — hunc submo-

Fraterna cuspis; V, 621. — imago; VI, 503. — *Fraterni* ultor amoris; III, 286. — *Fraterno* sanguine muri maduerunt; I, 95. — *Fraterna* arma pectore tegens; III, 619 : VII, 465. — cadavera; *ib.* 775.

Fraudemus nullo sanguine bellum; II, 305.

Fraus occulta; X, 345. — *Fraude* sua cessere; IV, 742. — *Fraudes* tacitæ sub gurgite; IV, 465. — innectere ponto; *ib.* 448. — *Fraudibus* eventum dederat; *ib.* 730.

Fremitus vulgi; X, 11. — agit; VII, 482.

Fremo : fremit discordia; IX, 217. — fera; X, 445. — incerta dubium vulgus; I, 353. — *Fremunt* castra; VII, 128. — undis; X, 321. — *Fremuit* Auster; IX, 320. — turba castrorum; VII, 46. — *Frementes* aquas; IV, 101.

Freno moto aspera gens Heniochi; III, 269. — *Frenorum* habenæ; VII, 143. — *Frenos* accipit; V, 176. — laxat; VII, 124. — momordit; VI, 398. — *Frenis* conversis; VII, 531. — in gyrum flexis optima gens; I, 425. — legum resoluta ira ruit; II, 146.

Frequens cive suo nullo; VII, 404. — sors; V, 764. — *Frequentem* populis urbem; I, 511.

Frequentant lucum cultu; III, 422.

Fretum abscondit classes; III, 47. — et terra litus vindicat; I, 409. — conferre non patitur Isthmos; I, 102. — dum terra levabit; *ib.* 89. — tellus excutiet; *ib.* 77. — omne late patet; II, 622. — omne pirata reliquit; *ib.* 578. — torrens Mæotidos pontus egerit; III, 277. — super *fretum* Hellesponti incessit; II, 675. — *Freto* aperto hostes errare; *ib.* 661. — medio periere; *ib.* 190. — *Fretis* diducti reges; *ib.* 294.

Fretus hospitiis; IX, 131.

Frigidus ensis; V, 245. — gladius; VII, 502. — torpor; IV, 289. — *Frigida* glacies; X, 205. — quies; V, 807. — Saturni stella; I, 651. — ruinæ signa; VI, 281.

Frigus Arctoum; X, 250. — nocturnum; IX, 844. — Scythicum; VI, 325. — *Frigore* sæva via; IX, 376. — glaciali pontum adstringit; I, 18. — sterili non quidquam gignit; IV, 108.

Frondeat arbore multa; X, 305. — *Frondens* campus; VI, 83.

Frons : frondem non ullis præbentibus auris; III, 410. — *Fronde* carentes admisere diem; *ib.* 443. — Minervæ prælata; *ib.* 306. — *Frondes* carmine saturatæ; VI, 682. — congestæ; IX, 841. — raræ; *ib.* 944. — spoliatæ; *ib.* 358. — ignorat; *ib.* 525. — et herbas terunt milites; IV, 316. — *Frondibus* non efficit umbram; I, 140.

Frons adversa; VII, 321. — adversa; IX, 634. — fixa; IV, 619. — generosa; VIII, 680. — ipsa leti; IX, 740. — Martis; VII, 220. — patens; IV, 423. — prima; VII, 521. — senatus; IX, 207. — *Frontis* pignora; VI, 456. — *Frontem* corona premens; II, 358. — in rigidam descendere; II, 375. — *Fronte* simulatus dolor; IX, 1063. — tegunt pectora; *ib.* 1107. — lunata liburnæ recedunt; III, 533. — recta venit acies; X, 438. — a *fronte* refugi capilli; X, 132. — tecta (vineæ) latentes; III, 488. — *Frontes* adversæ; VII, 465.

Fructus; VIII, 344. — amoris extremus; V, 794. — favoris; VII, 727. — retenti regni; IV, 693. — *Fructum* perdere; II, 190.

Fruges primæ; VI, 426.

Frugifer Garganus; V, 378. — *Frugifero* quercus sublimis in agro; I, 136. — *Frugiferæ* terræ; IX, 687. — *Frugiferis* est insula nobilis arvis; III, 65.

Fruor : frui justitio; V, 115.

Frustra; VIII, 589 : IX, 952 : *ib.* 1076. — ausi; IX, 325. — conari; IV, 466. — conantur; VIII, 65. —

G.

VI, 308. — *Gestare* carinas; V, 463. — cultus vix nuribus decoros; I, 164. — dextra; VIII, 675. — majores animos; IV, 285. — *Gestans* sacrata dona quercus; I, 137. — *Gestanda* dabantur signa ducis; II, 96. — *Gestata* ducum colla pilo; II, 160. — per urbem ora; IX, 137.

Getes Dacis admixtus; III, 95. — inde, hinc Dacus premat; II, 54. — *Getas*, et Dacas motura clades; II, 296.

Getici nervi; VIII, 221.

Gigantes terrigenæ astra tentarent; III, 316. — vincti terga; VI, 665. — *Gigantum* sævorum bella; I, 36. — *Gigantas* tollens Phlegra; VII, 145. — timens cælum; IX, 656. — post genitos; IV, 593.

Gigno : gignit non quidquam frigore sterili; IV, 108. — *Genuit* hunc Memphis; VIII, 477. — quæ tellus; VII, 819. — quidquid natura; VI, 670. — *Genuerunt* hos eadem viscera; III, 604. — *Genitum* se credere toti mundo; II, 383. — *Genitum* nocere animal; VI, 485. — *Genitos* post Gigantas; IV, 593.

Glacialis : *glaciali* frigore; I, 18.

Glacies frigida; X, 205. — soluta; *ib.* 224. — *Glacie* jaceres nuda; VII, 867. — temperat signorum ignes; IV, 109.

Gladius adactus; IV, 561. — dissuasór justi; *ib.* 248. — stat frigidus; VII, 503. — Pellæus; IX, 1074. — tuus; VIII, 607. — *Gladii* capulus; III, 749. — *Gladium* fratris pectore condere; I, 376. — exegit per gentes; X, 31. — *Gladio* permittere discrimen; VII, 108. — *Gladio* male cæsa cervix; X, 518. — purgandum crimen; VIII, 518. — turbare vultus; VII, 322. — viscera scrutaris; VIII, 557. — *Gladii* sunt fatum; V, 283. — similes; VII, 453. — furentes; VI, 301. — hunc premunt; VII, 781. — mille; II, 115. — mundi; VII, 81. — soluti; *ib.* 159. — triste minantes; I, 320. — *Gladios* culpa exsolvite; VII, 262. — in *gladios* jurata manus; IX, 850. — super *gladios* ire; VII, 748. — *Gladiis* aditus arcet; X, 489. — bella gerit; VIII, 386. — carinam instruit; *ib.* 542. — coactis egeant bella; III, 323. — habere fidem; VII, 139. — modus sublatus; VIII, 492. — secures mixtæ; V, 388.

Glande excussa; III, 711. — *Glandes* solutæ, liquefactæ; VII, 513.

Glarea impulsa; IV, 302.

Glebæ ubere superat; III, 68. — pingues; IV, 309. — *Glebarum* crimen; IX, 425. — *Glebis* exilis Arisbe; III, 204.

Globus densatur; IX, 780. — informis; IX, 801. — *Globos* densos involvere; IV, 74.

Glomerantur in orbes; V, 715. — *Glomeratus* pulvis; VI, 296. — *Glomerata* pubes; VII, 530.

Gloria belli; IV, 716. — contingit; X, 284. — fecundæ matris, fratres; III, 603. — illum sustulit; X, 377. — leti; IV, 479 : V, 656. — mensæ; IV, 376. — metis Herculeis aufertur; III, 278. — nobis maxima, servasse, etc. VIII, 110. — Pompeii, bellum; VII, 112. — pulsi Magni; III, 48. — quanta genti est; III, 241. — sum tibi; VIII, 78. — terrarum Typhon; IV, 595. — vitæ; VI, 805.

Gnarus, irarum causas trahi; III, 53.

Gnidos; VIII, 247.

Gnosos pharetras agitare docta; III, 185.

Gorgon; IX, 658, 679. — *Gorgonos* facies; *ib.* 653. — regna; *ib.* 668. — *Gorgona* apertam cernit; VI, 746. — *Gorgone* rapta; IX, 684. — *Gorgones* sorores; *ib.* 647.

Gorgonei crines; VII, 149.

Gortyna non pejor Eois sagittis; III, 186.

Gortynis arundo; VI, 214.

Gracchi legibus immodici; VI, 796. — *Gracchis* jactatis minax curia; I, 267.

H.

J.

L.

M.

ture, paras ire in belli furores; II, 524.

Moror fata; VII, 295. — quid plura; II, 642. — *Moratur* cursus statione; X, 203. — *Morabor* fata; VII, 88. — *Moretur* fortunam languore; I, 393. — *Morari* fata; IV, 351. — parce; X, 395. —*Morans* fati suprema locus; VII, 460. — Rhodanus; VI, 475. — *Morantem* Romana fata regem; II, 581. — *Morantia* signa; VII, 82. —*Moratus* alnos vado; II, 426.

Mors nolles subducere; IV, 580.— in numero Deorum; V, 230. — ipsa vocata; VI, 601.— ipsa refugit virum; II, 75. — nihil est; III, 40. — contrahit membra; IX, 776. — eat in tutum; IX, 234. — eget telis vulsis pectore; VI, 232. — eminuit; VII, 599. — est in ore; VII, 130. — longæ vitæ media est; I, 458. — est ultima pœna; VIII, 395. — paratur cunctis pœna; VII, 470. — recepti numinis pœna, aut pretium; VI, 17. — habet virtutis minimum; IV, 557. — subit; VI, 531.— tempora pugnæ tenuit; IV, 772. — certa; IX, 583. — cruenta; IX, 767. — de corpore extracta; IX, 935. — Deum dilata; VI, 698. — gentis; VII, 635. — hominum; VI, 561. — ignava; IV, 165. — illa tristior; IX, 763.— incerta; VIII, 297.— ista rapta arbitrio tuo; IX, 1059. — libera fortunæ; VII, 818. — matura; IX, 834. — parata; V, 773: VIII, 32. — potentis; IX, 170. — profana; IX, 780. — querela digna; VII, 630. — sæva cucurrit; II, 100. — viros discrevit; III, 605. — una fastis accessit; III, 197. —timori est; III, 689. — veneni; IX, 758. — *Mortis* capaces animæ; I, 462. — copia; VI, 619. — extremum munus; VI, 724. — honesta spes; III, 134: X, 539. — honos; IX, 217. — honores; VIII, 773. — horæ; VII, 50. — miscendæ copia; IV, 283. — munus; VI, 724. — oracula; VI, 772. — quantum; IX, 680. — solatia; VIII, 314. — signa gladii sequantur; II, 115. — spes; VIII, 61. — illas tenebras esse putat; III, 714. vicinia; VIII, 569. — unius tempore; II, 195.—ultima; VIII, 665.— *Morti* accessit; IX, 753. — claudere oculos; V, 280. — dare terga; VI, 152. — elige terras; VII, 711. — grata piacula; X, 462. — irata; VI, 726. — miscetur vita; VI, 754. — obluctata; III, 662. — non uni animam credidit; III, 751.—pereuntis parcere; II, 180. — tuæ sensum post fata dent Di; VII, 471. — *Mortem* accipis; IX, 817. — dare; VI, 770. — presserunt sidera; VI, 608. — reposcit; VI, 821. — subducere oculis; VII, 673. — timere auri nescit amor; III, 118.— ad *mortem* ire coegi, II, 582.— in *mortem* composita; IX, 116. — in *mortem* fugere; IX, 105. — *Morte* carent pocula; IX, 616. — discussa fides; I, 119. — emerita tenet tela; III, 622.— hac illum petit; VIII, 703. — immissa exsangues catervæ; II, 202. — languida effigies; IX, 1033. — Magni perit; X, 519. — minores pœnæ; VIII, 646. — natorum orbatus; II, 297. — non fit miser; VIII, 632. — quietem tracturus; IX, 671. — relicta fugit lancea; III, 468.— a *morte* nihil sensus animis relictum est; III, 39. — cum *morte* illis pax data; IX, 898. — lenta luctans anima; III, 578. — in *morte* jacentes oculi; II, 26.—probaris; VIII, 626. — *Mortes* cadunt; VII, 517. — hoc meruere; I, 302. — insolitæ; IX, 736. — Libycæ; IX, 707. — suorum; VII, 100. — *mortes* posuisti limite; IX, 862. — hic multas debet; II, 83. — tuas victori rapuere; II, 156. — tot habitura; VI, 583. — fertilis in *mortes*; IX, 620. — *Mortibus* impendisse lacrimas; VII, 618. — instruit artes; VI, 486. — tot unam premere tellurem; VII, 848.

Morsus anguis; IX, 936. — dolore testatus; *ib.* 817. — luporum; VI, 552. — sævus; IX, 892. — *Morsu* comprendit guttura; VI, 727. — fran-

cuncta anni; VI, 21. — *Moventibus* astra numeris; I, 641. — *Moturus* lumina aries; X, 480. — signa; VII, 237. — *Motura* Dacas clades; II, 296. — *Moturi* militis iras; *ib.* 529. — *Moturum* tantas iras te; X, 316. — *Moturæ* prælia voces; IV, 211. — *Motura* lacrimas mala; IX, 50. — *Moturas* pondera turres erigit; II, 505. — *Moveris* quocumque; IX, 580. — *Moveri* fata; VI, 416. — manus; VII, 767. — civilia bella; II, 62. — vetita virtus; VII, 316. — *Movendi* dextras ac tela locus; *ib.* 494. — *Movendis* castris signa dedit; X, 399. — *Motus* cadavere aer; VII, 830. — clangore sonipes; IV, 750. — *Mota* compages; V, 633. — sidere unda; I, 413. — *Motum* agmen; VII, 273. — *Moto* gens aspera freno; III, 269. — *Mota* cute discutit hastas; VI, 200. — *Moti* majestate loci; III, 429. — *Mota* æquora; V, 606. — cornua; VII, 524. — ventis nemora; VIII, 6. — ducis signa; I, 268. — *Motis* petit signis Romam; I, 395.

Mox; VI, 421, 693. — erit; IX, 316. — ubi; V, 714. — ut; IV, 174.

Mucro asper; VII, 140. — *Mucrone* perfodit latus; VIII, 618. — tantum cruenti; VII, 561.

Mugire cavernas; III, 418.

Mulciber; X, 448. — ferox ora; I, 545.

Multifidi Histri caput; III, 202. — *Multifidæ* undæ; X, 301. — *Multifidas* jaculata faces ballista; II, 687.

Multiplices rates; III, 532.

Multum cruoris; IV, 567. — Deorum; VIII, 308. — discors; VI, 687. — ex nomine superest; VII, 717. — impar; IX, 190. — laudi abscidit; IV, 503. — prodesse; IX, 203. — Roma debet armis; I, 44. — rogatus; IV, 735. — debentes vatibus; IX, 963.

Multus est in pectore; VIII, 285. — congestus; IX, 487. — miles; IV, 254. — nexus; *ib.* 616. — sanguis; IV, 210 : VI, 145 : VII, 269. — sudor; IV, 303. — timor; IX, 120. — *Multa* arbor; X, 304. — cædes; VI, 580. — *Multo* aggere surgit opus; II, 678. — sanguine perire; VII, 653. — *Multa* ambage tegens omina; I, 638. — cæde nocens Mars; IV, 2. — cæde rubentia saxa; II, 103. — *Multo* tempore; *ib.* 166. — *Multum* cinnamon; X, 165. — spatium; VII, 423. — venenum; VIII, 304. — vulnus; IV, 216. — *Multi* aditus; VI, 616. — patres; IV, 592. — triumphi; VIII, 815. — *Multa* fata; VI, 632. — litora; IX, 309. — prælia; X, 531. — sidera; IX, 497. — *Multorum* extremi dies; I, 650. — *Multa* in vulgus dare; I, 132. — negare; IV, 203. — per *multa* gurgite suo ductus; I, 400.

Munda nocens; VII, 692. — *Mundæ* clades; VI, 306. — *Munda* funesta prælia concurrunt; I, 40. —

Mundus adoret mala Pompeii; VII, 708. — amat nomen; VIII, 276. — dedit signa belli; II, 2. — in arma conjuret; *ib.* 49. — per ævum errat; I, 643. — futurus; V, 89. — iners; III, 322. — præceps; VI, 463. — spoliatus; VII, 752 : X, 169. — super Austrum jacens; VIII, 164. — supplex; VII, 70. — totus; IX, 443. — vulgatus; VIII, 312. — *Mundi* ævum; VI, 764: VII, 640. — arbiter; VI, 742. — capacior; X, 183. — caput Roma; II, 655. — locum mutavit; II, 136. — claustra; IX, 865. — compage soluta; I, 73. — confine; VI, 649. — damna; IX, 440. — devexa; X, 39. — discrimen; VII, 109. — extrema; X, 276. — exusta; IX, 382. — fama; *ib.* 1030. — fragore emicuit fulmen; I, 152. — fumus; VII, 617. — gladii; *ib.* 81. — jus; X, 471. — labor; I, 417. — lex; X, 203. — linea; *ib.* 306. — origo; VI, 611. — nomine; VIII, 128. — pars ima; IV, 106. — pars nulla; II, 583. — recessus; *ib.* 632. — regnum; I, 52. — rerumque salus; IV, 190. — ruina;

N.

O.

P.

203. — clade; VII, 120. — statione astra petes; I, 45.

Percellere : perculsa pietas; VII, 468.

Percipere; IV, 576.

Percutit horror membra; I, 192.— *Percussi* arenas; V, 489.— *Percussit* alas Notus; *ib.* 714. — orbem; IX, 523. — æquora classibus; III, 287. — fulmen Latiale caput; I, 535. — in formam pondera; VI, 403. — Nasidium; IX, 791. — ora Nili; X, 214. — pectora Bruti terror; II, 234. — Symplegas inanem pontum; *ib.* 718. — *Percusserat* astra dies; VIII, 778. — *Percuteret* populos; X, 35. — *Percussus* dura humo dissiluit; II, 156. — planctibus æther; IX, 168. — pumex; IV, 300. — *Percussa* vulnere; V, 737. — dubiis mens; VI, 596. — flamma turbine; X, 500. — Phœbe terrarum umbra; I, 539. — puppis; V, 594. — terra; X, 324. — *Percussum* fœdus sanguine; IX, 1021. — inani terrore vulgus; I, 487. — pectore ferrum; IV, 561. — voce onus; VI, 483. — *Percussæ* cohæsit ratis; III, 564. — fibræ; VI, 752. — roboris ictu crates; III, 495. — *Percussa* a cuspide saxa; VI, 396. — grandine tecta; III, 483. — nimbis viscera; VI, 545. — obliqua manu crura; IV, 625. — templa patebunt; III, 123. — *Percussis* sole telis ardentes acies; II, 482.

Perdo : perdit aquas Sarmaticas Cone; III, 201. — minas; IX, 569. — solatia mali; VIII, 355. — *Perdidit* aera cinnamon; X, 167.— auras spirando; VI, 522. — ensis opus; *ib.* 188. — hos fortuna dies; III, 394.— jus sui Umbria; II, 463. — modum cædes; VII, 532. — orbem; VIII, 511. — sua jura ordo; V, 29.— tempora in somnos; X, 506.— triumphum plura vincendo; III, 79. — *Perdidimus* nefas; X, 371. — præmia; IX, 1068. — *Perdiderat* jura sui; VIII, 612. — vultus rabiem; VI, 224. — non *perdam* tempora; III, 742. — *Perdat* ipsum iter; II, 442.— ne spectacula; VII, 797. — quid arvis; *ib.* 191. — *Perdant* velle mori; IV, 280. — *Perdere* annos; *ib.* 483. — cuncta; VII, 665. — fructum; II, 190. — ictus; VI, 197. — letum; III, 706.— mentes; V, 371.— nomen Hesperium; II, 56. — nubes, et undas; V, 423.— opes; X, 169. — Romam cupiens fatum; II, 87. — successus; V, 242. — tibi liceat Italiam; II, 700.— tumulum; VII, 36.— *Perdita* sæcula nocuerunt; IV, 816.

Perdomitæ urbes; II, 644.

Perduco : perduxit opus a castris ad æquora; III, 384. — *Perducat* tuba nautas; II, 690. — *Perducere* (var. lect.) civem potuit; *ib.* 562. — vulgus metu; IX, 389.

Pereo : perit amoris fructus; V, 794. — bellum; IX, 561. — decus; VII, 597. — digno auctore; IX, 128. — excantata mens; VI, 458. — exemplum; X, 344. — exercitus vincente te; V, 267. — fortuna; VIII, 85. — libertas libertate; III, 146. — litera; V, 716. — lux; *ib.* 630. — morte Magni; X, 519.— mundo concordia; IX, 1098. — nobilitas cum plebe; II, 101. — nullis obstantibus ignis; III, 364. — pars magna; II, 111. — plus, quam vita; VII, 640. — potestas; V, 397. — quo quæque gens; I, 167.— Roma per populos; VII, 634. — salva libertate; *ib.* 603. — scelus; IV, 252. — vindicta; VIII, 422. — virtus, IV, 491: V, 292. — vis; VIII, 489. — *Pereunt* amissæ leges; III, 119. — mentes sceleri adsuetæ; V, 372. — regna pati volentes; II, 315.— *Peribat* nimbus; VI, 134. — *Perit* causa; IX, 230. — ficta fides; *ib.* 209. — *Periere* clauso mari; III, 652. — coloni; IV, 605. — labores; VI, 54.— latebræ scelerum; IV, 192. — medio freto; II, 190. — nocentes; *ib.* 143. — ratium ruina; III, 579. — retenta anima; IX, 640. — ruinæ; *ib.* 969.

Præmonitos nautas perducat tuba; II, 690.

Præmordens linguam; VI, 568. — *Præmorsus* carcer; X, 446.

Prænestina Fortuna; II, 194.

Prænoscere; VI, 423. — casus; *ib.* 615.

Præparat puppes; III, 16.

Præpes subitus; IX, 662. — tantus; IX, 688.

Præponderat alea fati; VI, 603.

Præponere Magnum rebus; VII, 283.

Prærupta cautes; VI, 575. — fossa; IV, 264.

Præsagia exagitant curas; VIII, 43. — plebem pavidam terruerant; I, 673. — belli capere; VII, 331: — sceleris; VIII, 571.

Præsagus : præsaga mens; IX, 120. — belli; VI, 414. — malorum; VII, 186. — *Præsage* malorum, Antoni; II, 121. — *Præsaga* Jovis tela; VII, 197.

Præscia natura; II, 3.

Præsente me; VI, 663. — te; VII, 677.

Præsepia plena ferunt culmos; VI, 85.

Præses : præside me Roma supplicium petat; II, 538.

Præsidet Albæ numen; V, 400.

Præsto (absolute): *præstant* primæ acies; IV, 30.

Præstas mihi fidem; VIII, 141. — *Præstat* nomen terris Hiberus; IV, 23. — *Præstitit* annos immunes; VIII, 704. — nec plus victoria; II, 229. — nox umbras; VI, 830. — orbem vincendum; III, 297. — undis pacem; VIII, 256. — *Præstabis* campos sceleri; VII, 854. — *Præstabimus* immunem; VI, 764. — *Præstate* animos; VIII, 266. — fidem victori; VII, 720. — manus; VIII, 548. — *Præstet* hoc sibi juventus; X, 394. — quis bella jubenti; VII, 563. — quid mihi fortuna; V, 593. — *Præstiterint* quid tibi; VIII, 323. — *Præstare*, ut deceat; IX, 405. — caput fortunæ; VIII, 615. — fulminibus caput; V, 770. — causæ senatus; IV, 213. — hoc mihi potest; X, 388. — jugulos; V, 370. — malis dolorem; VII, 682. — quid duci; VI, 234. — Pompeio; VIII, 657. — quis potest; V, 229. — sepulcra ducibus; IX, 236. — spem Deis; V, 42. — victis salutem; IX, 247. — *Præstabitur* umbris honos; IX, 240. — *Præstandum* socero caput; VII, 675.

Præstringens flamma obliqua lumina; I, 154.

Præsumo : præsumptum robur; VI, 418.

Prætentate pericula fato meo; IX, 398.

Prætereunt litora Lissi; V, 719. — *Præteriti* memor senectus; II, 233.

Prætor proxima potestas lege; III, 107.

Prætoria puppis agitur; III, 535.

Præveheris plagas; X, 307. — *Prævehitur* Asiam; IX, 1003. *Prævectus* equo; VII, 342.

Prævenire hostem; IV, 167. — *Prævenit* metus; IX, 640.

Prævertit tristia leto; VIII, 30.

Preces permixtæ; VII, 375. — submissæ; VIII, 594. — *Precibus* adest vultus; X, 105. — tenuit fugam; IX, 51. — minisque evocat; V, 480.

Precor; V, 773: VIII, 580. — deflecte; V, 789. — parce; VII, 540. — te, ut; VI, 592. — *Precatur* hoc te votis dux; II, 699. — te hoc solum; VII, 98. — *Precamur* finem paci; VIII, 427. — *Precabor* regna; *ib.* 313. — *Precer* quid tibi; *ib.* 827. — *Precari* fluctus, et ventos; V, 451. — *Precans* populus; V, 382. — *Precantis* vox; VI, 517. — *Precanti* parete; VI, 711. — *Precandi* hæc nobis summa; III, 329.

Premit adversas res pondere famæ; VIII, 23. — aspera classes Leucas; I, 42. — bellum; X, 478. — generi vestigia; II, 652. — graves interritus

tulit ovo natos; IX, 902. — se domus; X, 487. — *Protulerat* natura monstra; I, 590. — *Profer;* X, 180. — *Proferre* ferrum; VIII, 520. — se populis; V, 90. — *Profertur* ad hostes; IV, 763. — *Prolatus* ab ira calida; II, 493. — *Prolato* auro non deest venditor; IV, 97.

Proficis nil; VII, 592. — *Proficiunt* pocula; VI, 454.

Profugus dux; VIII, 259. — per Appula rura; II, 608. — *Profugum* per divortia ponti; II, 580. — *Profugi* a gente vetusta Celtæ; IV, 9. — *Profugos* vexere puppes; II, 611.

Profundum inexpertum; V, 486. — mœstum; *ib.* 442. — placidum; VI, 268. — pronum; IV, 430. — rubrum; VIII, 853. — *Profundi* languor; V, 449. — ora arctantur; II, 677. — tellure compressa; *ib.* 680. — stagna; IX, 305. — incerti stagna; II, 571. — *Profundum* medium rates tenuere; III, 2. — vastum semianimes subiere; *ib.* 576. — *Profundo* abrupta terra; IX, 308. — acies errare pateris; III, 559. — clausa; VI, 23. — interrupta terra; IX, 335. — invehit molem; III, 536. — mergi; IX, 540. — mersus foret; III, 636. — sparsa Peuce; *ib.* 201. — gemino tellus elisa; II, 437. — vasto brachia jactare; III, 651.

Profundus : profundi Ditis regna; I, 455. — *Profundo* mari fortunam tentare; III, 509.

Progenies, huic maximus usus Veneris; II, 388.

Prohibere artus ossibus; III, 656. — *Prohibens* victorem rapina; III, 121. — *Prohibet* Circius Monœci statione; I, 408. — succumbere; VIII, 70. — *Prohibent* arcessere; *ib.* 660. — cadavera jungi puppes; III, 575. — credere; V, 540. — socii; III, 637. — *Prohibebunt* fratres tela spargere; *ib.* 327. — *Prohibe* lamenta sonare; VII, 706. — *Prohiberet* lunam tellus; VI, 503.

Projecit æstus pectoris; VIII, 166. — pinus hominem in undas; VI, 401. — pondera curarum; IX, 951. — terga leonis; IV, 612. — vitam; *ib.* 516. — *Projecta* locis vacuis; V, 783. — sub die; IX, 432. — lingua; IV, 755. — *Projectum* corpus; VI, 588, 720. — *Projecti* enses; IX, 26. — post litora fluctus; IX, 309. — *Projecta* armis; VIII, 735. — campis cadavera; VII, 565. — corpora; VI, 626. — sub austro regna; VIII, 442.

Prolapsa jaceret; VIII, 426.

Proles Aloei; VI, 410. — clarissima; *ib.* 594. — Carthaginis; VIII, 284. — Lagi; X, 86. — Lagæa; *ib.* 522. — Metelli; VIII, 410 : IX, 277. — Philippi; X, 20. — stirpis; VIII, 692. — parente indigna; VI, 420. — cum *prole* et conjuge; VII, 377.

Promittere quid Musis; IX, 983. — sibi jus totius mundi; II, 321. — veniam; IV, 510. — *Promittit* his virtus locum; IV, 36. — *Promittunt* flentes munera; VII, 715. — *Promisit* sibi fatum; X, 452. — *Promisere* manus ad bella; I, 388. — *Promiserit* sibi omnia; VII, 759. — *Promissus* sibi finis pugnæ; IV, 535. — *Promissa* auroræ dies; VIII, 779. — mihi dies; VII, 255. — salus; IV, 235. — *Promissæ* pugnæ classica; II, 597.

Promovet acies; VII, 576. — *Promoveat* limine portæ; VI, 201. — *Promotus* sanguine; VI, 146. — *Promoto* limite Varus Hesperiæ finis; I, 404.

Promptus pati; VII, 106. — *Promptum* ad vulnera pectus; V, 320. — Psyllis nosse; IX, 937. — *Promptissima* in ferrum rabies; VII, 245.

Pronuba Erinnys; VIII, 80.

Pronus amnis; VI, 474. — ad nefas; *ib.* 147. — in adversos ictus stat; III, 571. — in undas ibat Titan; *ib.* 40. — repagula laxet sonipes; I, 295. — *Prona* viris mens in ferrum ruendi; I, 461. — *Pronum* adtollere; VI, 619. — erat præbere; *ib.* 606. — pro-

Q.

R.

S.

orbis; IV, 353. — pastor; IX, 291. — sedit; II, 207. — belli; V, 526. — veniæ; VIII, 784. — vulneris per ferrum exit; I, 212. — *Secura* domus; V, 515. — provincia; X, 52. — sors; V, 771 : VII, 308. — sublato pavore turba; III, 438. — virtus sequetur; II, 287. — pugnæ juventus; IV, 534. — ventorum juventus; IX, 445. — vocis; VI, 730. — *Securum* nemus; V, 156. — pectus; *ib.* 343. — sui invenit; II, 241. — *Secure* mea tutela; V, 584. — *Securo* me Roma cadat; II, 297. — *Securi* trahebant noctem; X, 332. — vadite; IX, 272. — Bardi; I, 449. — somni; V, 750. — *Securæ* aures Cæsaris; VI, 163. — *Securos* somnos agger præbet; I, 518. — rumpere; III, 25. — *Securius* ævum agit; VIII, 242.

Secus; X, 447.

Sed et hæc; IX, 421. — fata moror; VII, 295. — longa vita; IX, 568. — non et sufficit; *ib.* 757. — non, sed; *ib.* 513 : X, 161. — quid opus; VII, 719. —quis erit; IX, 706. — tamen et; X, 185.

Sedaverat iras; X, 54.

Sedeo : sedet iners aer faucibus; VI, 649. — in cervice pœna; VII, 645. — pelagus; V, 643. — quocumque cadaver jacet; VI, 551. — ratis pars; IX, 337. — *Sedent* alta vulnera; I, 32. — foribus terga; X, 121. — mediis convallibus arva; III, 380. — ossa tellure; VIII, 840. — *Sedit* in pectore Bruti; IX, 18. — litore cadaver; VIII, 726. — securus; II, 207. — adhuc eques; VII, 19. — *Sedere* patres censere parati; III, 109. — super Meroen; IV, 334. — *Sedeamus* procul; V, 19. — *Sedeat* firmissima pubes; II, 474. — Magnus litore; *ib.* 659. — *Sederit* judex; IX, 971. — *Sedens* carpento; *ib.* 590. — colle augur; VII, 193. — in caute; VI, 575. — in Thessalia; VIII, 440. — juxta flammas; *ib.* 759. — parva puppe; V, 655.

Sedes erit emeritis; I, 344. — belli placuit; II, 394. — celsa; V, 16. — Dei; IX, 578. — Deum Roma; III, 91. — Delphica; V, 112. — hæc fuit tellure potito; V, 658. — invia; IX, 307. — Lavinia; *ib.* 991. — laxa; VI, 702. — loci; *ib.* 23. — longinqua; II, 731. — Medorum; VIII, 299. — patriæ; VI, 318 : VII, 23. — peregrina; V, 9. — possessa; VI, 314. — prior; IX, 996. — summa; X, 174. — Superum; *ib.* 15. — Tarpeia; V, 27. — Jovis Tarpeia; *ib.* 306. — theatri; VII, 9. — *Sedem* dare; V, 107. — melius sub Eoo orbe dedisses; I, 252. — posuisse in venenis; IX, 897. — tibi non legeris; I, 53. — a *sede* orbem movere; IX, 466. — patria revulsi; I, 482. — in angusta terrarum; II, 579. — hac quiescent; VIII, 768. — *Sedes* Elysiæ; VI, 600, 782. — Libycæ; IX, 119. — pallentes; VI, 800. — sacræ consule fulserunt; III, 106. — verendæ; V, 123. — avulsas rotant; III, 673. — non tacitæ Erebi; I, 455. — in *sedes* remeamus; I, 690. — *Sedibus* exsiluere patres; I, 488. — expulsi oculi; III, 712. — cavis orbes evolvit; II, 184. — Elysiis; III, 12. — suis exciti ortus; VIII, 310. — a primis exsul; III, 339. — e patriis expulit; II, 574.

Seditio imbelles detegit animos; V, 323.

Seducunt recessus; VIII, 291. — *Seductus* ab æquore Parnasus; V, 77.

Seges decolor; VII, 851. — *Segetis* semina; VI, 521. — *Segetem* proserit Ceres; IV, 412. — *Segetes* Hesperiæ; VII, 403. — *Segetum* raptus; *ib.* 236. — *Segetes* tellus infida negabit; I, 647.

Segnis, pavidusque; VII, 52. — aer; IX, 827. — ad fata; VI, 244. — non stabat Achates; X, 115. — sopor; V, 689. — parere; X, 398. — tendere nervos; VIII, 296. — vergere; IV, 525. — Cynosura; IX, 540. — *Segne* solum; *ib.* 438. — vulgus

Sequentis umbone acies erigitur; IV, 39. — *Sequenti* Partho erit murus; VIII, 378. — *Sequentem* deserta; *ib.* 12. — *Sequutus* castra patriæ; II, 519. — colla Pompeii; X, 1. — devexa mundi; *ib.* 39. — devia terræ; VI, 330. — ducem in bella; IX, 242. — fidem; VIII, 126. — fugientem; IX, 220. — signa; *ib.* 281, 911. — *Sequuta* clavum ratium pars; *ib.* 345. — est nimium manus; II, 142. — nulla pugna; VII, 532. — moles adducto fune; IV, 454. — signa sua urbs; X, 10. — *Sequuti* armenta; IX, 730. — læta; VIII, 534. — signa; II, 531 : IX, 379. — *Sequutæ* castra volucres; VII, 831. — Crassum in bella diræ; III, 126. — *Sequuta* medullas ossa; IX, 785. — *Sequuturus* arma; VI, 316. — *Sequuturo* jussurus classica Phœbo; II, 528. — *Sequendus* per tot sua fata; IV, 392. — *Sequendi* cantus et herbas; VI, 492.

Serenus dies; V, 700. — vultu; IV, 363. — *Serena* Phœbe; VI, 500. — regni pars; *ib.* 804. — *Serenum* cælum; *ib.* 516. — *Sereni* ætheris pars; I, 58. — *Sereno* fallaci fulgura micuerunt; I, 530. — hiberno dura tellus; IV, 55. — *Serena* nostra; IX, 423.

Seres jam issent sub juga; I, 19. — primi vident Nilum; X, 292. — *Serum* pectine percussum; *ib.* 142.

Sero : seres bella per ortus; II, 643. — Vid. *Sertæ*.

Series armorum; III, 482. — causarum; VI, 612. — quarum (cuparum); IV, 421. — domus Cæsareæ; *ib.* 823. — invida fatorum; I, 70. — laborum; IX, 295. — ususque laborum; I, 123. — pudenda; VIII, 696. — rerum; V, 179. — *Seriem* continuam malorum; I, 671. — rerum pompa præmittere; III, 75. — in *seriem* nexis umbonibus; VII, 493. — *Serie* hærentia longa agmina; I, 492.

Sermone pacifero mentem deflectere; III, 305.

Serpens; IX, 402. — numquam somno damnatus; *ib.* 363. — sævus; *ib.* 823. — volucer; VI, 677. — *Serpens* adflata veneno; *ib.* 491. — maxima; VI, 407. — effusa in aures; IV, 726. — Niliaca; IX, 816. — nulla; *ib.* 703. — parva; *ib.* 766. — veneno plena; *ib.* 397. — *Serpente* pastus cervus; VI, 673. — stantes Gigantes; IX, 656. — verberat cadaver; VI, 727. — *Serpentes* letiferi; IX, 384. — *Serpentum* loca; *ib.* 859. — morsus; *ib.* 892. — pestis; *ib.* 614. — terræ; *ib.* 870. — turba; *ib.* 608. — *Serpentibus* dederas orbem; *ib.* 856. — donatis lusit; *ib.* 908.

Serpit Rubicon per imas valles; I, 215. — *Serpitis* Dracones; III, 728. — *Serpens* in pulvere rivus; IX, 974.

Sertæ nardo coronæ; X, 164. — *Serta* festa non pendent limine; II, 354. — laurea; VII, 42. — Phœbea; V, 170. — viperea; VI, 656.

SERTORIUS fugax; VII, 16. — *Sertori* arma; VIII, 809.

Serus astra petes; I, 46. — *Sera* ruina; VI, 267. — *Serum* auxilium; IX, 890. — *Seræ* gentes; VII, 207. — *Sera* sæcula; X, 263. — *Serius* istis; VII, 833.

Servator honesti; II, 389. — Olympi; VIII, 171.

Servile nefas; X, 453. — *Servilia* bella; I, 43. — solvit agmina; II, 94.

Servio : servit egestas; III, 152. — ferro purpura; VII, 228. — gentibus Sibyllæ furor; V, 184. — *Serviat* ætas; VII, 641. — ne quisquam, dati enses; IV, 579. — *Servisses* Roma; VII, 439. — *Servire* civi; VIII, 356. — discam; VII, 382. — cælum Tonanti; I, 35. — famem; *ib.* 319. — malis; V, 773. — parata urbs; I, 351. — pudet; VII, 445. — si potes; VIII, 341. — timens; IX, 28. — togæ; V, 382. — *Serviturus* nepos; VI, 790.

Servitii indiga plebes; IX, 254. — *Servitium* fugisse manu; IV, 577.

Servo : servat corpus immobile;

proceres; II, 279. — *Sollicitet* vitæ gloria; VI, 806. — *Sollicitare* Deum; I, 65. — hostes; IV, 665. — reges; *ib.* 234.

Sollicitus favor; IV, 399. — gressus; V, 508. — *Solliciti* nautæ; IX, 115. — somni; VII, 8. — *Sollicitis* mortalibus curam addere; II, 5.

Solstitiale caput Leonis; VI, 338.

Solstitium altum; IX, 532. — *Solstitiis* in ipsis; X, 299.

Solum patet; IX, 453. — Æthiopum; III, 253. — Cereris impatiens; IX, 857. — Cilicum; VIII, 456. — ingestum; VI, 56. — mihi gratius; VIII, 129. — mutatum; V, 430. — nocens; IX, 621. — patriæ; VIII, 148. — pingue; IV, 12. — planum; VIII, 370. — segne; IX, 438. — *Soli* avidi stagna; II, 71. — cessantis aratro rapti; III, 451. — *Solo* credi; IV, 647. — murum admovere; VI, 181. — duro pectora adfixere; II, 31. — *Solum* exurit; IX, 692. — rumpere; VI, 384. — *Solo* fusa vitalia; VII, 620. — membra levavit; VIII, 87. — vix revulsa; VII, 162.

Solum non, sed; VIII, 418.

Solus cessas adcurrere; X, 356. — in regionibus ignotis; VII, 703. — inter umbras gaudens; VI, 791. — privatus; IX, 193. — tenebis; *ib.* 163. — regum; VIII, 359. — aer; VII, 516 : X, 503. — ensis; VII, 490. — labor; VI, 587. — *Sola* tulisses nefas; VII, 868. — hæc tellus; VIII, 515. — virens silva; IX, 523. — Latii juventus; II, 296. — matrum; VIII, 648. — *Solum* hoc; *ib.* 187. — hoc crimen; *ib.* 125. — pondus; IX, 483. — *Soli* genero intentus; *ib.* 952. — tibi concessum; X, 300. — *Solo* te minor; VII, 718. — *Soli* furores; IX, 642. — *Solis* puppibus non incubuit, sed; X, 498. — excussa lacertis lancea; III, 464.

Solvit aera; IX, 498. — belli moras; I, 204. — corpora tabes; VI, 87. — fama linguas; I, 472. — ignis saxa; III, 506. — litore ratem; IV, 583. — lumina in lacrimas; VIII, 106. — ora vatis Deus; V, 99. — penetrale; VI, 450. — quod acus; X, 143. — se in auras; IX, 451. — se tellus in amnem; II, 408. — servilia agmina; *ib.* 94. — *Solvunt* a litore puppes; *ib.* 649. — rates; V, 426. — miseros jejunia undæ; IV, 332. — *Solvere* tibi somnum; VI, 769. — *Solverunt* damna furores; I, 106. — *Solverat* lux noctis umbras; *ib.* 261. — nox curas; V, 504. — urbis portas conversa fides; II, 704. — *Solve* culpa, pudore domum; X, 97. — nives Rhipæas; IV, 118. — *Solvat* quibus ora; V, 140. — tabes cadavera; VII, 809. — *Solveret* Pontus confinia; II, 436. — *Solveritne* corpus ignis; IX, 143. — *Solvere* carinas; V, 705. — litem; X, 262. — metus; V, 782. — muri compagem; III, 491. — nives; IV, 83. — ostia; III, 231. — pœnas; VI, 241. — rates tacitas; II, 693. — *Solvens* jejunia equo; III, 282. — ratem; V, 560. — *Solvitur* fontibus; IX, 422. — *Solvuntur* statione Rutheni; I, 402. — *Solvaris* in arenas; VIII, 830. — *Solutus* crinis; VII, 38. — fons; X, 215. — longa pace dux; I, 311. — *Soluta* glacies; X, 223. — merces connubii; II, 330. — terra; IV, 766. — *Solutum*, defectumque vocet; II, 559. — *Soluto* amne iter rumpi; II, 492. — cœtu; V, 64. — crine; II, 23. — *Soluta* cervice stare; IX, 603. — compage; I, 72. — *Soluti* Arabes; VII, 514. — gladii; *ib.* 158. — in terga crines; V, 143. — *Solutæ* comæ; VI, 468 : IX, 172. — per terga; IX, 632. — glandes aëris spatio; VII, 512. — imbre et sole nives; V, 465. — statione puppes; IV, 463. — *Solutas* fauces vox nulla prosequitur; III, 538.

Somnifera aspis; IX, 701.

Somnus movit furorem; VI, 283. — quatitur formidine; VIII, 44. — *Somni* parcissimus; IX, 590. — *Somno* damnatus lumina; *ib.* 363. — dat

353. — viscera cani; VI, 703. — *Spargit* agmina tumulis; *ib.* 71. — arma late; *ib.* 270. — congeriem pulveris; VIII, 867. — flumina in divortia ponti; II, 404. — jubas sonipes; IV, 752. — nives bruma; V, 3. — tripodas; *ib.* 172. — *Spargunt* spicula; VIII, 303. — *Sparsit* ferrum victoria; IX, 245. — in vulnera letum; III, 591. — opes Pharsalia; VIII, 273. — patres furor belli; V, 36. — Phycunta; IX, 41. — *Sparsere* Deos lacrimis; II, 30. — *Sparserat* Phœbus nubes in vellera; IV, 125. — *Spargam* Osirin per vulgus; IX, 159. — *Sparge* mari comitem; VIII, 100. — *Spargat* per æquora bellum; II, 682. — *Spargant* licebit; VIII, 629. — *Sparsisset* crines; IX, 683. — *Spargere* cives ultra tentoria; VI, 103. — signa; IX, 748. — tela; III, 327. — *Spargens* caput undis; V, 555. — ripam; X, 310. — super æquora radios Phœbus; III, 521. — *Sparsurus* Deos creditur; III, 100. — *Sparsura* quidquid in templis; IX, 62. — classis carinas pelago; IV, 226. — *Spargitur* ignis; III, 683. — in sulcos Sicoris; IV, 142. — missile; VII, 485. — per omnem Italiam; I, 468. — *Sparguntur* bella in oras Sardoas; III, 64. — *Spargi* in urbes suas; IV, 385. — *Sparsus* a procella; VIII, 203. — in agros Euphrates; III, 259. — populator; IV, 92. — in reges honor; V. 50. — per viscera; II, 119. — *Sparsa* maniplis acies; VII, 327: X, 436. — per maniplos armatura; VII, 508. — *Sparsum* senatus corpus; *ib.* 293. — mel; IX, 290. — *Sparsa* compage carinæ; I, 502. — *Sparso* lumine lampas; *ib.* 532. — *Sparsam* profundo Peucen adluit; III, 201. — *Sparsi* manes; VIII, 751: IX, 1093. — *Sparsæ* in æquore classes; IX, 16. — per æquor rates; III, 685. — per rura clades; VII, 650. — pruinæ; IX, 717. — *Sparsa* vestigia; VIII, 210. — terris vestigia; IX, 953. — *Sparsos* per rura colonos redde mari; II, 635. — recolligit ignes fulmen; I, 157. — *Sparsas* extendere partes; II, 395. — per rura cohortes evocat; I, 394. — sanguine opes feres; III, 126. — *Spargenda* per orbem membra; X, 22. — procellis membra; V, 684.

Spartana; X, 61. — *Spartani* canes; IV, 441.

Spatiosi terræ colles; VI, 106. — *Spatiosa* fumi volumina; III, 505.

Spatium antri; V, 154. — carinæ; IX, 326. — æthere terram separat; IV, 75. — molis; X, 534. — multum terræ; VII, 423. — orbis; X, 456. — valli; IX, 913. — dedere carinis; II, 685. — donat jaculis; IV, 764. — *Spatio* sufficere; *ib.* 676. — aeris solutæ glandes; VII, 512. — diffusus inani ventus; III, 363. — languent lumina; IV, 169. — tutus elephas; IX, 732.

Species leti; IX, 612. — virtutis viva; VI, 254.

Spectacula læta; IV, 784. — majora; IX, 805. — scelerum; VII, 797.

Spectator docet; IX, 889. — Nili; VIII, 853. — sceleris; II, 208.

Spectatrix scelerum turba; III, 129.

Specto: spectat acervos; VII, 791. — *Spectamus* Pontum; VIII, 179. — *Spectant* manus; VII, 462. — prælia civilia voto nullo; IV, 401. — *Spectabat* navita in fluctus; III, 3. — *Spectabit* ab æthere; VII, 447. — *Spectate* cruces, catenas; *ib.* 304. — *Spectare* potest; IX, 681. — bella civilia; V, 749. — e litore; IV, 495. — fluvios cruoris; VII, 292. — impune; IX, 637. — Magnum; VIII, 592. — Medusam jussit; IX, 670. — mundum cadentem; II, 289. — nefas; IX, 1107. — victores vultu superbo; IV, 569. — *Spectans* idem carina; VIII, 198. — exemplar; IX, 832. — *Spectante* Romano; I, 484. — *Spectantes*

oculi; V, 545. — *Spectantibus* probat; VII, 629. — *Spectari* toto mundo; *ib.* 204. — *Spectandum* bellum est negatum; IV, 804. — *Spectandæ* ducum vires; IV, 25. — *Spectatus* genitor; IX, 128. — *Spectatis* membris; II, 185.

Specula elatus ignis; VI, 279.

Speculator eques; VIII, 472.

Speculor : speculatur ratem; VIII, 623.

Spelunca Antæi domus; IV, 601.

Sperchios; VI, 367.

Spernit capere; VI, 4. — opes terræ; IV, 608. — *Sperne* minas; V, 578. — *Spernite* munus; IX, 269. — *Spernere* cantus, et herbas; VI, 493.

Spero : sperat has cedere sibi; IX, 302. — superare; V, 503. — truncare; VI, 585. — *Sperabat* jugulos patrum; VII, 183. — *Speravit* vulnera ultra Caudinas Furcas; II, 138. — *Speravimus* umbræ ultorem cinerum; VII, 434. — *Speraveris* respectum Deum aulæ; *ib.* 451. — *Sperare;* V, 522. — nec timere; VII, 247. — licet; *ib.* 615. — timenti liceat; II, 15. — vetans causa; X, 451. — annos; IV, 482. — auxilium casæ; V, 523. — favorem; VIII, 117. — fugam; IV, 797. — mores malos; V, 298. — salutem; IV, 510. — secunda; IX, 243. — Superos secundos; VII, 349. — veniam; IV, 231. — *Sperantes* omnia dextræ; IV, 355.

Spesque, metusque; VI, 419. — imber erat; IX, 375. — quo vocasset; I, 146. — rapuit mentem; VI, 29. — bona victis partibus; II, 513. — futuri; I, 523. — mortis; VIII, 61. — honestæ mortis; X, 539. — mundi; VII, 270. — naufragii; V, 455. — numquam implenda; VII, 688. — pacis; X, 468. — prædæ; VII, 759. — regni; VII, 386. — salutis; V, 636. — sceleris; X, 379. — senatus; VII, 588. — telluris victis abit; III, 509. — sit mihi videndi; X, 191. — ultima rerum; VIII, 454. — salutis; II, 113. — unica rebus adflictis; I, 497. — *Spem* Deis præstare; V, 42. — vicit patientia; *ib.* 370. — vanam mortis concipis; III, 134. — vitæ ponit in limine; X, 459. — *Spe* trepidos; VII, 297. — diei movere alma; *ib.* 255. — nulla poscere; IV, 467. — *Spesque*, metusque movere; VII, 211. — tuas laxa; V, 533.

Spicula ferro fidentia; VIII, 303. — recoxit; VII, 148.

Spina torquente; IX, 716.

Spiramine Nesis emittit aera; VI, 90. — *Spiramina* esse terris; X, 247. — naris aduncæ amputat; II, 183.

Spiritus contorsit pila; IX, 472. — destituit fauces; V, 132. — illi suffecit in vocem; VII, 608. — inest terris; IV, 643. — idem artus regit; I, 456. — rupis; V, 165.

Spiro : spirat de litore aura; VIII, 246. — *Spirare* fidem; V, 83. — *Spirasse* veneno; IX, 679. — *Spirante* Noto; VI, 294. — *Spirantes* invenit artus; III, 732. — *Spirantia* corpora; I, 363. — ora; VIII, 670. — *Spirando* letiferas perdere auras; VI, 522.

Spissari in orbem; IV, 777. — *Spissata* in terram Libye; IX, 943. — *Spissatæ* nubes fluunt; IV, 77.

Spissus : spissæ arenæ; II, 694. — *Spissior* ignis; IX, 604.

Splendent gemmis; IX, 516.

Spolio : spoliant cadavera ferro; III, 675. — *Spoliaverat* populos; IX, 479. — *Spoliare* cadaver; VII, 627. — si Deos jubeas; I, 379. — foliis nemus; VI, 112. — gramine campum; IV, 412. — homines, vel Deos; V, 271. — *Spoliantur* robore silvæ; III, 395. — templa rapina; *ib.* 167. — *Spoliatus* milite Cæsar; IV, 254. — mundus; VII, 752 : X, 169. — *Spoliata* summis carinis classis; II, 714. — *Spoliato* pectore tutus miles; IV, 382. — *Spoliatæ* frondes; IX,

sæ; V, 23. — undas labi; *ib.* 424. — alite tepefacta saxa; VI, 676. — Alpibus actæ hiemes; I, 302. — antris; VI, 646. — Austro projecta regna; VIII, 442. — axe Cancri; IV, 333. — Cæsare; V, 283. — carcere jacere; *ib.* 609. — clade latere; VII, 795. — columnis stans; IX, 654. — die et sidere esse; VII, 189. — die nimio projecta; IX, 432. — famulo ire; X, 405. — gurgite; IV, 465 : X, 66. — hoste sternere; IV, 344. — ictu stat; VI, 613. — fortunæ; V, 729. — Jove temperies; X, 207. — jure coercet aquas; X, 267. — jure esse; IV, 667. — jure habet; X, 95. — jure togaque tremuit; VII, 63. — Libra judice; X, 227. — nocte; V, 734. — nocte dies jaceret; IX, 13. — Stygia nocte jacere; VII, 817. — nomine nostro miles; V, 344. — nomine pacis; IV, 222. — nube timoris; VI, 297. — pectore ficta verba refert; V, 148. — pectore habitant; X, 336. — pectore trepidant fibræ; VII, 752. — pectore vivat virtus; X, 188. — Pleiade; VIII, 852. — pulvere; *ib.* 376. — rege; *ib.* 397, 453 : IX, 130. — ruina jacet; VIII, 529. — rupe latere; IV, 601. — rupe montis; VI, 641. — rupe Hæmi; X, 449. — tegmine latet; VII, 499. — tellure ducit diem; VI, 572. — tempore vatis; X, 510. — terra est cura Jovis; IX, 436. — terræ pondere; VI, 739. — torrente plaga; X, 232. — tyranno positus; VII, 704. — tyrannis tenere terram; *ib.* 443. — vertice; VI, 389. — voce tremuit; V, 364. — undis; VI, 350. — uno viro esse terras; X, 27.

Subditus ignis; VIII, 758. — *Subdita* montibus Sipus; V, 377. — cui ora Nili; X, 213.

Subducit colla furto; II, 168. — vela; VI, 287. — *Subducunt* pignora frontis; *ib.* 456. — sidera nubes; *ib.* 519. — *Subduxit* æquora; IX, 314. — *Subducere* mortem oculis; VII, 673. — pelago fontes; V, 337. — tempus fatis; *ib.* 733. — vitæ; IV, 580. — unum impositis saxis; III, 492. — *Subducens* robora membris; VIII, 746. — *Subductus* Mars; VI, 250. — *Subducta* est Argo montibus; II, 717. — Parthorum metu pubes; *ib.* 475. — Thessaliæ acies; X, 412. — *Subductum* robur; IV, 290. — *Subducto* Marte pependit victor; *ib.* 47. — *Subducti* venti; V, 607.

Subeo : subit acrior ira; III, 142. — facies; IX, 789. — mors; VI, 531. — nox; III, 735. — rabies; VII, 51. — te Cynosura; IX, 540. — virtus muros hostiles; III, 475. — virus; IX, 741. — voluptas; IV, 706. — urbem; III, 98. — *Subiere* pericula; VII, 356. — semianimes profundum; III, 576. — *Subeant* venabula pectus; I, 211. — *Subissent* præcepta animos; IV, 524. — *Subire* id pavet; III, 349. — *Subeuntes* hostes; VI, 171. — *Subeunda* mœnia tibi; VIII, 116.

Subfixit lintea antennæ; IX, 328. — *Subfixum* veruto caput; VIII, 684. — *Subfixa* terga; X, 120.

Subicit gladios; VII, 574. — *Subici* faciem imperat; VIII, 740.

Subigunt Pictones sua rura; I, 436. — *Subegi* arma metu; V, 661. — Armenios; II, 594. — *Subegerit* tibi orbem; I, 285. — *Subactus* Scæva; VI, 241. — Marte; V, 240 : VII, 613 : VIII, 144. — sine cæde; VII, 93. — *Subacta* barbaries; VIII, 811. — *Subactum* Latium; V, 401. — *Subacto* mundo opes intulit; I, 160. — *Subacta* Arcto; III, 74. — *Subacti* armis, obsidione; IX, 273. — Marte; VII, 735. — Rhenus, Rhodanusque; V, 268. — *Subactas* gentes vix impune feres; I, 288. — *Subactis* gentibus; VII, 74.

Subitus cingitur; X, 536. — venit; VI, 128. — agger; I, 517. — dies; VI, 744. — præpes; IX, 662. — tumultus; X, 372. — *Subita* aqua; VI, 348. — caligo; IX, 817. — *Subitum*

peros; VI, 497. — meum, monstrare; VII, 739. — qui adferat; I, 473. — quorum populus; VII, 374. — tanti tentare; VIII, 391. — *Sumus* clades; VII, 664. — fati ingentis; X, 384. — *Sunt*, qui putent; *ib.* 247. — manibus et mihi commercia; VI, 701. — miracula tunc; IX, 923. — nobis numina; VII, 445. — *Erat* artis; VIII, 673. — *Fuerat* vix tanti; II, 62. — *Erit*, cui crescat; IX, 163. — Partho murus; VIII, 379. — *Esto* civis; VII, 319. — *Sit* juris; *ib.* 80. — mihi spes; X, 142. — pietas aliis; *ib.* 196. — tanti vixisse; VI, 768. — Si non *sint* tela, nec ignes; X, 463. — *Fores* legum, et juris tui; VI, 302. — Quid *fueris*; VII, 689. — *Fuerit* quidquid Magni; VIII, 502. — *Esse* gentes non unius triumphi; VII, 280. — socer bonus, tutum putavit; IX, 1038. — sub uno viro; X, 28. — sui juris; VIII, 660. — timori populis gaudet; III, 82. — *Futurus* flatus; V, 566. — populus; VII, 374. — mundus; V, 89. — *Futura* mors; IV, 516. — *Futurum* bellum; VI, 414. — fatum; V, 137. — nefas; IV, 204. — omne; V, 179. — *Futuri* dies nullus; *ib.* 199. — metuens senectus; II, 233. — odium; VIII, 165. — spes; I, 522. — belli sola mora; *ib.* 99. — fati cæca mens; II, 14. — *Futurum* Marium viderat; *ib.* 80. — *Futuram* cladem fama intulit; I, 470. — *Futurum* bellum animo ceperat; *ib* 184. — *Futuri* casus; IX, 582. — *Futuræ* gentes; VII, 389. — *Futura* rediere ad tripodas; V, 223. — mala; IV, 712. — *Futuris* mansura moles; VIII, 865. — notitiam conferre; X, 270. — *Futura* noscendi ardor; V, 129. — timent leges; *ib.* 113.

Summus regum; X, 272. — cardo; IX, 528. — Olympi cardo; IV, 72. — dolor; VIII, 81. — honor; IX, 241. — Jupiter; *ib.* 177. — pudor; VIII, 678. — sacerdos; *ib.* 850. — sanguis; *ib.* 305. — *Summa* Ætna; X, 448. — antenna; IX, 328. — belli manus; V, 483. — dies; VII, 195 : VIII, 29 : IX, 208. — rogi fax; V, 764. — potestas; VIII, 494. — rupes; V, 77. — sedes; X, 174. — tellus; IX, 471. — virtus; *ib.* 882. — *Summum* culmen; VIII, 8, 702. — corpus; *ib.* 68. — nefas; II, 286. — numen; VIII, 860. — discrimen; VI, 415 : X, 532. — opus; X, 492. — *Summi* Tonantis templum; II, 34. — mali carchesia; V, 418. — pili munera; I, 356. — numinis instar Roma; *ib.* 199. — *Summum* Atlanta Tethys undis implevit; *ib.* 555. — *Summam* ad Albam qua iter est; III, 87. — *Summe* Jupiter; I, 632. — parens mundi; IV, 110. — *Summo* cælo; I, 651. — in gurgite; III, 669. — *Summi* cecidere in corpora; II, 211. — hominum; VII, 205, 585. — Ceruchi; X, 495. — colles; IV, 741. — fluctus; V, 640. — labores; IX, 381. — montes; VII, 135. — *Summæ* arenæ; *ib.* 556 : VIII, 754, 856. — *Summa* agmina; IV, 155. — Ceraunia; V, 653. — marmora; X, 114. — Martis discrimina; V, 723. — ossa; VI, 195. — pericula; V, 302 : VII, 104 : IX, 114. — saxa; IV, 494. — verba; X, 92. — urbis mœnia; VII, 369. — *Summas* remeabat in undas; III, 702. — *Summis* montibus habitat; I, 434. — petit æquora remis; III, 537. — spoliata carinis classis; II, 714. — servare malis dolorem; *ib.* 40. — a castris ad æquora; III, 384. — *Summa* cadunt ruina properante; V, 747. — pacem tenent; II, 273. — dare faciles Deos; I, 510. — imis permiscuit longus dies; III, 139. — movens hostis; II, 394. — petens; I, 149. — ad *summa* vocantes Superi; I, 310. — *Summis* negatum stare diu; I, 70. — *Summa* freti; IV, 450. — mundi tenentem; V, 694. — valli tenentes; VI, 175. — operum; *ib.* 46. — orbis; IX, 123. — *Summa* hæc precandi; III, 329. — pavoris; VIII, 51.

T.

V, 241. — non fausta; IV, 663. — vigilum; V, 510. — premunt gazas; VII, 742. — dirimit gurges; IV, 18. — laxat; VI, 270. — Lemano fixa deseruere; I, 396. — repetit miles; III, 496. — statui jussit; IX, 912. — circum ducis; VII, 48. — intra *tentoria* agger somnos præbet; I, 518.

Tenuata cacumina; V, 548.

Tenuis scintilla; V, 525. — *Tenuem* producit in æquora linguam; II, 614. — *Tenues* venti; VI, 370.

Tenus Nilo; IX, 705.

Tepefacta saxa; VI, 676.

Tepescunt mentes; IV, 284.

Tepida favilla; V, 524 : IX, 60. — Leptis; IX, 524. — *Tepidum* cadaver; VI, 621. — Iader; IV, 405. — *Tepido* busto innupsit; III, 23. — committere Nilo aves; III, 199.

Tepor mundi; VIII, 365.

Ter acti currus; VIII, 814. — invectus Capitolia; VIII, 553. — Jovi conspecta velamina; IX, 178. — scandere Capitolia; IX, 599. — quaterque; V, 497.

Teretes catenæ rates ligant; III, 565.

Tergum pelagi; IX, 341. — in *tergum* casura acies; IV, 39. — *Tergo* insultant pedites; X, 538. — tela pavens; VII, 678. — neglecto fugit; II, 467. — *Terga* feræ; IV, 603. — leonis; *ib.* 612. — maris, V, 565. — testudinis sedent foribus; X, 121. — ferienda Noto; IX, 877. — Magni sonant; VIII, 663. — nudata fuga; IV, 713. — telis transigitur; III, 587. — cedentia adligat victor; IV, 626. — dare bello; *ib.* 468. — morti; VI, 152. — hostis cædere; VII, 318. — sibi dedisse; IX, 270. — suorum impellit; VII, 576. — territa Britannis ostendit; II, 572. — tuta per æquor ferant; III, 50. — in *terga* ruerent feroces; I, 308. — per *terga* soluta coma; IX, 632. — post *terga* cadunt; III, 478. — flagrans Notus; X, 50. — missa sagitta; I, 230. — redit; VIII, 7. — relinqueret victum orbem; I, 369. — relictis rebus; II, 628.

Terminat Jubæ regna Atlas; IV, 673.

Terminus Asiæ et Europæ Tanais; III, 274. — horæ; VIII, 611.

Tero : terit ora sonipes; IV, 752. — *Terat* hostis otia; II, 488. — hoste vacantes Hesperiæ fines; II, 440. — *Terere* herbas, et frondes; IV, 316. — *Terens* Capitolia currus; IX, 79. — *Teruntur* membra; IV, 782.

Terra bustum populi; VII, 862. — accessit regno secundo; V, 622. — carina tangitur; V, 642. — concussit axem; VI, 481. — dabit mihi pœnas; IX, 162. — egit rimas; VI, 728. — Emathia; VII, 794. — Eoa; *ib.* 423. — externa; X, 167. — extrema; VIII, 797. — ferit puppes; IX, 336. — fretumque vindicat litus; I, 409. — dum fretum levabit; I, 89. — fugit dominos; VI, 277. — ulli domino fusior; IV, 671. — labet; II, 291. — levis; III, 396, 487. — Libya; IX, 420. — melior; *ib.* 946. — movens tecta; VIII, 848. — nocens; VII, 768 : IX, 81. — penitus est; IX, 428. — pepercit cælo; IV, 596. — potens; X, 324. — profundo abrupta; IX, 308. — qua cingitur urbs; III, 383. — quod dedit; X, 155. — recedat; I, 102. — sævit; IX, 338. — socia; *ib.* 174. — surgens; *ib.* 489. — titubavit in medium orbem; VI, 482. — tota tenetur; II, 584. — tremit; VI, 746. — tua; VIII, 392. — *Terræ* dominus; *ib.* 38. — lues; II, 200. — mediæ confinia; III, 275. — motu cavernas mugire; III, 418. — opes; IV, 608. — pondus; VI, 739. — putria; IX, 526. — pelagique quantum; I, 13. — dubium; IX, 304. — potens; I, 83. — *Terræ* condit ignes fulminis; I, 607. — hærens carina; IX, 343. — manus inseruit; IX, 483. — procumbere; V, 360. — propior aer; II, 269. — similem usum præbere;

U.

V.

X.

Z.

FINIS.